

Megjelenik

minden vasárnap.

Aranydíjazás s kiadói szállás:

A kiadásra 16. sz. hova
lap szellemi s anyagi
egreit illető minden küld-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatkak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A missio határai. *Láng Károly.* — Három
amerikai prédikátor. (Vége.) *Bierbrunner Gusztáv.* — Az áll. ig-
tanács r. üléséből. r. t. — Egyházi lapszemle. — Irodalom. (Vége.)
S-i S. — *Tárca:* Egyháztörténelmi adatok. Közli: *Szilágyi Sán-
dor.* — Különfélék. — Hirdetések.

A MISSIO HATÁRAI.

Plojest, 1880. augusztus 31.

A „Protestáns Közlöny“ 34-ik számában Vándori Lajos úr a moldva-oláhországi magyar missio működési körét Törökországra, Bulgáriára, Szerbiára és Ruméliára is ki akarja terjeszteni. Megragadom az alkalmat, melyet e kérdés felszínre hozatala nyujt, hogy tájékozásúl elmondjak egyet-mást magyar missionk jelen helyzetéről s különösen, hogy rámutassak azon akadályokra, melyek miatt, a mai viszonyok között, az eddig kijelölt határon túl való terjeszkedésről szó nem lehet.

Jól tudom én azt, hogy a magyar missio jelen működési körén túl is vannak magyar testvéreink, s ezek között olyan hitrokonaink, kik hazánktól, hazai egyházainktól elszakadva, idegen nép között, mint a pusztában bujdosó próféta bús elhagyatásukban szükségét érzik a vallás vigasztalásainak, s Dáviddal szomjuhozzák az élő erős Istent; jól tudom én azt, hogy hazafiúi szent kötelességünk minden erőnkkel oda törekedni, hogy külföldi magyarjaink a szó, az ige hatalmával erős kapcsolattal fűzessenek hazánkhoz, egyházunkhoz, és hogy a magyarnak külföldön is magyarnak kellene maradnia, de azt is tudom, s fájdalommal érzem, hogy ha e magasztos cél elérni akarjuk, elébb egy óriási gátat kell lerombolnunk és e gát a: szegénység.

Nem rendelkezünk kellő alappal, kellő pénzsegélylyel a cél megvalósítására.

Igaz ugyan, hogy főuraink s tehetősebb hazánkfiak, különösen az utóbbi időben, példás nagylelkűséggel áldoztak a közügy, s közelebről anyaszentegyházunk oltárára, s az is igaz, hogy otthon is igen sok begyógyítandó seb sajog, de hiszen ha mélyebben betekintünk a moldva-oláhországi magyar missio ügyébe, lehetetlen észre nem vennünk, hogy az nem csupán felekezeti, hanem nemzeti ügy is, midőn tehát annak pártolásáról és segélyezéséről van

szó, háttérbe kell szorúlni a felekezeti szűkkeblűségnek, s nemcsak a magyar prot. egyház, hanem különösen magyar hazánk érdekében kell azt pártfogolni.

Hány fősgyökeres magyar bolyong a külföldön, míg otthon nemzetünk az idegen elemek megmagyarosításával küzd! Bukovinában 5 igen népes magyar falut ismerek. A lakosok eredeti székelyek, száz éve múlt, hogy ott megtelepedtek, s ez idő alatt megőrizték nemzeti szokásaikat, megtartották viseletüket, úgy, hogy nyelv, öltözet, szokás és hazaszeretet tekintetében bármely székely faluval versenyezhetnek. E falvakban a vendégfogadót tartó egy-két lengyel zsidón kívül hire sincs az idegennek, s e zsidók is megtanulták már a magyar nyelvet. És e bukovinai magyarok hova-tovább mind jobban-jobban elszaporodnak, napról-napra szegényednek, eladósodnak, úgy, hogy a nép nagy része már is a kapzsi lengyel zsidó uzsorások kezében van. Ezekre valóságos isten áldása lenne a hazatelepítés, a visszavándorlás napja pedig örömnünnepnap. Nem lehetne-e e szorgalmas, életerős földmivelő népnek otthon váltságos földet kimutatni, hol megtelepedvén, közösséget alkothatna?

Romániában nincs város, hol magyarral ne találkoznánk. Igaz, hogy e magyarok nagyobb része róm. kath. vallású, de magyar, a magyaroknak küldött róm. kath. papok pedig mind olaszok.

A moldva-oláhországi missionarius egyedül, jó, ha a már megalkotott egyházközségeket fenntarthatja s gondozhatja azon csekély alapból s azon csekély javadalommal, a melylyel rendelkezik, s lehetetlen az eddig megjelölt határon túl terjeszkednie.

A bajon csak úgy lehet segiteni, hogy ha a missionarius számára, úgy vasúton, mint hajón, szabad utazhatási jegy eszközöltetnék.

Ily jezyekért megtettük már a szükséges lépéseket, úgy a román kormánynál, mint a dunagőzhajózási társulatnál, s várjuk az eredményt.

A jelen viszonyok között a kijelölt missioi telepek sem gondozhatók úgy, a hogy gondoztatniok kellene, mert hiányzik a szükséges anyagi segély.

Vajha támadnának még áldozatkész Horváth Máriák, kik nagylelkű alapítványaikkal módot nyújtanának nekünk arra, hogy külföldön bolyongó magyarjainkat visszatartván

az eloláhosodástól, a külföldön is megtarthassuk hazánknak, hogy fiaik ne a román, hanem a magyar hadsereg számát szaporítanak.

Hány magyar ifjú harczolt Plevnánál a török elleni csatában, s hány magyar van beosztva ma is a rendes hadsereg, különösen pedig a román gárdisták közé, holott különösen az ifjúság tanítással, búzditással könnyen rávehető lenne arra, hogy hazájába visszavándoroljon.

Felesleges többet mondanom. Anyagi segélyre, alapítványokra van szükségünk, s ha ezt megnyertük, a magyar missio működési körét egész keletre kiterjeszthetjük. A vaskaputól Szulináig, sőt tovább Konstantinápolyig, nincs város, hol magyarok ne élnek.

Ennyit törtottam szükségesnek Vándori Lajos úr fennevezett cikkére hazám s keleten tartózkodó hazámfiainak érdekében elmondani.

Vajha gyenge szavam megértenék hazám jobbjai, s anyagi támogatásukkal végre oly helyzetbe hozni segítenék a még mindig a kezdet nehézségeivel küzdő magyar missiot, hogy akadály nélkül haladhatna magasztos célja felé.

Láng Károly,
ev. ref. missionarius.

HÁROM AMERIKAI PRÉDIKÁTOR.

(Vége.)

De lakolt is féltelen vakmerőségéért. Wendte Károly, az ismeretes unitarius pap Cincinában egy felolvasást tartott eme czim alatt: „Ingersoll ezredes néhány tévedése,” és Ingersoll bibliai polemikájának gyengéit oly mély tudományossággal és kiváló éleleszűséggel támadta meg, hogy ellenfelének bizonyosan kevés felelni valója leendő erre a komoly replikára. Wendte gyöngéd érzelmű, tapintatos harczoló, ki ellenfelét nem akarja sérteni és a theologiai vitáknál a gúnynak helyet nem ad, de argumentumai, melyekkel ellenfelének vágásait felfogja, oly találók, tárgyilagosságok és ellenállhatlanok, hogy győzelmé minden tekintetben biztos. „Talán sehol” — így mond — „nem mutatkozik Ingersoll modora oly hiányosnak és igaztalanoknak, mint a bibliai kritikánál. Azt, mit a biblia szokásos és orthodox magyarázatáról mond, csak helyeselhetjük. Ezen magyarázás által a biblia bálványává lesz és ítélőszékké, mely előtt minden nyers és babonahitű ábránd meghallgatásra talál, és a mely minden észszerűs erkölcsi haladásnak gátot vet. Miképen semmisítendő meg a bibliának emez állításteleben tartása, ez a vallási reformokra nézve felettébb fontos problema. Ingersoll ezredes ezt a maga modora szerint megoldja; de én részemről eljárását tévedésnek tartom. Mert az először őt a biblia iránti igazságtalanságra csábítja és arra vezeti, hogy a biblia szokásos magyarázását azzal azonosítja, mit a könyv maga tanít és követel. A szokásos felfogás az, hogy a biblia az ember lelkét követeli. De ez egészen téves nézet. A biblia sehol sem lép fel ily követelésekkel

s eredetéről és lényegéről sehol sem állít fel ily teoriákat. Ezen követelést egyszerűen az egyháznak későbbi theologusai emelték, és pedig minden autoritás és kezesség nélkül.”

Kimutatja továbbá Wendte, „miszerint csak tudatlanság és félmiveltség az, a mely az úgynevezett felvilágosodott és mivelt emberiséget az egyházikérdésektől elidegeníti, és ismét csak tudatlanság és félmiveltség az, a mely oly könyvre, mint a biblia, megvetéssel tekint.” Ugyanis ily módon folytatja Ingersoll elleni megjegyzéseit: „A modern itészeti tudományok eredményeiről való legcsekélyebb tudás azt tanítja, hogy a biblia korántsem tekintendő úgy, mint a tények és események egyszerű, hamisítatlan statistikája. Azonban a legtöbb ember ezzel megelégszik, s azt gondolja, hogy a bibliát ismeri, mert tartalmának betűiben jártas. De a modern tudomány mutatja, hogy nekünk, ha a bibliát jól akarjuk érteni, nemcsak belőle, hanem róla is sokat kell olvasnunk. Igaz, mit Ingersoll mond: hogy nincs szüksége az embernek görögül és héberül tudni, a biblia főtartalma megértése végett. Sok ember a kevés görög és a még kevesebb héber tudásával csoda nagyra képzei magát, ha a bibliát magyarázza. De senkinek sincs joga, magát a biblia itészének feltolni, a ki annak az eredetére, lényegére és céljára vonatkozó legújabb buvárlatok főeredményeit nem ismeri. Nem régen De Wette, Baur, Ewald, Strausz, Kalisch és mások ebbeli buvárlatai népszerű művekben jelentek meg. Nem akarom mondani, hogy Ingersoll úr ezeket nem ismeri. Csak azt a szemrehányást teszem neki, hogy azokat nyilvános előadásában állandóan ignorálja. Megelégedett, hogy a biblia tárgyalásánál Paine Tamás és a radikálismus régebbi iskoláit kövesse.”

Nem akarom mondani, hogy Ingersoll úr ezeket nem ismeri. Csak azt a szemrehányást teszem neki, hogy azokat nyilvános előadásában állandóan ignorálja. Megelégedett, hogy a biblia tárgyalásánál Paine Tamás és a radikálismus régebbi iskoláit kövesse.”

„Nyilván való, hogy a szentírás az Ingersoll-féle görömba népítészet alatt csak kárt szenved. Egészen más eredményhez jut az észszerű ítélet, mely a modern buvárlatok következtetéseiben nőtt nagyra. A biblia nagyszerű könyv, csodálatos történettel és kimondhatatlan befolyással. Általa államok és császárságok, alkotmányok és törvénykönyvek keletkeztek, a gondolkozási erő termékenyített és századok erkölcsi jelleme meghatározott. Három világhistoriai mozzanatot idézett elő, a judaismust, christianismust és a muhamedanismust. Alapját képezi az általános morálnak és vallási hitfelekezeteknek minden keresztyén népeknél. Minden házban található, minden kedélyt áthat és társasága minden szívnek drága. Majdnem minden új nyelvre le van fordítva. Nem régen a Cleopatra tujának alapköve alá az újtestamentom egy fejezete kétszázhuszonhárom nyelven nyomatva tétetett le. Egy könyv, mely ily történettel, ily parancsoló befolyással bír az emberi életre, bizonyosan megérdemli tiszteletünket és rokonszenvűnket, és eme tiszteletének érzete még fokozódik, ha a könyv tartalmát észszerűen tanulmányozzuk és korunknak történeti és itészeti eszközeit ehhez segítségül vesszük..

Vannak a bibliának számos hiányai, foglaltatnak benne számos tévedések és következetlenségek. De minde mellett a biblia oly magasztos, oly nagyszerű könyv, tele erővel és tűzzel, édességgel és világo ssággal, összekapcsolva a művészettel, irodalommal, történelemmel, politikával, philo sophiával, összekötve a modern világnak intézményeivel és vallásával, annyira, hogy meg sem misíteni nem lehet a nélkül, miszerint az egész jelenlegi társadalmi rendhalomra ne dön tessék." Így ír a derék unitarius pap.

Thomas Ulrik pedig hozzá teszi ehhez: „Sehol sincs annyira szükségünk a legalaposabb tanulmányozásra, a minden oldalú miveltségre, a legbehatóbb vizsgálódásra és bu várkodásra, mint a theológiának összes kérdéseiben. Sehol sem oly kárhóztosak a félgazságok, — legyenek azok akár túlzott dicsérések, akár vak kicsinylések, — sehol sem idéznek elő felületes felvilágosodottság és könnyelmű félmiveltség oly véstetjes következményeket, mint a vallási élet terén. És ez áll a bibliáról is. A ki azon szándékból olvassa, hogy a modern tudomány fáradtságos vívmányait elfelejtse s a biblia hiányai és tévedései előtt szemet hunyjon, észrevétlenül rabszolgája lesz. De ha az emberiség észsze rűséggel olvassa, benne mindent megpróbál és a jót meg tartja, akkor, még késő századokban is, a legnagyobb láng eszek is úgy fognak itélni, mint Göthe; minél magasabb miveltségre emelkednek az évszázadok, annál inkább fogják azon emberek, kik magukat nem tartják bölcseknek, de va lóban bölcsek, a bibliát részint alapjául, részint eszközüül felhasználni a nevelésnek.“

Mi magyarhoni protestánsok még egyrészt örülve, egyrészt sajnálva, hogy nálunk a biblia itészeti vizsgálata nem viv oly érdekes harcokat, mint Amerikában, oda aka runk törekedni, hogy a szentírás észszerű felfogása minél inkább elterjedjen hiveinknél, mert különben ama veszély nek megyünk elébe, hogy népünk egyházi beszédeink irá nyában egészen elhidegűl. Ne ámítsuk magunkat, ha mi prédikáczióinkban a bibliára csak úgy hivatkozunk, hogy az abból idézett igazságot vagy állítást feltétlenül hinni kell, akkor bizonyosak lehetünk benne, hogy haligatóink ritkúlni fognak. Igazságosan és észszerűen, őszintén és a mai vizs gálódási eredmények fonalán kell magyaráznunk a bibliát s nem szabad takargatnunk, mit takargatni többé nem lehet, akkor megint föléled az új érdeklődés, a vallás, a biblia és a keresztyénség iránt. Hiszen a biblia szentebbé vált a modern itészet által, mint az orthodox felfogás folytán volt. Sokat, felette sokat tanulhatunk mi a bemutatott há rom amerikai prédikátortól, különösen a derék Wendte Károlytól.

Bierbrunner Gusztáv.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1880 aug. 29-én.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter püspök úr, mint el nök: Incze Mihály, dr. Jenei Viktor, dr. Kolozsvári Sándor

Szász Béla, Gyarmathi Miklós ig. tanácsosok; Bodor Antal titkár; Deák József pénztárnok.

Az időközben elnökileg ellátott folyó ügyek jóváha gyása után

Főt. püspök úr fölkérésére az ig. tanács a f. évi szept. 13-ra Budapestre összehívott conventre a missioi szá madásokat fölterjeszteni határozta.

Ugyanaz bemutatván az egyetemes tanügyi bizottság jegyzőkönyvének nyomtatott példányait, azok az ig. tanács tagjai és a konventi tagok között kiosztatni határozattak.

A jogügyi bizottság útasított az ügyvédi útasítás tervének elkészítésére.

A berkenyesi felhajtott hátrálékos 4000 frtnyi kepe összcgnek a jogosultak között való felosztása tárgyában, a jogügyi bizottság véleményes jelentése folytán, felhivatnak a jogosultak, hogy f. é. október 2-ig személyesen vagy meg bizottaik által, a jogügyi bizottság elnöke által kitűzendő napon, Kolozsvártt megjelenve, úgy a részesedés aránya, mint a perköltségek hordozása tekintetében egyezsére jut ni igyekezzenek. Az egység létesülése esetében a pénz közvetlenül ki fog osztatni. Ellenkező esetben a pénz bírói letétbe fog helyeztetni.

Jogügyi bizottság véleményes jelentése folytán, a n.-teremi alapítványi pénztár tanító fizetése alapja után a kirótt jövedelmi adó leiratása végett, újabb felterjesztés in téztetik a miniszteriumhoz.

Láng Károly, moldva-oláhországi missionarius félévi rendes jelentését megtévén: ig. tanács örömmel vette tu dásúl a missioi ügyek rendes folyamát s az egyházi élet békés fejlődését, egyúttal a vihar által megrongált pitesti templom kijavítására 280 frt, a ploesti parochialis épületek helyreállítására 45 frt kiútatott.

A dobófalvi egyház templomának építési terve és költségvetése helybenhagyott; elismeréssel vévén az igaz gató tanács tudásúl, hogy azon egyházközség 300 frtnyi államsegély összegét, alig három év alatt, lelkiismeretes ke zelésével és buzgóságával 700 frtra emelte fel.

A mező-bándi építendő új templom helye felett fen forgó nézeteltérés folytán a kérdés igazgató tanácsi el döntés alá kerülén: az esperesi felterjesztés és a szak értők véleménye által kijelölt hely elfogadásával döntetett el.

A zsoboki egyházközség nagy %-os adósságai tör lesztésére kölcsönért folyamodván, felhivatott, hogy vagyoni állásáról adjon részletes kimutatást s a fölveendő kölcsön törlesztése alapját mutassa ki.

A sepsi-szt.-györgyi egyház újonnan építendő templo manak eddig kijelölve volt helye, szakértők nézete szerint, alkalmatlan lévén: Sepsi-Szt.-György nemes városa más al kalmatlan helyet ajánlott föl, a mely ajánlatot az ig. tanács kö szönettel vett tudásúl.

A marosújvári papi állomásnak, a többi ott lévő fele kezetek papi állomásával egyenlően, 200 frttal való javadal mazása tárgyában felterjesztés intéztetett.

A magyar földtani társulat 30 éves fennállásának em

lékére összes kiadványait 3 példányban megküldvén: az enyedi Bethlen, a marosvásárhelyi és zilahi tanodáknak elküldettek. A társulathoz köszönet intéztetett.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Prot. egyh. és iskolai Lap“ 35-ik számában Ambulans „Az új egyetemek kérdéséhez“ feliratú cikkében a következőket mondja:

Megint felütötte fejét azon tengeri kigyó, mely valahányszor feltűnik a láthatáron, nagy riadalmat idéz elő a magyar közművelődés iránt érdeklődők között. Pedig nem olyan borzadalmas, hogy érdemes volna tőle megijedni. A pozsonyi egyetem még igen igen messze áll a megvalósulástól. Első kérdés az, hogy van-e szükség egy harmadik egyetemre addig, míg a másik kettőt sem emeltük azon színvonalra, melyen az ország első tanintézeteinek állaniuk kell. Budapesten az orvosi karban több új tanszék felállítására van szükség; a jogi karban szintén hiányzik egy-két fontos tanszék; a filozófiai fakultáson pedig a filozófia oly vékonyan van képviselve, mint sehol a világon. A kolozsvári egyetem még csak a kezdet kezdetén áll, s hogy hivatásának teljesen megfelelhessen, még legalább is annyit kellene költeni rá, a mennyiből a pozsonyi egyetem felállítását tervezik.

Czikkiró azon esetben, ha már az új egyetem helye felett kell határozni: Szeged mellett foglal állást. Mellőzve mindazon érveket, melyek Szeged mellett és Pozsony ellen szólnak, azon érvre felel meg, melyet a miniszter Pozsony mellett hoz fel s melyre, — a mint látszik, — a fősulyt fekteti. Ezen érv az, hogy a miniszter főleg pénzügyi szempontból tartja előnyösnek az egyetem felállítását Pozsonyban, mivel ott jogakadémia és bölcsészeti tanfolyam lévén, csak ezeket kellene kiegészíteni, hogy az egyetem legyen. Czikkiró szerint a szegedi egyetem alapját könnyen meg lehetne vetni, a nélkül, hogy az államnak egy krajczárjába is kerülne, oly formán, ha a miniszter a felügyelete alatt álló jogakadémiákat megszüntetve, egy-kettőnek tanárait áthelyezi Szegedre, s a pozsonyi négy tanárral tengődő bölcsészeti tanfolyamot átteszi ugyanoda. Az egyes fakultások kiegészítésének s az orvosi kar szervezésének költségei Szegeden sem rugnának többre, mint Pozsonyban. Pozsonyban meg lehetne hagyni a jogakadémiát, és így a hajdani koronázó város érdekei sem szenvednének csorbát, Szegeddel pedig a magyar alföldnek egy valóban nélkülözhetetlen szükséglete elégítenék ki. Különben mindez minket; protestánsokat csak közvetve érdekel. Mi csak a közoktatási ügyek iránt való érdeklődésünk által ösztönözöttetve szólunk bele a dologba, meg azon körülmény folytán, hogy a miniszter ugyanakkor, midőn a pozsonyi egyetem felállítása szükségességét elismeri, kifejezést ad azon nézetének is, miszerint a közszükségnek megfelelné a debreczeni prot. egyetem is.

De hogy is lehetne a debreczeni egyetemet létrehozni?

A debreczeni egyetemből addig nem lehet semmi, míg jogakadémiánkat fel nem oszlatjuk. De a jogakadémiákat, vagy helyesebben azok egy részét addig bántani nem lehet, míg az egyetem eszméje testet nem ölt. Hanem akkor aztán a partikuláris érdekeknek el kell hallgatni, hogy a nem valami gazdag és nagy számú erőket egyesíteni lehessen. Debreczen, a többi superintendentiák támogatása nélkül, a nagy terhet nem veheti magára, mivel nincsen elegendő ereje, s különben sem lehet kivánni, hogy kizárólag rá rakjuk minden terhét azon ügynek, mely első sorban az egyetemes egyház ügye. E szerint Debreczent a többi superintendentiáknak is segélyezni kellene, még pedig nemcsak „erkölcsileg“, hanem anyagilag is. Anyagi segélyezésre van itt szükség, és ez nem olyan kivihetetlen, mint sokan hiszik.

Mint már fennebb is említett, fel kell oszlatni a jogakadémiákat, kivétel nélkül mind. Egy-egy teljesen és tűrhetőleg berendezett jogakadémia fentartása legalább is 10—11,000 frtba kerülvén évenként, ha ezen intézetek megszűnnek, a rájuk költött ezreket más célra lehet fordítani. Igen de, mondani fogják némelyek, a Patakra szóló alapítványok például helyhez lévén kötve, kamataik csak a pataki iskola fentartására fordíthatók, s a debreczeni egyetemnek egy fityngtet sem lehet adni belőlük. Az ellenvetés egészen helyes. De egy iskolának, melynek 2—300 ezer frtnyi alapítványa van, helyhez nem kötött alapítványai is lévén, ezekből 5—6000 frtot Debreczennek is lehet juttatni évenként, csak akarat és bizonyos fokú emelkedettség kell hozzá. Különben a superintendentiák előtt az a néhány ezer frtnyi kiadás, egy kis számítás után, nyereségnek fog feltűnni. Például Patak jogakadémiájára évenként 11,000 frtot költ. Ha ezen intézetről ma lemond, s például évi 6000 frtot felajánl a debreczeni egyetem javára, 1000 forintot pedig az ezen egyetemen tanuló tisztáninneni szegény ifjak számára stipendiumul: tiszta haszna 4000 frt lesz, melyből theologiai akadémiáját úgy berendezheti, hogy nemcsak nálunk, hanem az egész continensen ritkitaná párját. És a mi áll Patakra: áll Pápára és a dunamelléki superintendenciára is. A megtakarított összegen pápa tanítóképezdését, a dunamelléki pedig gymnasiumát emelhetné magasabb színvonalra.

A „Protestáns Hetilap“ 35-ik számában Balogh Ferencz folytatja „A magyar református egyház a válúton“ című cikkét.

A hugenották zsinatai (Párisban és La Rochelleben) vetették meg a francia ref. egyház alkotmányának alapját. A nemzeti zsinatok elnémitása előjátéka volt a rettenetes üldözéseknek. A Francia egyház „zsinatának órája tehát régiebb idő óta áll,“ mint „a budai zsinat órája“. 200 év alatt természetesen megváltozott minden annyira, hogy midőn a zsinati intézményt a mai republica visszaállíttatni engedélyezte, a radikál protestánsok ellenezték folytatását. A visszatért zsinat 3 pártra szakadott egyházat talált. Csak a zsinat-hű párt ragaszkodik az eredeti alkotmányhoz, és hogy a belreformokat fel ne tartóztassa, kész az önkényt csatlá-

kozó egyházak és kerületek részvételével, a kormány nélkül, félhivatalos alakban létesíteni a zsinatot. E mozgalom újabbban a legszebb reménnyel indult meg.

Tekintsünk magyar reformationk történetére. A debreczeni nagy zsinat (1567) alkotásai oly tömör oszlopokat raktak a magyar kálvinizmusba, melyek 300 éven át fentartották azt.

A gönczi, kassai, debreczeni, herczeg-szölősi zsinatok tartották fel az unitarizmus fergetegét. Ez erős zsinatok nélkül a servetizmus és blandratizmus nyelte volna el a Tisza és Dunamenti kálvinizmust. A magyar dordrechi zsinat, a híres szathmári-németi nemzeti zsinat megakadályozta a presbyterizmus diadalát, Tolnai és Megyesi szöveg-törekvéseit meg hiúsította. Mindez való, de itt is nemcsak magában a zsinatban keresendő a jelenségek oka, hanem a politikai körülményekben s a magyar nemesség akkori aristokratikus hajlamaiban. A trónon ülőket és annak fényében sütkezőket megfélemlítette az angol puritanizmus forradalmi alakja, az angol király lehullt feje, a Cromwell által alapított köztársaság. Mindazonáltal a zsinatnak meg van nagy jelentősége és érdeme: rend- és szabályalkotó volt, kánonai részben ma is használhatók, a fejtelenségtől megmentette az egyházat.

IRODALOM.

A közoktatás kérdéséhez. Irta Garzó Imre. Szegeden Traub és társa könyvnyomdájában 1880. 8 o. 1—92. l.

(Vége.)

Midőn pedig alkalom és gyakorlat hiánya miatt a növendék lényében valódi érzelmek nem fejlődhetnek s még kevésbé tisztulhatnak és emelkedhetnek, akkor ott az érzékiség követelése lesz erősebb, majd ellenálhatatlanabb; s míg egyfelől az elme az elvont képzelődés szárnyain csapongva tévedez, az alatt másfelől az érzékiség veszi át az érzelmek szerepét s lesz a vágyak szítója, az egyéni akarat és cselekvés irányozója és rugója, az eszmetársítás közvetítője, a gondolatok nemzője. És ezen a nyomon található fel, hogy honan erednek természet szerint a képmutatásnak, s mi ennek merő ellentéte, a nyílt cynizmusnak, valamint a mindkettőtől tiszta nihilizmusnak, továbbá a fásultságnak, a kimerültségnek és szellemi meddőségnek azok a túlságai, melyektől annyira felfordult, magával meghasonlott és boldogtalan ebben a korban minden élet.

S mi történik a jellemképzés okáért, mely képzés szintén gyakorlati dolog s a növendékek öncselekvősége nélkül merő önámítás? Van gondoskodva nagybecsű könyvtárakról, muzeumokról, jól felszerelt testgyakorlati helyiségről, nyelvekről stb., de nincs gondoskodva sem térről sem időről, s még kevésbé rendezéséről és vezetéséről alkalmas játékoknak; sőt az oktatási rendszer a növendékek túlságos elfoglalása által kizárni látszik, hogy azok társasági nem üres társalgási hajlamokat és tehetségeket is ápolhassanak, holott ez a rendszer az elemi iskolában betöltött 6—12

éves koron túl 18—20 éves koráig tartja fogva az ifjút csak a középiskolában.

Az öncselekvőség itt csak az írásbeli dolgozatok alkalmából és az önképző körökben nyilatkozhatik s gyakoroltathatik, mely gyakorlat azonban a tények természetéből folyólag nem mozoghat más körben, mint a tanult iskolai dolgok és rendszer körében, miért is az valóságos circulus vitiosus, hol leginkább az elvont dialectica és az álpáthos vitetik előbbre, s hol a minden lépten-nyomon feltűnő idétlenségek ismét csak azt bizonyítják, hogy mennyire oly dolgokkal foglalkoznak ezek a növendékek szüntelen, melyekhez kellő előkészülettel nem bírhatnak.

És alább: „Az elmének ezt az elkapottságát, a kedélynek ezt a sivárságát semmi részben sem enyhíti, sőt enyhíteni nem is igyekszik a vallástanítás, midőn ez inkább oda van irányozva, hogy külső felekezeti vallásosságot és összetartozandóságot mutasson, mintsem oda, hogy bensőleg erős hitet ébresszen, mely cél is azonban viszont meg hiúsít a növendékeknek épen ez az elkapottságában nem mérsékelt elméje és sivárságából fel nem üditett kedélye, mitől származik a megindíthatatlan közömbösség annyival inkább, mert az iskolában a tényleges vallásosság és kegyesség gyakorlása sem áll többől, mint az elhanyagolva kényszerített templomba járásból; ezt pedig szigorúan venni halgatagság volna, midőn eme gyakorlat alól, alig megemlíthető kivétellel, maga az oktatók kara, valamint minden rendű előjáróság és az összes intelligentia magát rendesen föloldja és kivonja.”

Miután szerzőnk e jelen oktatási rendszer ellen oly súlyos és tagadhatatlanul igen nagy részben nyomós vádak és kifogásokat tett, s bizonyítgatá azt, hogy a classicus nyelvek túlbecsülése tévedést vitt be az oktatás céljának és módszerének felállításába, s megrontá a tanítás minden ágát, könyvének harmadik részében áttér annak vázlatos előadására, hogy miképen kellene az oktatást berendezni? S ide vonatkozó nézetei a következők:

Az oktatás feladata legyen az, hogy képessé tegye az egyént, s rávegye a valóznak és igaznak megismerésére, az a szerinti cselekvésre és az életnek jólértékesítésére. Az oktatás kettős irányban, t. i. népiesben és tudományosban lenne gyakorlandó. Mindkettő határozott egyéni végcélal munkásságra tanítson s abban gyakoroljon, kizárván a céltalan heverő dilettantizmust.

„A kiindulás, az alapvetés közös: 6 éves korig a család körében s nyilvános gyermek-intézetben; hol fődolog a közvetlen tárgyi észrevezés, fölfogás és a szóbeli jelzés, kapcsolatban az érzék arányos fejlesztésével s folytonos tekintettel az érzelmekre és cselekvőségre.

Ez folytattatik a 6 éves kortól négy éven át az elemi iskolában, hol fődolog a korábbiak kiterjesztése (közönsegesebb elvont fogalmak) és fokozása mellett a közvetett észrevezés és fölfogás (hallás és olvasás után) s a nyelv gyakorlása: a kezdetleges inductio és deductio szabatos gyakorlása és bővítése, mindig tekintettel az érzelmekre és cselekvőségre.

Itt a tudományos oktatás a népiestől különvállik.

A 10 éves koron túl következik a megfigyelés, meg-gondolás, egybevetés, következtetés: az inductio és deduc-tio további terjesztése és biztossá tétele a tudományos irá-nyon 6 évig (gymnasium, a tanuló 16 éves) kapcsolatban: előbb az anyanyelv, azután az idegen (holt és élő) nyelvek szabályszerű megismerésével, s az anyanyelvnek irodalmi és szónoklati használatával, mint szintén az érzékek gyakor-lásával, s az érzelmek és cselekvőség emelésével, tökélyes-bitésével. Ethika és aesthetika a gyakorlatban.

Itt lép a növendék az ifjú korba. E pontig legyen az gyermek, s maga is érezze és tanúsítsa magát ilyenek, nem éretlen és vásottságra mintegy jogosult, hanem a szó tiszta értelmét megközelítő gyermeknek: tudni vágyó, ta-núlni kész, naiv, igénytelen, bizodalmas, odaadó gyermek-nek. Ehhez mért legyen az oktatás és bánásmódja, fokoza-tos előkészítésével az átmenetnek. E pontig az oktatás az egyes tantárgyakban ne köttessék órákhoz, s a gymnasium alsó két osztályában se működjék több egy, sőt a felsőb-bekben (a hat osztályig) sem több két tanárnál, nem szá-mítva az olyan tantárgyakat, mint vallás, éneklés, test-gyakorlat.

Eddig a pontig ez a rendszer fölöslegessé, sőt czél-talanná teszi a középiskolának akár polgári, akár reál czi-men való külön választását és berendezését.

E ponton túl következik a tudományos irányban az elmélet és gondolkodás, és pedig itt már, de csakis itten, különválasztva az úgynevezett reál irány a humanisticus iránytól, oly értelmezésével a neveknek, hogy a reál irá-nyon a természeti dolgok folyásának megismerése, a huma-nisticus irányon az emberi dolgok folyásának megismerése, s a tehetségeknek ez irányban való tökéletesítése czéloztatik tü-zetesebben és szakszerűen, de sehol sem a másik irány ki-zárásával, sőt mindenütt bölcséleti, különösen ethikai és aesthetikai világitásban, azaz a kettős utaltságnak össze-egyeztetésével (lyceum). Időtartam 2 év, az ifjú 18 éves. Szakrendszer, de még mindig figyelemmel az érzelmekre és cselekvőségre.

Erre az elméleti tanfolyamra következnek a szaktu-dományok és azok alkalmazása az életben (akadémia).

Az ifjúnak, ki a jelzett mód szerint az elmélet és gondolkodás két éves tanfolyamát elvégezvén, sikerrel ál-lott érettségi vizsgálatot, kell elég alapismerettel és gon-dolkodási képességgel bírnia ahoz, hogy kellő útmutatás

(akadémiai tanfolyam) nyomán bármelyik szaktudományban is avatottá legyen annyira, miszerint azt önképzéssel szak-művekből és tényleges példákban egészen magáévé tehesse. Minthogy pedig más részről sem a tudomány alkalmazása, sem az egyén társadalmi használhatósága céljából az életet bármily hosszú iskolai (akadémiai) tanulás sem pótolhatja, sőt a túlnyújtott iskolai tanulás épen alkalmatlanná tesz az életre, azért egy-egy tudományszakra vagy tudományos élet-pályára való készütséghez megszabatik ugyan, hogy miből kell készülni és vizsgálatot állani, de olyképen, hogy az alapvizsgálatok két évi (lelkészeknél és orvosoknál 3 évi) akadémiai előadások hallgatása, a képesítő vizsgálatok pedig két évi gyakorlat és e közben folytatott magántanulás alatt és után tartatnak. Az ifjú 22, illetőleg 23 éves.

A gyakorlati két év folytán az ifjú szakfeli foglal-kozássáról naplót vezessen, az előfordult nevezetesebb esete-ket értekezés (tanulmány) alakjában kifejtse, s az alkalma-zott eljárást és az eredményt indokolva ismertesse. A nap-lóba jegyzett foglalkozásnak és az egyes eseteknek valóság-gát az illető főnök bizonyítsa, mely esetek azután a képe-sítő vizsgálaton kiindulási alapul vagy épen tárgyul vétet-hetnek" stb. stb.

Nem folytatom tovább szerző javasolt rendszerének ismertetését, csupán azt kívánom még megjegyezni, hogy szerzőnk ezután tüzetes értekezéseket közül a módszerről, a tantárgyakról és az oktatókról.

Kétséget nem szenved, hogy szerzőnk rendszerének életbeléptetése a tanügy terén nemcsak gyökeres reformot, hanem általános forradalmat jelent, s hogy arra, minthogy az egy országban lévő intézetek közt a rendszer tekinté-ben történelmi úton kifejlett szoros kapocs és hasonlóság létezik, melynek fentartását a gyakorlati élet multhatatlanú megkívánja, — egyes közintézetek magokat normalis visz-nyok közt el nem határozhatják, bármennyire érezzék is rendszerük hibás voltát s a gyökeres változtatás szükségét, — a mit tanáraink nagyobb részéről úgy vélem, még nem mondhatunk el. Épen ezért van szükség, hogy a közönség és a szakkérfiak az oktatási rendszer hibáival minél alapo-sabban megismerkedjenek, a czélszerű reformok behozatalán előkészítsenek; hogy midőn ennek ideje elérkezendik, az újítást egyértelműleg és közös erővel megtehessék.

Erre nézve az oly alapos gondolkodók és elfogulatlan szakértők, mint szerzőnk igen jó szolgálatot tesznek, kiné-eszmegazdagságban és eredetiségben kitűnő művét minden kinek figyelmébe jó lélekkel ajánljuk.

Hódmezővásárhely 1880 júliusban Sz—i S.

AZ ERD. PROT. KÖZLÖNY 'TÁRCSÁJA

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

Közli: Szilágyi Sándor.

IV.

Az úr Isten szent lelkének általa birja és igazgassa minden jóra az nagyságod szívet és elméjét.

Kegyelmes uram a nagyságod 9-én irt levelét 13 prae-

sentis vettem Fehérvárott, mi dolgokról panaszolkojjék nag-ságod értem. Az nagyságod levelére választ nem irhattam mivel semmi levelét nagyságodnak nem láttam, az én k-zomhoz nem jött egy is és nem tudhattam mire válasz-tenni, egyébaránt isten oltalmazzon hogy én nagyságodt elfelejtkézém és hálaadatlanságnak nótájában incurrállm Én kegyelmes uram mitől fogva Déváról ide jöttem mi

It laktam attól fogva, egyfelé sem mentem mivel rosszul voltam az lábaimmal; most mentem volt Fejérvár iszonyú romlásának látására hogy az scholára s ecclesiára valami gondot viselnék, de a mint látom az várral együtt mind collegium, mind ecclesia odavagyon, nincs reménység egyiknek is felállatása felől, immár mindnyájan csak bizonytalan állapottal vagyunk, ki egyfelé, ki másfelé vonta magát, minthogy vagyon mostan a politiába az állapot és hely aránt legyenek a dologba az uraim, bizonyosan nem tudom csak másoktól hallom, nem is akarom magamat inaisceálni aféle dolgokban, azelőtt is tudhatja nagyságod, róla neved költ vala az uraimtól, erre nézve inkább akakok itt vesztég ülni és silentiumban lenni, hogysem mint gyűlésről gyűlésre járni. Ugy vagyon Barsai uram is kétszer is hivatott immár, de én nem mehetek mivel rosszul vagyok az lábaim miatt; írja hogy az homagiumot mind maga s mind egyéb rendek conditioval deponálták, hogy t. ha nagyságod a portán dologát véghez viheti, mind fejedelemestől nagyságodhoz redeáljanak; nagy asseveratioval is írja hogy a fejedelemség bizony neki nem kell, kész minenkor letenni, csak az következő nagyobb romlást veszedelmet fordíthatná el a hazáról, ő rajta nem mulik jó szívvel oda engedni nagyságodnak, el is hiszem hogy synagregre cselekszik és nincsen semmi csalárdság dolgában; ma is azt mondja hogy ez világon ő nálánál háládatlanbb ember nem lenne ha más végre venné fel a nagyságod szót, magának akarván marasztani. Ez nekem úgy tetszik hogy semmi kétsége nagyságodnak nem lehet Barsai uramhoz melyre nézve immár nekem tetszenek a mint ennekelőtte is mondtam, hogy egy kevés ideig lenne esendességben nagyságod; várjon istentől s az időtől s azközben minden utot módot tentáljon miképen tehesse magáévá a portát, mutat az úr Isten ebben módot, mivel a portán levő nagy emberek és kiváltképen ellenkezői megváltozhatnak és mások succedálván azok előtt könnyebben kedvet találhat nagyságod kiváltképen adomány által. A mit az Isten elrendelt nagyságod állapota felől, arra eszközök mutat ő sz. felsége, jobb azért kegyelmes uram ez utat követni nagyságodnak hogy sem mint más uton módon igyekezni helyreállatni fejedelemségét, mert igen félt kegyelmes uram hogy mind magát s mind minket ne ejtsen nagyobb veszedelemben nagyságod ha valamit violenter fog tentálni, és a pogány nemzetet ellenünk irritálni, ha még egyszer eljönnek úgy járunk mind a Zsidók, azok mind elrabolnak bennünket, azután csak pasát ültetnek a székben most is olyat beszéllett ez a kapucsi pápa, ki itt vagyon, a mint más törökökkel discourált s egy törökül tudó legény hallgatta; az úr mutasson utat s módot megmaradásunkban, az hol pedig nagyságod panaszkodik hogy az papok adnak szabadságot az regnicoláknak az hamis hitre, és annak mintegy bizonyosságára a kutyfalvi praedicator levelének paráját küldette be, kicsodák legyenek azok nem tudom, lehet hogy némely gorombák mint szintén ez a frater is aféle dolgokat beszélhetnek, de ki dughatná be mindeneknek szájukat. Elhidje nagyságod az embereken for-

gó nagy nyomorúság, félelem és kételenség licentiázta őket, nagyságod is őket kötélben tartani ennél is nagyobb veszedelmekre és végső romlásokra nem tudom Isten szerint s bona constientia miképen tarthatja az közönséges ítéletek majd minden rendeknek. Én az kikkel beszélhetek az uraim között, admonealom őket hogy afféle dolgokban ne ingerálják magokat. Az úr vegye oltalmazó szárnyai alá nagyságodat és protegálja kegyelmesen minden ellensége ellen, amen.

Irtam Kolozsvárat die 26 novembris 1658.

Illustrissimae celsitudinis vestrae humillimus servus in Christo.

Georgius Csulai mp.

Külső czim: Az én kegyelmes uramnak adassék ez levelem Váradon.

(Eredetije a m. kir. kam. levéltárban.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. szeptember 4-én.

— **Lapunk** szerkesztője fürdői útjából visszaérkezvén, a szerkesztés munkáit ismét átvette, s így kérjük az illetőket, hogy a lapot érdeklő ügyekben sziveskedjenek hozzá fordulni.

— **Főt. Nagy Péter** püspök úr Nagyenyedre utazott a papi vizsgálatok megtartására.

— **Kolozsvári collegiumunk** értesítője a múlt tanévről megjelent, és beküldetett szerkesztőségünkhöz. A tanévet záró igazgatói beszéd, melyet lapunk egész terjedelmében közölt, nyitja meg a füzetet, melynek statistikai részéből főlemlítjük, hogy volt a múlt tanévben az intézetnek növendéke az elemi iskolában 127, a középtanoda 8 osztályában 292, összesen 419. A tanerők száma az elemi iskolában 7, a középtanodában 17, a nem kötelezett tantárgyaké 5, s ezen kívül 69 magántanító. Érettségi vizsgálatra állott 24, érettnék itéltetett kitüntetéssel 6, egyszerűen 15, visszavetteteit két óra 3. Deáki rigorosumra állott 28, felvétetett 27, ismétlésre útasított 1.

— **Leány-gyermek a középtanodán.** A kolozsvári collegium értesítőjéből látjuk, hogy Genersich Evelin, Genersich Antal egyetemi tanár 11 éves leánykája, e tandánk tanári kara előtt, mint magántanuló, ez évben kitünős sikerrel állta meg a középtanoda 1-ő osztályának minden rendes tantárgyából a vizsgálatot. Érdekes kivétel, s talán első eset a magyar tanügy történetében.

— **Igen szép találkozásra** gyűltek össze nagy-enyedi főtanodánk volt növendékei közül azok, kik 1868-ban végeztek a theologiai tanfolyamot. A most tizenkét éve kötött szerződés értelmében 74 tanuló társnak kellett vala megjelenni, azonban csak 28 tag gyűlt fel főtanodánk nagy termébe, s mondott t. Herepei Gergely afia buzgó imája mellett hálát az egek Urának. Lőthe Lajos, az összehívó elnök tartott ezután emelkedett szellemű üdvözlő beszédet, s

az erre következő számbavételnél kitünt, hogy megjelentek: Révai Pál baczoni pap, Veres Sándor igeni, Bóka Gy. holtmarosi, Beregszászi A. tacsai, Almási S. f.-tődki, Derzsi D. torboszlói, Simó G. bándi, Hegyi S. bonyhai, Biró A. daróc-bogártelki, Muzsnai K. sz.-czegői, Herepei G. kolozsvári, Kolozsvári A. ajtoni, Kozma F. sz.-sámsoni, Kakasi M. teremii, Albert I. harói, Aszalós Gy. istvánházi, Kovács E. gálfalvi, Jánó A. hátszegi pap afiai, Geréb Márton, Lőthe Lajos és Páll Károly felekezeti, Nagy L. és Kerekes S. polgári iskolai tanárok, Faragó J. gazdatiszt, Vas Imre segédszolgabíró, Máté I. őrnök és Bodola J. járásbírósi segéd. A volt tanulótársak közül meghalt 11 (3 öngyilkosság által), nem jelent meg 34, kik közül 7 igazolta elmaradását. Herepei Gergely szellemes felolvasást tartott „Szegé-

nyedünk!“ czimuel, s a gyülekezet 300 frt alapítványt tett a nagy-enyedi tanodánál, az alapítók szegény, de jó igyekezetű gyermekei közül a legérdemesebb számára. Megállapított továbbá, hogy 1890 szept. 1-jére ismét összegyűljenek Nagyenyeden azok, a kik még életben lesznek, s ezzel az elnök meleghangú bucsú szavai után, testületileg vonult a gyülekezet főt. Nagy Péter urhoz, ki meghatottan köszönte meg a megemlékezést. Délebédre Geréb M. tanár vendégszerető asztala köré gyűlt a társaság, délután Herepei Gergely partársunk gyerekének keresztelőjében vett részt, s ugyanitt kedélyes vacsora zárta be a valóban szép és meghatározható baráti találkozást. Vajon hányan gyűlnek össze közülök a tiz év múlva tartandó találkozására ?!

H I R D E T É S E K .

PÁLYÁZAT LEÁNYTANITÓNŐI ÁLLOMÁSRA.

A deési ev. ref. egyház újan szervezett leányiskolájában egy tanítói állomásra pályázat nyitattik.

A tanítónő fizetése 300 frt és 60 frt lakbér; kötelessége: az I-ső és II-ik elemi osztályban a törvény által kiszabott tantárgyakat és női munkákat tanítani.

Pályázhatnak ev. ref. vallású tanképesítő bizonyítvánnyal bíró nők.

Az állomás egy évig ideiglenes, egy év múlva a magát érdemesített tanítónő véglegesítettik.

Pályázni kívánók köllőleg felszerelt bizonyítványukat bérmentesen folyó 1880 szept. 25-ig küldjék be főgondnok méltóságos dr. Szócs Sámuel urhoz Deésre Szolnok-Dobokamegyében; a későbbben érkező bizonyítványok tekintetbe nem vétetnek.

1—*

MEGRENDELÉSI FELHÍVÁS ILY CZIMÚ MUNKÁRA:

NÉPIISKOLAI OLVASÓKÖNYV.

A leányiskolák III. osztálya számára. A szövegben 14 képpel s nyelvtani anyaggal egybekapcsolva. A „CSONGRÁDMEGYEI TANÍTÓ-EGYESÜLET“ (ALFÖLDI TANÍTÓ-EGYESÜLET) HATÁROZATÁBÓL ÉS MEBIZÁSÁBÓL IRTA VASS MÁTYÁS, szegedi tanító.

Bolti ára kötve 40 kr. Minden példány után 1 kr a „Csongrádmegyei tanító-egyesület“ segélyalapjának javára fordítottik.

Midőn a „Csongrádmegyei tanító-egyesület“ (Alföldi tanító-egyesület) a leányiskolák számára a külön olvasókönyvek szerkesztését és kiadását elhatározta, azon célta tartotta szem előtt, hogy a nőneműt úgy szellemileg, mint erkölcsileg a kor igényeihez mért nevelésben és képzésben részesítse. Ez eszmétől vezéreltetve Vass Mátyás, szegedi tanító megbizta a leányok számára külön olvasókönyvek szerkesztésével és írásával. Ez olvasókönyvek első füzeté (II. oszt.) még a múlt évben megjelent, mely úgy a szakajtó, valamint a tanfériak részéről elismeréssel és meleg pártolással fogadtatott, úgy, hogy ma már alig van rendezett viszonyok között működő leányiskola, melyben tankönyvül ne használnának.

Ezúttal a leányiskolák III. osztálya számára irt olvasókönyvre van szerencsénk a tanhatóságok és testületek szives figyelmét felhívni és egyszersmind felkérni, méltóztassanak e valóban hézagpótló olvasókönyvet tankönyvül elfogadni és a hatáskörükben lévő iskolákban használatba venni, s ekként a leánynevelés célját előmozdítani és annak megvalósítására tényleg közreműködni méltóztatnának. A jövő tanévre bár a IV. osztály számára is készen leand az olvasókönyv, egyelőre azonban úgy volna lehetséges már ez évben a IV. osztály hiányát pótolni, ha a III. osztály olvasókönyve vitetnék be a IV. osztályba is. Végre pedig, hogy az általunk kiadott olvasókönyv irányáról némi ismertetést adjunk, itt közöljük annak tartalmát főbb vonásokban:

Az iskolai élet köréből. — A családi élet és házi foglalkozás (háztartás) köréből. — A társadalmi élet köréből. — A természet köréből. — A szülőföld, népmese és történelem köréből. — Az égtan köréből.

Egyébként a mű bővebb áttekintés céljából a tiszt. testületek megkeresésére tiszteletpéldánnyal készséggel szolgálunk.

Továbbá épen most jelent meg

NAGY JÁNOS szegedi polg. fiiskolai igazgatónak a népi iskolák III. és IV. osztálya számára irt

M A G Y A R N Y E L V K Ö N Y V E

két részben.

Hogy nyelvtani tankönyveink között a népiiskoláknak megfelelő művekben hiány van, bizonyítja azon körülmény, mely szerint a Csongrádmegyei tanító-egyesület épen ezen hiány pótlására szükségesnek látta tea. Nagy János urat, ki e téren már különben is tevékenyen szerzett, azon kéréssel tisztelni meg, miszerint írta a népiiskolák III. és IV. osztálya számára nyelvtant, hogy az eddig használatban volt tankönyveket nélkülözni lehessen.

Nagy igazgató úr e bizalomnak hogy fönyesen felelt meg, a nyilvánosságának átadott két munka tesz erről örömdetes bizonyosságot. Cégünk, mely szerencsés volt e két nyelvtannak kiadását eszközölni, iparkodott a korrekt nyomtatás igényeinek eleget tenni. Nyugalommal tekintünk tehát e műveknek fogadtatása elé, s kérjük alázatosan az illető köröket s tanfériakat, miszerint azokat osztályaikban tankönyvül elfogadni sziveskedjenek.

2—2

Ára a III. osztály számára keményen kötve 20 kr.

„ IV. „

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói czállítás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
ények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sör vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Jancsó Lajos igazgatói megnyitóbeszéde. (Kolo-
zsvártt, 1880 szept. 5 az ev. ref. főtanodában.) — Reflexiók a val-
lási radikalismus egy nyilatkozatára. (Folytatás és vége.) Baló Sán-
dor. — Egyházi lapszemle. — Különfélék. — Körözvények. —
Hirdetés.

Jancsó Lajos igazgatói megnyitóbeszéde.

(Kolozsvártt, 1880 szept. 5, az ev. ref. főtanodában.)

Megpihenésre és a családi örömek élvezésére szánt
napjaink vajmi gyorsan lejárta, és Isten jóvoltából újra
együtt vagyunk, együtt lehetünk!

Kell-e mondanom, hogy tanári karunk várta az ifjú-
ságot azzal az érzellemmel, melylyel a szülők várni
szokták messze távozott gyermekeik hazatérését; várta és
most üdvözli azzal a hittel és reményvel, hogy mindenik
kész-örömetst tért vissza körébe: megújult erővel és buzga-
lommal folytatni félbeszakított munkáját.

De hát minemű és természetű munka az, melyet a
megújuló nemzedékek fokozódó erőfeszítéssel végeznek, —
végezniök kell?

A kérdés érdekünkben áll; pár percnyi időnket meg-
érdemli.

Részemről a feleletet a következő egyszerű hasonli-
tással gondolom megadni:

Midőn őszre kelve költöző madár-sereg vonul el fe-
jünk felett, meg nem álljuk, hogy egy darabig el ne ki-
sérjük szemünkkel a bujdosókat. És midőn a messzeségbe
vesznek tekintetünk elől, résztvevő búcsú-szavunk után tit-
kon kérdezzük magunktól: miért hagyták el ily korán fész-
keiket, mikor még derült az ég és zöldék a ligetek? hová
mennek ily szorongó sietséggel? ki vezérli járatlan útai-
kon? ki fog jelt adni visszatérésükre? És ha elképzeljük,
elgondoljuk, hogy a költözők mozgalm nemcsak fejünk
felett, hanem egész félgömbünkön s évenként ki nem ma-
radó pontossággal történik, s fűrkészve rájövünk, hogy
a nagyszerű élő-inga mozgató ereje az önfentartási ösz-
tön: akkor nemde méltó csodálat keletkezik lelkünkben a
természet titokteljes háztartása fölött?

Tudjuk, hogy e napokban, — szintén őszre kelve, —
egész hazánkban, sőt egész északi félgömbünk műveltebb

részen: az ifjú nemzedéknek is a vándor-madarakéhoz ha-
sonló összesereglési történetek; növendékeink is odhagy-
ták a szülői házat, a családi élet örömeit, s csoportokba
gyűlve: lélekben a közélet zajongó tengerén túl fekvő tá-
jakra, a tudományok és művészetek örök-zöld mezeire ván-
dorolnak. És e folyton megújuló szellemi áramlatnak szin-
tén megtaláljuk hatalmas mozgató erejét, de már nem a
természeti ösztönben, hanem a művelt nemzetek önfen-
tartási tudatos gondoskodásában.

Hogyan! tehát nem az egyesek, nem a szülők óhaj-
tásai, céljai és számításai mozgatják és irányozzák a szel-
lemi gépezeteket, melyeknek neve tanoda?

Igen! a szülőké is, de csak részben és tetszőleg. —
Mert hát nem naponta látjuk, hogy a mely szülő mindent
elkövet, hogy a tanoda közvetítésével gyermekéből p. o.
lelkész képződjék: iparkodásának nem várt, tán rettegett
eredménye lesz: egy katona vagy színész; és ez egy másik
szülővel épen fordítva történik, annyira, hogy végül keveset
fognánk találni, kinek e nemű reményei teljesültek. E je-
lenség, gondolom, elég bizonyítéka annak, hogy a képzőin-
tézetek csak látszólag az egyesek céljainak eszközei, va-
lóban pedig azoknak a fensőbb szellemiségeknek, melyeknek
neve: társadalom, állam, nemzet?

E hasonlítás és rövid e' méltóság által kifejezni óhaj-
tott eszme szolgáljon azok számára, kik az ifjú nemzedék
képzési ügyét s tanév-kezdeti mozgalmát csak a köznapiság
nézponjtábjából látják, s ezért jelentőségét kellően méltatni
nem tudják.

A mi már jelen egybejövételünk célját illeti, az
mindnyájunk előtt ismeretes. Nem egyéb, mint ünnepélyes
jeladás, hogy belrendezkedéseink után — évi munkálkodá-
sunk a mai nappal kezdetét veszi. Önként értendő azonban,
hogy mielőtt kezdet emelnénk a munkára: föl kell elevenite-
nünk szívünkben és elménkben úgy az előnkbe tűzött cé-
lokat s azok eszközeit, mint célhozjutásunk s békés együtt-
lehetésünk feltételeit, — különben munkálkodásunk alig
fogja egyéb lenni, mint bábeli zavar, öröm helyett szo-
morúság.

Mikép tudjuk, az ifjúság és tanári testület által kö-
zösen megvalósítandó célok: az ismeretek és készségekre
vonatközólag körvonaloza vannak tanodánk tantervé-

ben, — erkölcsös, békés háztartásunk föltételei pedig törvényeinkben és rendtartásunkban, melyek legközelebből arra kitűzendő időben (és pedig: külön a magántanítók és bölcselmi osztályosok, s külön az alsóbb osztályos növendékek részére) fel fognak olvastatni és megmagyaráztatni.

Mint hogy e szabályzatok az ifjúság előtt nem újak: a felolvasást ez alkalommal csakis egy pár általános észrevétellel kívánom megelőzni.

Az ismeretek s készségek megszerzésére irányuló magatartást illetőleg, figyelmeztetnem kell érettebb növendékeinket, hogy náluk már ne a nyereendő tanjegy, érdemsorozat s egyéb külső ok legyen az iparkodás főmotivuma, hanem a kötelesség-teljesítés érzete mellett a tantárgyak iránti benső érdeklődés, — mint a mi nélkül a kitűnő tanjegyek is édes-kevés értéke van.

A tanulók számára adott ezen intelem mellé, a tanító személyzet részére, a következőt kívánom csatolni: úgy a köz- mint a magántanító főtürekvése az legyen, hogy a növendék lelkében az ismeretek utáni vágy és munkaszeretet fölbredjen: mint az a mozgó és mozgóató erő, mely minden ténykedést megelevenít, de a mely nélkül a lélekre erőszakolt robot-munka eredményei vajmi hamar elmosódnak.

Tudom, hogy a szép útasításra nem egyförl támad a kérdés: „de hát mi úton-módon kelthető fel az a nagybecsű ismeret- és munkavágy?”

A nagy kérdésre rövid feleletül itt csak ezt adhatom „keressétek és megtaláljátok!

Mert a gyerek-lélekben nemcsak hogy megvan a tárgyak iránti érdeklődés és munkavágy, de sőt legsarkalatosabb tulajdonait épen e kettő teszi. A képzésnek tehát nem újat kell teremteni, hanem csak a meglévőt éleszteni, táplálni és irányozni, — de azzal a tiszta tudattal, hogy az isteni szülött nem parancs-szóval vagy épen durva erőszakkal ébreszthető és irányozható, hanem ahhoz értő, szeretetteljes szellemi hatások által.“

Nem bocsátkozhatva az ügy méltó tárgyalásába, csak arra figyelmeztetem az illetőket, hogy a fejlődő lélek gyöngédebb és bonyolultabb szervezet bármely mester-műnél, s hogy tehát a ki arra fejlesztőleg kíván hatni: e szervezet alkatát és törvényeit tanulmányoznia, ismernie kell, különben elnyomorítja. Mindenekfölött nehéz és kényes: a legfőbbnek, a kötelességérzetnek, az erkölcsi jellemnek később kifejlendő magvait már a gyerek korban elhinteni. Mert a mily erős e korban a tudvágygyal párosult tevékenység, ép oly gyenge az erkölcsi érzék. Itt még csakis példaadással s szivreható körülmények okos felhasználásával lehet a lélekre hatni, nem pedig erkölcsi szabályok üres bangoztatásával, fenyegetésekkel vagy épen durva erőszakkal. Főleg pedig: nem kell idő előtti eredményeket várni, sőt óvatosan őrizkedni, nehogy a gyerek, természetével ellenkezően: öreges erkölcsösködésre vagy annak színlésére útaltassék, — nem feledve, hogy a legizletesebb szőlőfűrt is a maga ideje előtt élvezhetetlen. Azt azonban senki se ámulja, hogy növendékeiben kötelességérzetet és ismeretvágyat nem tud kelteni,

ha önmaga is nem kötelességérző és nem szomjuhozza az ismereteket. Igazán fejlesztőleg csak az fog hatni növendékeire, ki rájuk nézve példányképpül tud szolgálni. Mellesleg megjegyezni kívánom, hogy ha ezen oktatás-nevelési intelmek és útasításokra valakinek az az észrevétele támadna, hogy az nem a rectori, hanem a tanvezetői feladatok közé tartozik: figyelmeztetem az illetőket, hogy e két hivatalnak, még ez idő szerint, vannak közös ügyei is, a mi — (még inkább mellesleg legyen mondva) — jól van így, sőt me-rem hinni, így van jól.

Erkölcös, békés háztartásunk szabályaihoz szintén csak egy pár figyelmeztetést kívánok csatolni.

Tudvalevőleg csak néhány tagból álló család békés együttlétének is igen számos föltételei vannak; hát egy ily nagyszámú s a mellett nagyobbára gondatlan gyerekekből álló társaságnak, a milyen tanodánk! Itt a tagok alá, fölé- és mellérendeltségi viszonyai pontos szabályozást igényelnek; és a belső viszonyok számát szaporítják a külső viszonyoké is, melyek magasb természetöknél fogva még könnyebben sérthetők.

Tán fölösleges is mondanom, hogy rendtartásunk semmi sem egyéb, mint e sokféle viszonyok követelményeinek szabályrendszere. A ki tehát azokat, rosszul értett egyéni szabadsága korlátainak nézné, a legnagyobb mértékben tévedne; a ki pedig tettelesen és konokul ellenök szegülne: háztartásunk alapját támadná meg, de, önként érhetőleg, csak önmagát zúzná össze.

E törvények és szabályok mind oda irányúlnak, hogy a kölcsönös személy- és vagyonsbiztonság mellett az előnkbe tűzött magas célok megvalósulhassanak. Nem az ifjúságra erőszakolt, szivet, elmét békóba verni törekvő kényszerűségek, hanem a még fejletlen, erőtlen lélek támaszai és védelmei, s mint ilyenek megkövetelik, hogy mindenki által tiszteletben tartassanak.

Nem azt teszi ez, mintha növendékeinktől kimért, higgadt, némán komoly életmódot követelnénk. Sőt ellenkezőleg azt várjuk, hogy legyen az ifjú az ő természete szerinti vidám, kedélyes, derült, a gyerek gondtalan, mozgékony, játszi, sőt néha csintalan is, — azonban mindkeztő a jóra való intelemre fogékony, engedelmes. Csakis a könnyen fellobbanó indulatok kitöréseinek, a magának eleget venni szerető erőszaknak, a vásott zabolátlanságnak, a kötelmek nyílt és alattomos mellőzésének: ezeknek nem szabad együttlétünket és munkálkodásainkat háborgatni.

Rendtartásunknak kiválóan a tanoda épületére s annak összes felszerelésére vonatkozó pontjait illetőleg: ez alkalommal sem mulaszthatom el fölhívni a figyelmet. Mert igaz ugyan, hogy már is jelentékeny haladás történt tanodánkban e téren, de hogy még távol ne állanánk a kívánt és el is érhető állapotoktól, tán mondanom sem kell.

Nem panaszképen mondom, de bejövetelevel mindenki tapasztalhatta, hogy az ő nyugalmi távolléte alatt tanári karunk nem keveset fáradozott és előljáróságunk sokat költek, csak azért, hogy az ifjúságot kellően fölszerelt, egészséges és csinos tan- és lakónelyiségekbe fogadhassa.

E buzgó gondoskodás alapján, mint a tanoda vagyonának ez idő szerinti egyik öre, egyenesen ki kell mondanom, hogy a jelzett fáradtság és költsékezés nem az arra méltatlanok számára tétetett. Meghozatott az áldozat azok részére, kik az ingyen-ajándék megőrzésére, környezetőknek rendben és csinosan tartására örömetest segédkezet nyújtanak. Egyenesen kimondom, hogy tanodánknak, ez édes anyának, nem hálás növendékei, hanem ellenségei mindazok, a kik a tanoda épületét és felszereléseit szándékosan beszennyezik, rombolják. Tudva, hogy egy ily nagy gyerek-seregben a meggondolatlansággal párosult destructiv erőnek mily nagy mennyisége rejlik: annak humanus korlátozására a tanodai ellenőr és esküdtek mellé a köz- és magántanítókat s ezek közt főleg a szoba-főnököket is föl hívom. És teszem ezt abból a nagy indokból, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy a valódi műveltségnek s urbánitásnak amaz apostolai: Homeros, Sophokles, Horatius, Virgilius, Cicero: bizonynyal csak névvel hangzanak falaink közt, de szellemök távol marad tanodáinktól, ha abban durvaság, rendetlenség, tisztátalanság uralkodnak.

És ezen belső indok mellé szintén fontos külsők is csatlakoznak. Csak kettőre irányzom a figyelmet. Egyik az, hogy tanodánk ma már tárva áll a legidegenebb érdeklődők előtt is, beláallapotainkat hallgatag, de szigorú bírálat alá vetik, és tapasztalataikból fontos következményeket vonnak egész nemzetünk kulturájára. Másik az, hogy tanodánk, helyzeténél fogva, évenkénti ünnepélyes gyűlhelyévé vált egyházkerületünk törvényhozó testületének. E testület tagjai már hivatásszerű bírálni tanodánk állapotainak. És kell-e figyelmeztetnem, hogy az ily bírák ítéletétől mily nagymértékben függ tanodánk jó hírneve!? E tekinteteknek lelkiismeretes szem előtt tartására tehát mindenkit föl hívok, főlkérek!

Fontossága miatt nem mellőzhetem el: megérteni azon sokféle ágazó viszonyt is, mely tanodánk és e nemes város hatósága és polgárzata közt fenn áll. Tudnunk kell, hogy az elsővel szemben alárendeltségi viszonyban állunk. Rövid útasításom az első viszonyra nézve ez: „tiszteljéd a polgárzat törvényeit és közintézményeit, mint a melyek egyedüli biztosítékai ezek békés együttlétének“; a másodikra nézve pedig: „tiszteljéd mások személyi és vagyoni jogait, hogy hasonló tiszteletben részesülj.“ Jól tudom, mily sok irányban kellene még figyelmeztetnem az ifjúságot és rendtartásunk organumait évi munkálkodásunk kezdetén; ezúttal többre még sem terjeszkedem. Záradékkul csakis egy intelmem van érettebb ifjaink egy részéhez, azokhoz t. i., kiknél a tanév kezdetén szintén nem hiányzik ugyan a munkára és kötelességszerű magatartásra a felbuzdulás, de a kiknél a gyenge lángot hamar eloltani tudják az ellenhatások szelei; azokhoz, kik nem ismerve az akarat erejét, kislelkűen engedik magokat legyőzteni oly akadályok által, melyek fölött győzedelmeskedniök: legmagasabb örömlükre fogna szolgálni.

Tudom, hogy a képzett emberré létele munkája — mások segédkezése mellett is — mily nehéz, és hogy mily

bajosán csendül meg a lélekben e szózat: „én azzá akarok lenni, mivé lennem kell.“ És tudom, hogy e tekintetben az intelmek általában kevés hatásúak, — néha épen ellenhatást keltenek. Még sem mondhatok le azon hitemről, hogy a beszéd: lélek-vezér; hogy a maga idején és szívből jövő jó szó: utat talál az illetők szívéhez.

Köztudomású dolog, hogy azok, kik a mai ifjúságélet-jelenségeit azzal az aggodó érdeklődéssel kísérik, hogy vajjon a közélet e plánta-iskoláiból mily gyümölcsöket termő fák fognak idővel kikerülni: egy idő óta mind hangosabban jelzik, hogy eme plánta-iskolákban komoly bajok jelentkeznek; hogy a jelenben nem látják biztosítékát a jövőnek.

Fájdalom, több évi hivataloskodásom tapasztalataim nem engedik, hogy ezen aggodalmat, — legalább tanodánk részéről, — alaptalannak mondhassam. Sőt be kell vallanom, hogy a mi ifjúságunk szellemi egészségügyje sem megnyugtató; — de nem a bajok újdonsága miatt, hanem mert körünkben sokkal fokozottabb várakozással vagyunk s kell lennünk az ifjúsággal szemben, mint voltunk s lehetünk a múltban.

És itt óhajtanám, hogy ezen igény-fokozódás okait az ifjúság is ismerje és szívére vegye, mert attól függenek legföltettebb közérdekeink. Ezért nem mulaszthatom el: jelen alkalommal is ezen ügyre irányozni a figyelmet.

Tudjuk, nemes ifjúság!, hogy apáink, ha török-tatár ellen védték is, megvédték a hazát; béke idején, ha egymással hazakodtak is, idegenektől nem háborgatva élvezhették paradicsom-hazájok malasztjait; nem volt szükségök, hogy az ifjú nemzedéket a béke-idő alatt csendesán dolgozó támadások ellen védekezésre készítsék.

Ma komolyan másképp állnak a dolgok. Török-tatár helyett a szabad bé- és átjárást nyert forgalom, ipar, gazdaság, tudomány — (a népeknek e szabados véd- és támadó fegyverei) — fordultak ellenünk. És ezekkel szemben: csakis hasonló fegyverekkel és energiával biztosíthatjuk nemzeti lételeinket. Mert a régi jog- és birtokviszonyok megváltozása óta a dolgok sebesen alakulnak azon rejlő czél felé, hogy Magyarország sorsa fölött ne a magyar faj rendelkezék.

Ily hatalmas okok fokozták és fokozzák az igényeket a képződő ifjúsággal szemben; ily értelme van ránk nézve e szavaknak: „a tudomány hatalom.“

Már a mi az ifjúság fennebb jelzett bajait illeti: csak részben sem kívánom azokat felszámolni. Csaknem mind abból a bő forrásból erednek, hogy ifjaink jelentékeny részénél hiányzik a valódi kötelességérzet, az ismeret szerzési és a magasb irányú törekvés. Ezek helyét az érzéki vágyak s azok kielégítése foglalják el, minek következtése az: a rendetlen élet, túlköltsékezés, adósságokba keveredés, megszegyenülések, majd a szellemi elvadulás és végül a képződési drága időnek és alkalomnak füstbe menetele. Okait sem fürkészem, szokásos mentségeit sem veszem tekintetbe e bajnak, — hisz elmés ügyvélekéssel még a gonoszságokat is menteni lehet. Ezek helyett egyenesen hivatkozom az emberi s főleg az ifjúi kebelben rejlő meg-

új hódási képességre az akarat ereje által. Vegyék észre az illetők, míg nem késő, hogy érzéki vágyaik megalázó, megrontó hatalmába kerültek, honnan csak úgy menekülhetnek, ha elámitott, elaltatott akarat-erejüket vesztett méltóságába visszahelyezik. Ezt kísértés meg, és látni fogják, hogy új ég és föld tárul fel szemeiknek: könnyű lesz, a mi addig nehéz volt; vonzódni fognak ahhoz, a kit és a mit addig kerültek. Ily átváltoztató, nehéz, de nem lehetetlen eltökélésre hívom fel az illetőket úgy a magok és szülőik, mint nemzetünk érdekében, kinek egy gyermeke sincs elveszteni való, sőt mindeniknek erejére, honfi buzgalmára vajmi nagy szüksége van! Vegyék szívökbe, hogy pár tized múlva ők is hordozni tartoznak a közügyek egyik vagy másik terhét, nekik is boldogítani kell környezetüket, ők is hivatva lesznek alkotni a nemzet erejét és védelmét; ámde mindezekre egy elvesztegetett vagy épen eltékozott ifjú élet után képtelenek fognának lenni.

Ebből áll intelmem azokhoz, kik szavaim elől elzárkozni nem akarnak; az elzárkozókat pedig sajnálattal bizom az élet fegyvelmező iskolájára.

És ezzel az 1880—81-ik tanodai évet, Isten nevében, megnyitom.

Reflexiók

a vallási radicalismus egy nyilatkozatára.

(Folytatás és vége.)

Czikksorozatomban, mely kissé hosszabbra nyult, mint kezdetekor terveztem vala, rövid befejezéséül legyen szabad még egy nevezetes hitcikket: a praedestinatio hitcikkét érinteni. Érinteni csupán, azaz egyszerűen rámutatni ama forrásra, melyből az „örök kegyelmi elválasztás és előelrendelés“ hiteszméje táplálkozik; mert érdemleges tárgyalására, vagyis az ellene és mellette felhozatni szokott, avagy csak főbb érvek fejtegetésére, azok hor. i. erejének kellő méltatására hely sincs egy rövid cikk keretében. Lesz talán később időm és alkalmam kissé mélyebbrehatólag fejtegetni e nagyfontosságú vallásos eszmét e lapok t. olvasói előtt.

Minden, kellőleg élénk vallásos kedélyű ember — kik közé bármely időkorban az emberek nagy többsége tartozott — magát Istentől érzi határozottnak, Istentől, ki minden mindenekben; ennél fogva az emberi élet minden történetét és változásait Istentől eleve elrendeltnek tartotta és tartja; és így az élet állapotbeli határozottságának ama felsőbb fokait, melyeket boldogságnak és üdvnek, valamint amaz alsóbb és legalsóbb fokozatokat, melyeket boldogtalanságnak és kárhozatnak nevezünk, kizárólag Isten öröktől fogva fennálló bölcs, jó és igazságos határozata által kimérteknek tekintti.

Ezért, nemcsak hogy a nagy vallásos geniuszok: egy Pál apostol, Augustinus, Mohamed, Luther, Zwingli, Kálvin, mindnyájan praedestinatianusok voltak; (ha bár ezt Luther-től sok lutheranus szeretné is eltagadni, de hogy állításom Lutherre vonatkozólag is az igazsággal megegyező, arról ez utóbbinak „de servo arbitrio“ című munkája akárkit is meggyőzhet) de praedestinatianus volt minden időben — s

az ma is — a nép, ez a csöppek milliárdjaiból alakult hatalmas ocean, mely sötét és rejtelmes mélységeiben annyi kincset hord, annyi fényes, drága gyöngyöt szül; a nép, ezen legtermészetesebb közege a kijelentésnek, legállandóbb lakhelye a szentléleknek. Megjegyezni kívánom, hogy én „nép“ alatt nemcsak a társadalom legalsó osztályát értem, hanem azokat is, kik magasabb műveltségük, kiemelkedőbb, sőt fényes állásuk mellett is, amaz alsó osztályal való együttérzésük idegszálaikat szétszakadni nem engedték; ennél fogva — felfogásom szerint — a fejedelmi Bethlen Gáborok és a magasrangú Bethlen Katák inkább a néphez tartoznak, mint például egyik-másik, a nép közül származott néptanító-jelölt, ki azzal a nagyralátó tervvel foglalja el új állomását, hogy ő a népvallás gyöngye fényű mecse helyébe, melyet a régi módi tanítók közül még sokan nagy előszere-ttel ápolgatnak, nemsokára a csalhatatlan tudomány szövénél fogja lobogtatni a nép szemei előtt.

Istenbe vetett hit és praedestinatio mindig együtt jár, a hol az egyik megvan, a másik is feltalálható. A vallásos eszmék sorozatában a legfőbb eszmét, t. i. Isten eszméjét, a praedestinatio eszméje követi. Innen van, hogy a nép, melynek hite nem csupán hiú és meddő elmefuttatás, nem csupa romanticus érzélgés, hanem komoly és erős meggyőződés az élő, mindenható, teremtő és gondviselő Isten léte felől, hogy a nép, felekezeti különbség nélkül, mindig praedestinatianus. Ennek bizonyítványát láttam közelebről is, midőn néhány napig egy nagy részint görög-keletiektől lakott községben tartózkodván, gyakran hallottam a nép ajkáról: „ha az Isten úgy rendelte, ha az Isten úgy rendelte.“ És ki tagadhatná, hogy a vallásos népszellem legclassicusabb alkotása: a biblia is Isten örök kegyelmi elválasztását hirdeti ó- és újszövetségi részében egyaránt.

De — mondják sokan — ha tán eleve meghatározta is Isten az ember sorsát, ő, a végetlen szeretet, az embert boldogtalanságra nem rendelhette, csakis boldogságra. Ezen ellenvetésre mindenekelőtt a mondó vagyok, hogy ebből nem annyira a szerető Istenbe vetett hit, mint a kedves, követelő önzés szól; mert a kik Istent igazán szeretik, azok Istennek minden végzését, életsorsukra vonatkozó bárminő intézkedését javukra tartozóknak hiszik. De minő jognal követeli az üdv kincseit a gyarló, gyenge és bűnös ember, ki oly nehezen juttat valamit saját javaiból azoknak, kik arra rászorultak, sőt még azoknak is, kik szivessége és jótéteményei iránt jogos igényt formálhatnak; az embernek, ki ha bir is némi értékkel, ezért, mint Isten ingyen kegyelméből származott jóért, hálával kell áldoznia, nem pedig jutalmat követelnie. Másfelől, ha szabad a láthatóról a láthatatlanra, a tapasztalatiról az érzékfelettire következtetni, ugyan hol találjuk valami jelét annak itt a földön, — hol pedig az egyesek arasznnyira terjedő életútjai még nem mutathatnak akkora eltávolodást egymástól, mint az örökkévalóság végetlen terén — hol találjuk annak bármily gyenge jelét, hogy az emberek a testi vagy lelki boldogság ugyanazon, vagy legalább egymástól távol nem eső fokára jutni volnának hivatva, a miből következtetni lehetne, hogy majd va-

lahol a végetlen örökkévalóság távoli messzeségében a különböző életútak az üdv ugyanazon célpontján egymással találkozni fognak? Egyenlő-e a biborral és dicsőséggel borított férfúnak és a rongyokkal fedett éhséggel küzdő koldusnak sorsa a földi életben? Vagy hogy tisztán csak az erkölcsi téren maradjunk, egyenlő erkölcsi emelkedésre s ennek megfelelőleg egyenlő boldogságra vannak-e hivatva és rendelve az Úr választott követői és azok a szerencsétlenek, kiket átkos hajlandóság, zabolátlan indulat, rossz példák, nehéz kísértetek a bűn örvényének mélységére juttattak? Midőn látjuk, hogy oly különböző mértékben vannak kiosztva az emberek közt a testi és lelki tehetségek kincsei, az egészség, tisztesség, vagyon, magán- és családi örömek áldásai; midőn látjuk az emberek millióit a tudatlanság, bűn és nyomor terhétől görnyedten vánszorogni az életút sötét mélységein, míg csak keveseknek jut az a szerencse, hogy az élet tiszta, világos és fényes magaslatain haladjanak; midőn a tapasztalati tények szemünk előtt állanak: vajjon nem kell-e azon meggyőződésre jőnünk, hogy az emberek végetlenül különböző életsorsra, az állapotbeli határozottság egymástól végetlenül távol álló fokaira vannak hivatva és rendelve? Bizony igazat mond Kálvin, az ember rendeltetésére vonatkozólag, a következő szavakban: „Az élet ígéje nem minden embernek hirdettetik, s hol az prédikáltatik is, nem talál egyenlő fogadtatásra: részint visszautasítják, részint elfogadják, részint csak kevés ideig ragaszkodnak hozzá: már e különbségből kitetszik Isten ítéletének csodálatos mélysége. Mert e különbség kétségkívül Isten örök elválasztásának szabad határozatától függ.“

Az ember Istentől való abszolút határozottságának ezen tana ellen felhozhatni, hogy ez még a hozzá oly közel álló megigazulási tannal sem látszik teljesen egyezni? Mert bár igaz, hogy ez utóbbi hitigazság szerint, Isten szabad kegyelméből, a Jézus érdeméért, — de hit által igazulunk meg; onnélfogva az ember büntől szabadulása s ennek folytán üdvösségre jutása, egyfelől legalább, lelki életének egy saját tényétől, t. i. hitétől van feltételezve. Ez ellenvetésre megjegyzem, hogy a ker. vallás nem hitünkért, — hanem hit által való megigazulást tanít, azaz a hit a megigazulásnak nem szerző oka, hanem csak a lélek azon mivoltát jelzi, mely minket a megigazító kegyelmi hatások elfogadására képesít; ezért azonban a hit elég fontos tényező a megigazulás processusában, csak hogy a hit is, mint Pál apostol után Dávid Ferencz is mondotta*) elfogult biráinak, Isten ajándéka. Tehát a megigazulási tan szerint is, in ultima analysi, az üdvösségre jutás oka nem az emberben, hanem kizárólag Istenben található fel.

Azon hit mellett — mondják sokan — hogy Isten sorsunkat változhatatlanul elrendelte, el kell lankadni, meg kell szünni minden erkölcsi törekvésnek. Nincs miért ettől félni. A választottaknál fentartja Isten ezt a törekvést lelkének hatása által, mert ki állhatna ellent Isten vonzó erejének? Hiszen sokszor az emberi rábeszélés is ellenállhatlanul meggyőző erővel bír, mennyivel inkább Isten lelkének vonzó-

hatalma. Megjegyzendő azonban, hogy ez a vonzó erő nem külsőleg és erőszakosan, hanem lelkileg hat a lélekre: az ismeret, tanítás, felvilágosítás eszközeivel. Fentartja Isten az erkölcsi törekvést mindazoknál, kiket gazdag és ingyen kegyelmét kimutatni öröktől fogva elhatározta; és a morál, mely Isten kegyelmi ihletésére születik meg és a melyet a maga törekvésében a kellemes vagy kellemetlen következményekre való tekintet meg nem tántorít, biztosabb és értékesebb, mint az, melynek indoka az üdvözülés vágya, vagy az elkárhozástól való félelem. Az eleve elrendelés hite, mint a tapasztalás mutatja, nem szül erkölcsi közönyt, míg a boldogság, az okvetetlen, és mindenki számára elkövetkező boldogság ígéretése puhító, altató vánkosává lesz az erkölcsi életnek. A reformatio korszakában és azon innen is mindenütt, hol a felszines és életképtelen rationalismus a reformatio eszméit nem deformálta, az Isten abszolút eleve elrendelésének hite mellett a legkomolyabb és élénkebb erkölcsi munkásságot találhatni. Az apa vagy tanító, ki a feltétlen hatalom szigorával intézi gyermekei vagy növendékei nevelését, bár ezek előtt zordonnak látszik, de a tapasztalt ember ítélete szerint jobb nevelő, mint a melyik vessző helyett — mint a philanthropicus iskola paedagogusai — mindig cukoradarabkákat tart kezében, ezekkel serkentgeti növendékeit; mert cukorral csak poshadásra hajló cukrosvizes morált lehet produkálni.

De hát miért nem adott Isten egyenlő lelki és erkölcsi erőt minden embernek s ennek megfelelőleg miért nem hívott és rendelt mindenkit a boldogság ugyanazon fokára? Ember! ne akard átlépni a határt, melylyel az isteni bölcsesség belátásod terjedelmét megjelölte! Nem vagy hivatalos, széket ülni Isten tanácsában; elég neked annyit tudni az isteni élet és akarat titkaiból, a mennyit az ő bölcsessége neked kijelenteni jónak látott. És nem csak hogy meg kell elégedned annyival, hanem hálás szívvel is kell fogadnod azt, és nem szabad úgy tenned, mint tesz a vásott és elkényeztetett gyermek, a ki, midőn telhetetlen kívánságát betölteni nem akarják, duzzogva löki vissza a szülői szeretet és bölcsesség által az ő szükségeihez mért adományt. Miért nincsen mindenki a boldogság ugyanazon fokára rendelve? Nem tudhatom, azért tudni sem akarom. Elég nekem tudni azt, hogy sorsom nem függ saját korlátozott eszemtől, gyenge, gyarló, parányi testi, lelki erőmtől, hanem a bölcs, jó és igazságos Istentől, a ki akár üdvre, akár kárhozatra hívott el, azt rendelte és adja nekem, a mire valóban szükségem van. Legyen szabad itt megjegyznem, hogy üdv és kárhozat nem oly ellentétes állapotok, mint a jelölő szavak értelméből az ember következtetni hajlandó, hanem csak ugyanazon lelki határozottság egymástól távol eső fokai, melyeket egymástól való nagy távolságuk miatt a népies felfogás amaz ellentétes értelmű szavakkal jelöl, miként a természeti világban a hőmérsék egymástól távol eső fokait a hideg és meleg ellentétes képzeteivel szokta jelölni.

Kijelentetett nekünk az Úr lelkének minden szószólója által Isten örök, kegyelmi kiválasztása és előlrende-

*) Lásd „Ker. Magvető“ 1879 évfolyam IV fűzet, 204 lap.

lése, de ennek oka ki nem jelentetett. A praedestinatio tana a keresztyén hitigazságok imponans templomának merész, főséges kupolája, melynek tetejét fellegok takarják el szemünk elől; — vagy még inkább nevezhetni ama tant a templom-épület szentélyének, melynek küszöbe alátra int, áhitatra tanít, hogy ajkainkra vegyük Pál apostol szavait: „Oh Isten bölcsességének és tudományának mélységes gazdagsága! mely igen megtudhatatlanok az ő ítéletei, és végére mehetetlenek az ő útai! Mert ki mehetett végére az Úr akaratjának? vagy ki volt néki tanácsosa? Vagy ki adott valamit először néki, hogy azt megadná annak? Mert ő tőle, ő általa és ő benne vagynak mindenek: néki legyen dicsőség mindörökké!” (Rom. 11, 33—36.)

Baló Sándor.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 36-ik számában Ambulans „Résen legyünk!“ feliratú cikkében a következőket mondja:

A napokban olvastuk, miszerint két francia jezsuita érkezett a fővárosba, hogy ott társaik egyrészével megtelepedjenek, ha a közhangulatot a szerzetrendre nézve kedvezőnek találják. Jó helyen kereskednek. A magyar Corpus Juris, melynél nincs nagyobb ellensége nálunk a jezsuitáknak, rég elavult, nem törődik már vele senki. 1873-ban a pozsonyi Spiessbürgerek, kezükbe kerülve valami módon ez a mi törvénytárunk, hogy a városukba telepedett jezsuitáktól megszabaduljanak, kérvényben szőlították fel a magyar képviselőházat, miszerint elevenítse fel ama törvényeinket, melyek a jezsuitáknak az ország területén a letelepedést és birtokszerzést határozottan megtiltják. E kérvényt azonban betették a képviselőház levéltárába, hol azóta talán az egér meg is ette. Pozsony nem szabadult meg jezsuitáitól. S ha Kalocsán, Nagy-Szombatban és Szatmáron békességesen megtelepedhettek a jezsuiták, miért ne huzhatnák meg magukat a koronázó városban is?

Ilyen körülmények között nem fog meglepni minket, ha a francia jezsuiták seregétől beállítanak hozzánk folytatni azt a sötét munkát, melyet a francia nép már meg-sokallt.

Mint a „Siécle“-ben olvassuk Franciaországban jun. 30-án már 42 jezsuita zárda kapujára volt ráütve a rend-ország pecsétje, s aug. 31-kére összesen 65 zárdának kellett hasonló sorsra jutnia. A francia kormány áldozatai menekülnek szerte szét, a világ négy tája felé, hogy barátságos hajlékot keressenek maguknak. Nekünk is jut belőlük egy csomó, ha ideje korán nem tesszük meg visszautasításukra a szükséges óvintézkedéseket. Hagyományos vendégszeretünknek ez esetben háttérbe kell szorúlnia, ha nem akarjuk feláldozni államunk jól felfogott érdekeit. Az a rend, mely szervezeténél fogva az államon kívül áll, melyet az államhoz semmiféle kötelék nem fűz, az országra nézve épen oly veszedelmes, mint a proletariatus. Egyiknek sincs veszteni valója. Mindkettő akkor van elemében, ha a zavarosban ha-

lászhat. A francia nép új államintézményei megszilárdításának nagy és nehéz munkáját azzal kezdte meg, hogy a jezsuitákat, kik e munkának nemcsak befejezését, de megkezdését is lehetetlenné tették volna, kiutasította az országból. Igaz, hogy a kormány e miatt összeütközésbe jött a senatussal, de szembeszállt bátran, mert országos törvényekre támaszkodhatott.

A mi a kath. Franciaországban megtörténhetett, miért ne történhetnék meg nálunk is?

A mit Pozsony 1873-ban kezdeményezett, azt folytassák most, midőn a jezsuita invasio veszélye fenyeget, a többi törvényhatóságok is, első sorban a fővárosé. Nincs bizodalunk, hogy az országgyűlés magától rájönne arra, a mit ez esetben tennie kellene. Az országgyűlés a jezsuita invasio hírére nem mozdul meg, ha csak az ország álmából föl nem rázza. Nekünk, protestánsoknak, első sorban kötelességünk az ébresztőt megfűni, nemcsak azért, mert mint igaz hazafiak az ország érdekeit mindig szívünkön viseltük, hanem azért is, mert a felekezetek közt a békességnek és jó egyetértésnek mindenkor apostolai voltunk. Már pedig ott vége van a jó egyetértésnek, hová a jezsuiták egyszer beteszik lábukat.

Legyünk tehát résen!

Ugyancsak a „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban a b.-somogyi ev. ref. egyházmegye VI. számú iskolaköre a zsinati előmunkálatok némely, a tanítókat közelről érdeklő pontok módosítását kéri, kérelmét a közelebb egybegyűlendő egyet. konvent becses figyelmébe ajánlva. Figyelemreméltóbb óhajai a következők:

1. A zsinatra ne csak a középtanodai és tanítóképezdei tanárok, hanem a néptanítók is küldhessenek képviselőt.

2. A zsinati tagok választásánál legyen szavazati joga a rendes iskolatanítónak is.

3. A tanítót ne a presbyterium, hanem az egész gyülekezet válassza.

4. A presbyteriumban nyerjenek szavazati jogot a tanítók is.

5. Adassék meg a tanítóknak azon jog, hogy küldhessenek képviselőt kebelükből az egyházkerületi közgyűlésre.

Az említett iskolakör kérelme indokolásaközben többször hivatkozik az erdélyi egyházkerület tanítóira, mint akik a magyarországi ref. superintendentiákban szolgáló tanítóknál jóval több jogélvezetben részesülnek.

A „Protestáns Hetilap“-ban Balogh Ferencz következőleg folytatja „A magyar református egyház a vál-úton“ című cikksorozatát:

Őseink soha sem félték a zsinattól, évenként tartását rendelték. Szabad zsinatok szabad országban virágozhatnak. Most már fel lehetne venni az elejtett fonalszálát, de horror vocui fog el sokat. Nemcsak a zsinat, hanem a konvent is vezethet centralisatióra, kivált ha határozatképes, miután a centralisáló hatóság nem a tagok számától függ. A konvent eredete mutatja, hogy az surrogatum gyanánt szükségből született vérünkből. A zsinatok a legal-

kormányosabb (angol, ir és skót) földön, a leghabzóbb köz- társaságban (az Egyesült-Államok területén) életerősen mű- ködnek, hatnak, gyarapítanak. Ily tapasztalatok után nem bántó és elszomorító-é „flegoria“ czimmel pellengerezni ki a szabad választási alapon szervezendő magyar ref. zsinatot?

Hogy a konvent „a törvényhozás jogát gyakorolhatja, az minden törvényhozási kellékekkel bir“: kétségbevonható. Konventünk törvényesen nincs beékelve egyházszervezetünk- be, összegyűlhet és tanácskozhatik, de végzései mindenféle kötelező törvényerővel nem bírnak. A létező államjogi ke- retben egy egyén is kétségbe vonhatná a törvényt, s pa- naszoló fellebbezése esetében a kormány és felség jogosan megvonhatják az assistentiát. Ha most bizonyos formákhoz kötött a zsinat megnyithatása, tanácskozhatunk és végezhe- tünk affelől, hogy jövőre könnyebbé tétessék. Tehát se- gítsünk magunkon; a gyémánt gyémánt által, a zsinat zsi- nat által lesz fénylőbb és becsesebb.

Az egybegyűlendő zsinat tiszte és kötelessége leend a r. kath. klerus befolyásával kovácsolt szorító békákat szétfoszlatni, s zsinattartásunkat megkönnyíteni. E végre fődolog, hogy a zsinat órája ne álljon. Egyházunk abszolút függetlensége az államtól jó darab ideig nem vihető ki. A teljes függetlenség kikiáltását meg kellene előzni a) a vo- luntarismus életbeléptetésének (t. i. minden egyházi szük- ségleteink fedezését önkényes adakozási rendszerre kellene fektetni); b) más iskolaügyi politikát kellene követni; c) előzetes föltétel; az 1843-ki XX. t. cz. megoldása és a teljes vallásszabadság életbeléptetése.

Ha a konvent végzéseinek érvényt akarunk szerezni, azokra nézve különleges királyi szentesítést kellene szerez- ni. Tehát újra eléállana az emlegetett „nehézkesség“. A konvent csak akkor válnék valóba állandó létjogúvá, ha keresztyén gyülekezetének akarata és a királyi felség hoz- zájárulása a zsinat útján constituálná. És így épen meg- fordítva áll a tétel: a zsinatnak kellene magát megsemmi- síteni a konvent kedvéért. Lehet, hogy ez lesz az alkot- mányozó zsinat eredménye. A konvent párt miért ellenke- zik, akadályozza a zsinatot? Saját céljok ellen dolgoznak. Itt az idő minden tekintetben: a zsinati párt alakuljon meg, küzdjön öntudatosan, lelkesen a magasabb cél: a magyar ref. egyház újjászületése felé. Ide s tova 200 éve lesz, hogy egy korona alá került az öt egyháztest, egymásmellett meg- álltunk s állunk ma is, de egységünk mozaik képtáblához hasonló, melyet egy kalapács-ütés többfelé hullaszt; tömör- rüljünk oly egységbe, mely a gránit-hoz hasonló, s az idők ütéseit szilárdan kiálljuk. Próbáljuk meg vállvetve segíteni egymást, akkor kifelé, lefelé és felfelé egyaránt fejthetünk közösen eredményében gazdag actiót. Távól legyen, hogy elnyomó, zsarnok zsinatok lebegnének szemünk előtt. Az egyház törzsét, alapját az egyházi gyülekezetek alkotják. Ezekben resideál Isten és az ő kijelentett igéje mellett az erőforrás, melyet a zsinat el nem nyomhat. Az autonomia fogalma követeli a törvényhozást az emelkedés, haladás és alkotás végett. Semmi nagy sem jöhet létre áldozatok nél- kül. Egyházunk zsinat nélkül is válúton van minden tekiu-

tetben. Késlekednünk nem lehet. A zsinaton kívül és túl várnak a tulajdonképeni vallási dolgok, ez istenországi ügyek megoldásra, előbbvitelre, melyeket bármily igazgatás alatt élő protestánsoknak teljesíteni kell. Isten igéjének két élő kardját fel kell emélni az indifferentismus, pessimismus, materialismus, sőt maholnap az atheismus ellen. Sem kon- vent, sem zsinat, sem prot. egyetem magukban véve még nem mentik meg a válúton egyházunkat; az úr lelkének fuvallatára nagy szükség van.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. szeptember 12-én.

— Főt. Nagy Péter püspök úr, Szász Gerő s la- punk szerkesztője a holnapi vonattal Budapestre utaznak, a konventi tanácskozásokban részt veendő.

— A főt. püspök úr titkárául Jancsó Lajos papje- löltet vette föl, ki a múlt évben végezvén Nagy-Enyeden a theologiai tanfolyamot, a napokban állotta ki a papi szigor- latot, kitűnő eredménnyel.

— Kolozsvári ref. főtanodánkban a tanév ünnepé- lyes megnvitása f. hó 5 én ment végbe. Az ifjúság kar- éneke után Szász Domokos tartott imát; majd Jancsó Lajos, igazgató tanár úr mondá el egyikét amaz emelkedett szel- lemű, tartalomban s formában egyaránt kitűnő beszédeknek, a minőket tőle, már évek óta, megszoktunk ily alkalmakkor hallani s élvezni. Beszédét lapunk mai számának élén, egész terjedelmében, közöljük s e helyen is felhívjuk rá olvasóink figyelmét. Az egyszerű, de megható ünnepély Szabó Barna- básnak, az esküdtszék új tagjának fölesketésével s egy töré- nelmi pályakérdés kihirdetésével ért véget.

— Endrődi Sándort, jeles fiatal költőnk s irónkat, lapunk t. munkatársát, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a nagy-váradai reáliskolánál a magyarnyelv és irodalom rendes tanárává nevezte ki.

— A f. évi rendes papi szigorlat, főt. püspök úr elnöklete alatt, folyó hó 5 és 6-ik napjain tartatott meg Nagy-Enyeden, a mint örömmel jelezhetjük, igen szép erej- ménnyel. Összesen 13-an állottak szigorlatra, kik közül egy pótsgigorlatra volt útasítva. Mi az eredményt illeti: 5 ki- tűnő, 4 jeles és 4 kielégítő osztályzatot nyert.

— A „Család és Iskola“ című helyi lap szerkesz- tését Hegedűs István, lapunk rendes munkatársa vette át, miután eddigi szerkesztője, Váradai Károly, tanfelügyelővé neveztetvén ki, szerkesztői tisztétől kénytelen volt visz- szalépni.

— Vettük a „Vasárnap“ című néplap első fű- zetét, mely közelebről jelent meg. Felelős szerkesztője és kiadó tulajdonosa: Czelder Márton, főmunkatársai: Könyves Tóth Kálmán és Láng Adolf. Tartalma következő: A ke- resztyén magyar néphez. A „Vasárnap“ szerkesztője. — Vasárnap. Czelder Márton. — Én és az én házamtiszteljük az Urat. Láng Adolf. — Párbeszéd. Könyves Tóth Kálmán. — Az Úr oltalmazzon, vagy: Isten veled. Molnár Zsig- mond. — Boldog család. Czelder Márton. — Hogy szokott le Wilson Mátyás a részegeskedésről. Csécsi Miklós. — Is- ten áldása van a becsületes munkán. Zsigmond Sándor. — Boldogok, a kik hisznek. Szabó József. — Apróságok. Ne káromkodjál. Ne esküdozzél. Kettőnek egyszerre. Négy do- log. Melegen ajánljuk lelkészársaink és a t. tanítók becses pártfogásába a derék vállalatot.

— A „Magyar Paedagogiai Szemle“ (tanügyi havi közlöny) augusztusi füzet (VIII-ik) Rill József szerkesz-

tése alatt megjelent, következő gazdag és változatos tartalommal: Az egyetemes tanítógyűlés korelnöke. (Böszörményi Mihály életrajzával, fényképnymatú arczképével és sajátkezű aláírásának lenyomatával.) Rill Józseftől. — Iskolai műveltség. Máday Máttyás. (Arad.) — Előítélet, érzékenykedés, tehetetlenség és párbaj. Dr. Márki József. — Néptanítói körütekintés a jelenben. Pápay Géza. (Fadd.) — Az ev. ref. tanító önállósága kérdéséhez. Kiss Kálmán. — Szerkesztői megjegyzések. — Irodalmi kalauz: a) Tankönyvek és taneszközök (9 bírálat). b) Tanítóegyletek irodalmi működése (4 ismertetés). c) Tankerületek és intézetek állapota (23 program tartalma). d) Tanügyi és egyéb irodalmi mozgalmak (4 hír). e) Könyvészet (18 czim). — Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma. (15 lap tartalma.) — Tanügyi krónika. (14 esemény regisztrálása.) — Tanítók „Emlékeztető”-je (14 pontban). Szerkesztői mondanivalók. — Felhívások az olvasóhoz. (A lap főrészében és a borítékon.)

— Hibaigazítás. Lapunk f. évi 36-ik számában a „Különfélék” rovatában „Igen szép találkozás” kezdetű közleményünkben, hibásan van közölve Veres Sándor igeni, holott sárdi lelkész. Kérjük olvasóinkat, sziveskedjenek e helyreigazításunkat mindennemű félreértés vagy félremagyarázás kikerülése végett tudomásul venni.

— Figyelmeztetés. Lapunk folyó évi 35 és 36-ik számában Vass Máttyás „Népiskolai Olvasókönyv” és Nagy János „Magyar Nyelvkönyv” című művének közzétett megrendelési felhívásából tévedésből kimaradt, hogy az említett munkák „Traub B. és társa” könyvkereskedésében Szegeden rendelhetők meg.

A FÖTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetnek:

894—1880. Udvarhelyszéki egyházmegyénkben az óczfalvi iskolatanítói állomás. Javadalmi: 43 kal. búza a hallgatóktól, a lelkésztől 12 kal., összesen 55 kal.; zab 12 kal., kukuricza 12 véka, tűzifa 10 szekér, tandíj 11 frt, szántó 1 hold 310 □ öl, kaszáló 800 □ öl. Tisztességes lakás gazdasági épületekkel. A földek adóját és szántását az egyh. község végzi.

Pályázati határnap szeptember 20-ika. Folyamodványok t. t. Solymosi István aához Bögzöbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

941—1880. Szilágy-szolnoki egyh. megyénkben a völcseői kántortanítói állomás. Javadalmi: Minden oly házaspár, a ki a papnak 2 véka gabonát fizet, a tanítónak

1 vékát ad, a kik a papnak 1 vékát, a tanítónak $\frac{1}{2}$ vékát. Tűzifa 14 szekér, temetésért 20 kr. Minden kezdő tanuló $\frac{1}{2}$ véka szemes kukuriczát, $\frac{1}{2}$ veder mustot, $\frac{1}{2}$ szekér fát, a könyvnélkül tanuló pedig kétannyit fizet. Lakás 1 véka férőjű kerttel.

Pályázati határnap szeptember vége. Folyamodványok t. t. Szabó Pál esp. aához Diósadra küldendők.

947—1880. Marosi egyházmegyénkben a jeddi tanítói állomás. Fizetése 199 frt 18 kr.

Pályázati határnap szept. 20. Folyamodványok t. t. Vályi Pál esp. aához Ny.-Szentbenedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

951—1880. Gy.-fehérvári egyházmegyénkben a m.-igeni papi állomás. Javadalma 1214 frt 4 kr-ra van becsülve, melyből 753 frt 96 kr. tizedkárptólási kamat. A canonica portio adóját, a korcsomajöv. adóját, a paplak megszelletését, kémény seprését a lelkész fizeti.

Pályázati határnap szept. vége. Folyamodványok t. t. Tókos Sándor esp. aához Vajadra (u. p. Tövis) küldendők.

966—1880. Küküllői egyházmegyénkben a sz.-almási papi állomás. Javadalma 300 frt, ezenkívül kiltatásba van 100 frt államsegély évenként. A megválasztandó köteles isk. tanítói kötelességet is teljesíteni. Szolgálat első évében — papi özvegy lévén — csak félfizetésre számíthat. Az özv.-árvai gyámintézetbe fizeti fizetése hatodrészt, bekeblzési díjban 2 frtot; két évig a m.-vásárhelyi tanoda számára évenként 1—1 frtot.

A sülyei kántortanítói állomás. Javadalma: 114 frt 41 kr. Lakás veteményes kerttel, temetésért 20 kr, tanulóktól egyenkint 1—1 veder must. Van 20 tanköteles.

A küküllő-széplaki tanítói állomás. Javadalma: 107 frt 27 kr. Lakás, temetésért 20 kr, tandíj 1 veder must; van 30 tanköteles. A tanítók jövedelmük $\frac{1}{6}$ -át fizetik egyszerismindenkorra az egyházmegyei özv.-árvai pénztárba. Bekeblzésért 1 frt, m.-vásárhelyi tanodának 50—50 kr.

Pályázati határnap mindegyik állomásra szept. 20-ika. Folyamodványok t. t. Benedek Ferencz esp. aához Haranglábra (u. p. D.-Sz.-Márton) küldendők.

977—1880. Kol.-kalotai egyh. megyénkben, a nyárszó-sárvásári papi állomás. Javadalma hivatalos felszámítás szerint 445 frt. 95 kr. o. é.

A jákótelki levitai állomás. Javadalma hivatalos felszámítás szerint 108 frt. 84 kr. o. é.

A daróczi kántortanítói állomás. Javadalma hivatalos felszámítás szerint 84 frt. 74 kr. o. é.

Pályázati határnap mind a három állomásra szept. 30-ika, Folyamodványok t. t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, 1880. aug. 30-án.

H I R D E T É S .

PÁLYÁZAT LEÁNYTANITÓNÓI ÁLLOMÁSRA.

A deési ev. ref. egyház újan szervezett leányiskolájában egy tanítói állomásra pályázat nyitattik.

A tanítónő fizetése 300 frt és 60 frt lakbér; kötelessége: az I-ső és II-ik elemi osztályban a törvény által kiszabott tantárgyakat és női munkákat tanítani.

Pályázhatnak ev. ref. vallású, tanképesítő bizonyítvánnyal bíró nők.

Az állomás egy évig ideiglenes, egy év múlva a magát érdemesített tanítónő véglegesítettik.

Pályázni kívánók kellőleg felszerelt bizonyítványukat bérmentesen folyó 1880 szept. 25-ig küldjék be főgondnok méltóságos dr. Szűcs Sámuel urhoz Deésre Szolnok-Dobokamegyében; a későbbben érkező bizonyítványok tekintetbe nem vétetnek.

2—*

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
ények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az utolsó konvent. — A keresztyén vallás,
mint jellemképző eszköz. Nagy Károly, hidalmási ref. lelkész. —
Egyházi lapszemle. — Tárca: Egyháztörténelmi adatok. Közli:
Szilágyi Sándor. — Felhívás. — Különlélek.

AZ UTOLSÓ KONVENT.

Kolozsvár, szept. 18.

„A konvent a zsinat megtartását kimondván, 23
szóval 1 ellenében elhatározta, hogy a zsinat 1881
év október 31-dikére, Debreczenbe hivandó össze —
tizenegy tag nem vett részt a szavazásban. A kon-
vent, miután az alkotmánytervet és az iskolai szer-
vezetet megállapítá, feladatát bevégzettnek jelen-
té ki.“

Ez vala tehát az utolsó konvent, s bár majd-
nem négy év telt belé, mig idáig juthatánk — még-
is talán számíthatuuk rá, hogy az eddigi munka
nem vala hiában való, s az egyesülés remélt gyü-
möléseit nem sokára szedhetjük.

Aggodalmat keltő ugyan, hogy a magyarság
hagyományos átká: a visszavonás itt sem hiányoz-
hatott — a dunamelléki superintendencia most még
nem látván idejét elérkezettnek, hogy már a jövő
évben zsinatba gyülekezzünk. Vajha komolyabb kö-
vetkezmények nélkül maradna e nézeteltérés

De most még igen közel állunk a küzdelmek-
hez, hogysen eléggé higgadt ítéletet mondhatnánk
a bevégzett tények felől. Azért tartozkodunk a bi-
rálattól, s egyszerűen regisztráljuk, lehető rövidre
fogva, a tanácskozások menetét. Főntartjuk azonban
magunknak a jogot, hogy még hozzászólhassunk a
kérdéshez.

Itt adjuk a gyűlésezések lefolyását:

Szept. 13.

Ma kezdte meg a konvent üléseit gr. Dégenfeld Imre ti-
szántúli főgondnok helyettes elnöklete alatt nagyszámú konventi

tagok és hallgatók jelenlétében. Jelen vannak, mint konventi
tagok, az öt ref. püspök, gr. Dégenfeld főgondnok (a többi fő-
gondnok, jelesen id. b. Vay Miklós betegsége, gr. Lónyay
Menyhért, Tisza Kálmán, b. Kemény Gábor egyéb ok miatt
nincsenek itt); továbbá a dunamelléki kerületből Fördös
Lajos, Dobos János, Baksay Sándor egyháziak, Gönczy Pál,
Szilágyi Dezső, Molnár Aladár világiak; a dunántúliból:
Antal Gábor, Csonka Ferencz, Beöthy Zsigmond, Molnár
Béla, Jókay Károly; a tiszáninneniből: Mitrovics Gyula,
Fejes István, Szentpétery Sámuel, Mocsári Lajos, Hegedüs
László, Teleky Péter; a tiszántúliból: id. Kiss Áron, Szabó
János, Peterdy Károly, Tóth Soma, Balogh Ferencz, Móricz
Pál, id. gr. Ráday Gedeon, Frater I., Kántor N., Simonffy
Imre; az erdélyrészi kerületből: Szász Domokos, Szász Ge-
ró, Kovács Ödön, Tisza László, Takács János, Kolozsvári
Sándor, Révay Lajos.

Az ülés kezdetén Török P. püspök előterjeszti br.
Vay Miklós levelét, melyben ez sajnálkozva tudatja, hogy
Simádon betegen fekvővén, a jelen ülésekben nem vehet
részt. Ennek folytán az elnöki szék elfoglalására gr. Dé-
genfeld I. kéretett fel, ki az ülést megnyitottnak jelent-
vén ki, örömmel üdvözli az ily szép számmal megjelent kon-
venti tagokat; egyszersmind indítványozza s egyhangúlag
elfogadatik, hogy jegyzőkönyvileg is, külön levélben is fe-
jeztessék ki a konventnek a feletti sajnálkozása, hogy je-
lenleg b. Vay elnök akadályozva lett az ezen ülésen való
megjelenetésben.

Az egyik jegyző, Tóth Sámuel, előterjeszti a tárgy-
sorozatot. Nevezetesen ezek négy kategóriába sorozhatók.
Elsőbe tartoznak azok, melyek az 1879-iki konvent alkal-
mával függőben vagy elintézetlenül maradtak, mint p. o.
hogy bekívántatott a két kerület véleménye a zsinati elő-
munkálatokra, — melyek mint jelentve lett, most beér-
keztek; ilyen az iskolai felügyelet, a misszió, a domestika,
amerikai praesbyteriális gyűlés, stb. — Második sorozatba
azon tárgyak, melyeknek, mint nem felettebb sürgőseknek
tárgyalása, már a múlt konvent által halaszthatónak mon-
datott ki; harmadikba jönnek az egyetemes tanügyi bizott-
ságnak f. évi juliusi üléséből az iskolai ügyekre, tanrend,
felügyelet, fegyelem s effélékre vonatkozó felterjesztései.
Végre vannak azok a tárgyak, melyek az egyes kerületek
által közelebb ezen konventre terjesztettek fel tárgyalás és

elintézés végett. Így p. o. a dunántúli kerület kéri, hogy a konvent igyekezzék kieszközölni, hogy valahára a vallás-szabadság s a felekezetek teljes egyenlősége mondassék ki; hogy a különböző felekezetek közti viszonyt szabályozó törvényeknek szigorú magatartása s az ezen törvények áthágóinak megbüntetése iránt tétessék intézkedés, úgy szintén a vadházasságok s több oly bűntények gátlása iránt is, melyek népünk szaporodását akadályozzák; hogy vitessék keresztül azon elv, mely szerint a községi pénztáráktól minden hitközség népessége arányában segélyeztessék stb.

Ezek előterjesztése után elnök indítványozza, hogy a legfelsőbb felügyelet ügyében tett intézkedései s javaslatai a kerületi elnököknek, illetve kerületeknek vétessenek tárgyalás alá.

Révész Bálint püspök indítványozza, hogy a tanácskozás alá került középtanodai törvényjavaslatra vonatkozólag az egyházkerületek által beadott kérvények tárgyalás végett adassanak ki egy bizottságnak, mely a konvent ülése folyama alatt fog véleményt adni.

Török Pál püspök nézete szerint helyesebb a középiskolai törvényjavaslat iskolaügyi részét ma tárgyalni, mert most még az egész konvent együtt van, míg a későbbi napokon a sorok ritkúlnak; különben is az egyetemes tanügyi bizottság tárgyalta már a beérkezett, kerületi petíciókat a szorosán vett tanügyi kérdésben. Szónok beleegyezik abba, hogy az iskola felügyeleti kérdése bizottságnak adassék ki, de addig is és első sorban a szorosán vett iskolaügyi kérdések tárgyalassanak le, nehogy a nagyfotosságú középiskolai javaslat tárgyában a képviselőházhoz intézett felirat elodáztassék. Ez könnyen megeshet, mivel néhány nap múlva összeül az országgyűlés, mely a törvényjavaslatot letárgyalni fogja, mert noha májusban a tvjv. tárgyalása elhalasztatott, de a javaslat végleg visszavontnak nem tekinthető.

Bóthy Zsigmond a két külön indítványt összeegyeztethetőnek tartja; a suprema inspectio tárgyában ő is helyesli a bizottság kiküldését.

Szóltak még a kérdéshez id. Ráday Gedeon gr., Mocsáry Lajos, Nagy Péter püspök, Tisza László, Szentpétery stb. Erre Révész Bálint indítványát fogadták el, s a bizottságba dr. Kiss Áron elnöklete alatt Molnár Aladárt, Molnár Bélát, Hegedüs Lászlót és dr. Kovács Ödönt választották meg. Ezután a zsinat előkészítésére vonatkozó tárgyakat vette elő a konvent. Tárgyalás alá vétetett az egyház alkotmányi szabályzata, s annak revíziója folyamán már az 1. §-nál hosszabb vitára adott alkalmat az, hogy helvétnek vagy reformátusnak neveztessek-e az egyház?

Az 1. §. következőleg szól: A magyarországi reformált keresztyén egyház, mely országos törvényeinkben helvét hitvallású evangélikusnak neveztetik, a kijelentett vallás ismeretének forrásául és a hit és erkölcsiség ügyében szabályozó és döntő tekintélyül, egyedül az ó- és újszövetségi szent iratokat ismeri el; s ezeknek alapján a XVI-ik századi reformáció helvét irányzatához tartozónak s azon országos egyházak testvéreinek vallja magát, a melyek a külföldön is református, vagy reformált nevet viselnek.

E §-ra a dunamelléki egyházkerület azon javaslatot nyújtotta be, hogy egészen hagyassék ki.

Kovács Ödön tudományos definíciót lát e §-ban, mely nem törvénybe való, s ez okból a §-t kihagyatni kéri.

Szász Domokos nem tudományos, hanem historiai definíciónak mondja, és a §-t megtartja.

Szilágyi Dezső hosszabb beszédben indokolja a § kihagyásának czélszerűségét; azt mondja, hogy előtte szóló érvei nem egyeznek a § szövegével. Egyházi alkotmány szövegébe csak az egyház szervezetére vonatkozó közjogi tételek foglalandók be, mert különben viták keletkeznek a szabályokról. Az § 1-ső pontja nem jogi tétel, hanem dogma, nincs tehát helye az alkotmányban; még kevésbé van szükség a § 2-ik pontjára, mely még tovább megy, mint az 1-ső pont.

Balogh Ferencz szükségesnek tartja a §-t, hogy jelezve s indokolva legyen a ref. vallás iránya.

Molnár Aladár: A § kihagyása, vagy felvétele nem annyira fontos, mint az, hogy egyik vagy másik esetben megnyugtatólag hat-e, vagy sem. Úgy látja, hogy ha fel nem vétetik, a vitatkozások kikerültetnek, — ha fölvetetik, nem Ez okból annál inkább a kihagyás mellett van, mert nem oly szabály tervezetik itt, melynek meg nem tartása a tagok kizárását vonja maga után, hisz ily dogma több is lehetséges; már pedig ezeket nem szándéka senkinek sem felvenni. A szervezetről lehet itt szó, s a mely egyházkerület nem e szerint van szervezve, az nem tartozik e felekezet egyházához, tehát csakis ily szervezeti szabályok veendőek fel; azt pedig, hogy mely felekezetű egyház e szervezeti szabály, szükségtelen kirejezni, mert az más egyházé nem lehet, csak azé, melynek képviselői azt alkotják.

Pap Gábor dunántúli püspök nem szégyenli bevallani, hogy a reformáció mely irányát követi, s ez okból, de még azért is, felveendőnek tartja a §-t, mert nem akarja, hogy ezen dogma-kérdés a zsinaton vita tárgyává tétessék.

Mocsáry Lajos: Ha nem akarjuk a dogma-vitatást a zsinat elé vinni, legczélszerűbb a §-t kihagyni; a kihagyás már Szilágyi és Molnár által eléggé indokoltatott.

Még többen szóltak, mire névszerinti szavazással 16 szóval 16 ellen az eredeti szöveg elfogadtatott.

A 2., 3., 4., 5. és 6-ik §§. nagyobb vita nélkül fogadtattak el lényegtelen módosításokkal, melyek szerint a ref. egyház a magyar korona területén lévő ref. val. egyházkerületeket magában foglalja, testéhez tartoznak a ref. iskolák az ezzel kapcsolatos intézmények; a belügyeket az egyház fokozatos képviselőtestületek, kormányzó hatóságok, bíróságok és tisztviselők intézik stb.

A 7-ik §-nál vita keletkezett; e § vita alá vett Révész Bálint következőleg szól: „Az erdélyi egyházkerület részben jelen törvényben foglalt fentartások azonban később csak az erdélyi egyházkerületi közgyűlés beleegyezésével tozthatók meg.

Azonban az erdélyi egyházkerületi közgyűlésnek jelen törvényben áll, az egyházszervezetben számára fentartott ezen fentartásokat időközben is, a jelen törvényekben megállapított

tott képviseleti egyházszervezet szerint, részben vagy egészen módosítani; ezen módosításait időközben az országos egyházi tanácsnak s azontúl a legközelebbi zsinatnak bejelentvén.“

A dunamelléki egyházkerület e §-hoz azon módosítást javasolja, hogy az erdélyi egyházkerületnek a többi kerületek meghallgatásával legyen joga az egyházi alkotmányon változtatni.

Szilágyi Dezső azzal indokolja ezen módosítást, hogy ha a négy kerület csak Erdély meghallgatásával vihet keresztül módosítást, ezen elvet a többi kerületekre is ki kell terjeszteni úgy, hogy a négy kerületnek legyen beleszólása abba, vajjon az erdélyi kerület az alkotmány irányelvi értelmében tette-e a módosítást?

Molnár Aladár pártolja Szilágyi nézetét.

Nagy Péter erdélyi ref. püspök és Tisza László ellenzik a módosítást, melyet aztán a konvent is elvetett. A 8-ik §. elfogadtatott.

Az ülés délután 5 óráig felfüggesztetett.

— Délutáni ülés —

A délutáni ülést gr. Degenfeld elnök vezette. Tárgyalás alá került „az egyh. képviseleti és kormányzati hatóságairól — és pedig a) a „közgyűlés“-ről szóló cikk. Az erre vonatkozó 17. §., mely szerint az „egyházközségi közgyűlések alakulásának és működésének módját, valamint azt is, hogy tagjai választott képviselők legyenek-e, vagy az egyházközség választásra jogosult minden tagja. az egyes egyházkerületek szabályrendelettel állapítják meg“ — elfogadtatott.

Nagy és érdekes vitát keltett az egyházközségi közgyűlés hatáskörének megállapítása. A lelkészválasztást Mocsáry Lajos a közgyűlésnek kívánja fentartani. Tisza László a pap és gondnok választását a közgyűlés hatáskörébe tartozónak véli; a vagyonkezelést illetőleg minden polgárnak beleszólási jogot kíván adni, de semmi szerzés vagy elidegenítés, az egyházmegye beleegyezése nélkül, ne történhessék. Dobos, czeplédi lelkész, abban a meggyőződésben van, hogy mivel a nép választja presbyteriumát, minden jogát ezzel — kivéve a papválasztást — átadta a presbyteriumnak

Gr. Rádai pártolja Dobos nézetét, és ép azért kívánja a papválasztáson kívül a többi jogokat a presbyteriumra ruházni, mert a régebbi időkben nagyon tisztelt hivatal — a presbyterium most csak nyög, mivel a legfontosabb jogokat a népre ruházták át. Inkább még a tanító és énekvezetők választását is az egyházmegyére kívánja ruháztatni. — Szóltak még Molnár Aladár, Nagy Péter stb. A lelkészválasztást illetőleg a tervezet elfogadtatott.

Ezután a felett folyt a vita, hogy a zsinati képviselőket a presbyterium válassza-e, vagy a nép. 17 szavazattal 12 ellen az eredeti szöveg meghagyatott.

E 33-ik pont a vagyoni helyzetre vonatkozó számadásokról, a 4-ik a fekvő vagyon feletti rendelkezésről és az 5-ik a lelkészi s egyéb fizetések felemeléséről helybenhagyatott. Ezután tárgyalás alá került a „B. Az egyházköz-

ségi tanácsról. A presbyteriumról“ szóló cikk. 19 §. Kik lehetnek a presbyterium tagjai, és hány tagja lehet, kik választók és mennyi időre választhatók. E pont elintézésével az ülés véget ért.

(Második nap.)

— Szeptember 14.

A konvent ma reggel 9 órakor folytatta tárgyalásait az egyháztanács és a presbyterium szervezete fölött. Az ülés a tegnapi tanácskozás jegyzőkönyvének felolvasásával kezdődött, melynek hitelesítése után fölolvasták a 25. §-t, mely azon esetre intézkedik, ha valaki a presbyteri képességet elveszti. E § az eredeti szövegezés szerint maradt, ugyszintén a 26. § is, mely pontozatokban a presbyterium teendőit foglalja magába. Egyedül a második pontot toldották ki azzal, hogy az „urvacsorázás“ szót is beszúrták, és a 12-ik pontot módosították, úgy, hogy az egyháznak két külön fölirattal ellátott pecsétje legyen, egyik a lelkészi hivatalé, mely a lekipásztor őrizete alatt áll, a másik őrizetéről maga az egyház gondoskodik.

A 27. §, mely a presbyterium elnökségéről intézkedik módosítást szenvedett. E §-nál Fördös L., Simonffy Imre, Révész Bálint, Rádai Gedeon gróf, Dobos János, Peterdi, Szentpéteri, Beóthi Zsigmond és Kún Bertalan szóltak. Különösen az administrans lelkészeknek és az elnöktárs gondnokoknak távollétében az idősb presbyter elnökletére vonatkozólag merültek föl különböző nézetek; a szöveget vegre úgy módosították, hogy az urvacsorázás administrans lelkész is elnökölhöz a presbyteriumban.

A 28. § megmaradt. A 29. § szintén, azzal a módosítással, hogy érvényes határozathozatalra legalább is a presbyterek hárma dának (eredeti szövegben felének) jelenléte szükséges.

A 30. §-t, mely arról intézkedik, ki elnököljön az üléseken, névszerinti szavazás útján 19 szóval 12 ellenében a bizottság azon módosításával fogadták el, hogy az ülést rendszerint az elnök lelkész nyitja meg. A tanácskozásokat a lelkész és gondnok, két elnök, vezeti. Ha a szavazás az elnöktől függ, akkor a sors dönti el, hogy vajjon a világi vagy egyházi elnök szavazzon-e.

A 31. § maradt a bizottság azon kibővítésével, hogy a jegyzőségre, elkerülhetetlen szükség kivételével, az elnökök egyike sem alkalmazható.

A 32. és 33. szakasz maradt, ellenben a 34. szakasz e fejezetből kihagyatik.

Következett a II. fejezet tárgyalása, mely az egyház megyékről szól.

A 36. § maradt, a 37. szintén, de a következő szövegezésben: Az egyházmegyék területén változtatás és módosítás (az illető egyházmegyék javaslattétele és véleménye helyett) az egyházközség meghallgatása után, az egyházkerület jogkörébe tartozik.

A 38. § maradt, csak a c) pont egészítették ki, hogy a közgyűlést minden rendes és segéd lelkész alkotja, továbbá d) pontnál meghagyták a régi gyakorlatot, mely szerint a közgyűlésen annyi világi képviselő legyen, a men.
*

nyi a rendes lelkész; végül az f) pontot kibővítették annyiban, hogy a gyűlésen az egyház választott tisztviselői is megjelenhetnek.

A 40, 41, 42, 43, 44. §§ maradtak változatlanul!

A 45. §-nál vita fejlődött ki arra nézve, hogy meg-hagyandó e az egyes egyházmegyéknek a jog, miszerint a lelkész az egyházmegye előtt tegye vizsgáit? A tervezet ez ellen van, míg a dunántúli egyházkerület, hol a gyakorlat létezik, javasolja, s javaslatát a szövegezésbe kívánja vétetni. A közgyűlés azonban Molnár Aladár, Hegedűs László, Kovács Ödön, Révész Bálint felszólalása után a javaslatot elvetette, s az eredeti szöveg maradt.

A 46. § marad.

Következett a III. fejezet tárgyalása, mely az egyházkerületekről szól.

A 47, 48, 49 §§-okat vita nélkül változatlanul hagyták meg, úgy szintén az 50. §-t csekély módosítással.

Az 51, 52, 53, 54 és 55 §§-ok az eredeti szövegezés szerint váltak határozattá.

A konvent ezután az 56 - 59. §§-okat szintén az eredeti szövegezés szerint fogadta el, s egyedül az 56. §. h) pontját, mely az egyházkerületi közgyűlés jog- és hatáskörének további részletezésével foglalkozik — útasította újabb szövegezés végett a bizottsághoz, mely az újonnan szövegezett §-t a holnapi ülésben terjeszti elő.

Következett a IV. fejezet, melynél a tanácskozás $\frac{1}{2}$ 2

A keresztyén vallás, mint jellemképző eszköz.

Jellem teszi az embert: oly igazság, mely bizonyításra nem szorul. Jellem nélkül lehet valaki tudós, lehet nagy művész vagy kitűnő iparos, de hasznos tagja a családnak, társadalomnak, emberiségnek nem lehet soha. A tudomány, művészet, mesterség bárkiben is, jellem nélkül, hasonlít a festett koporsóhoz, vagy a mesebeli álarcához, melyről el lehet mondani: quam pulchra, quam decora, sed cerebrum non habet.

És mi a jellem? Az egyén vele született tehetségeinek összehangzatos kifejtése; érzés, értelem és akarat összműködése a tökéletesedés célja felé. Jellemes embernek mondjuk azt, ki gondolkozás, érzés és akaratban oly útát követ, mely útnak bármelyik pontján mindig biztosan ki lehet számítani, sőt előre meg lehet mondani, hogy az illető egyén ilyen vagy amolyan ráhatások következtében, így vagy amúgy fog, — a ráhatások különbsége szerint, — gondolkozni, érezni, akarni, s így tehát cselekedni. Hogy ez az út az emberi nem elé tűzött tökéletesedés útja, világos.

Minthogy a jellem nem tehetség, hanem képzettség, eszközöket kerestek, találtak fel és alkalmaztak a végre, hogy a szabadon csapongva gondolkozó, érző és akaró embert azon útra tereljék, melynek végpontja az emberi nem elébe tűzött tökéletesedés. Ezen eszközök közt egyre rámutatni: célja e pár szóból álló közleménynek.

Absolut tökély és erkölcsi tökéleteség annyira rokon

fogalmak, hogy egyik a másikkal könnyen fölcserélhető. Az absolut tökély és erkölcsi tökéleteség felé törekedni (teljesen elérni azt: embernek úgy sem adatott), valamint szilárd, erős, határozott jellemmel birni, — e fogalmak közt a különbség csak gradualis. Minél magasabb fokon áll valaki az erkölcsi tökélyesség magaslatára vezető lépcsőnek, annál fejlettebb gondolkozásban, érzésben és akarásban, annál összhangzóbb a három alaptehetség működése, annál szembetűnőbb a jellem kidomborodása.

Ezek szerint mindazon eszközök, melyek az egyén erkölcsi tökélyesbülését előmozdítják, jótékonyan s fejlesztőleg hatnak a jellemre is. Az erkölcsi tökélyesség előmozdító eszközei közt pedig méltán első helyen áll a moral. De nem a természeti (naturalis) moral. Mert ez, az objectiv és történelmi előzményeket figyelmen kívül hagyva, az egyén erkölcsiségéből állítja fel egyoldalú elveit, melyek vagy a szabadságnak önkényességgé ferdített fogalmában találják alapjukat, vagy az egyén eüdemonismusában és külső jólétében határozódnak. A természeti moral épen ez okból tanítja, ajánlja, helyesnek és követendőnek tartja mindazt, a mi az adott viszonyokban és körülményekben a társas életet folytató emberek közt divatos, szokásos. Hogy pedig ez nem vezet mindig (de talán soha sem) az erkölcsi tökélyesség felé, mutatja egyesek, mint nemzetek (görögök és rómaiak) története. Hanem igen is e célra szolgál a keresztyén moral, mely alapelvét a végesnek a végtelenhez, az embernek Istenhez, a tökélytelennek az absolut tökélyeshez való viszonyából merítvén, eo ipso a tökéletesedés felé vezető utat kell az azt követő előtt kimutatnia, megnyitnia és ajánlnia. Míg a természeti moral követője, kinek elvei az egyéni jólétben alapulván s az uralkodó társadalmi szokásokból nővén ki, könnyen megalkuszik az életnek kísértéseivel, s velők rokon lévén, karöltve halad az erkölcsi megsemmisülés örvénye felé: addig a keresztyén moral hiva, ki az Istentől való nem s függés érzetéből merítve tetteinek mozgató erejét, érzésének, gondolkozásának és akaratának ösztönző rugóját, bátran száll szembe a rosszal, az önzés és szenvedélyek dāmonaival, azokat legyőzi és minden alkalommal új erőt merítve, a függés s így a megsegíttetés érzetéből az erkölcsiségnek ember által elérhető magaslatára jut, hol megtisztulva a földiség salakjától, közel érzi magát Istenhez, egynek tudja magát a mindenhatóval, az absolut tökélyességgel.

Mint minden moral a vallással, úgy, vagy talán még inkább, a keresztyén moral a keresztyén vallással annyira szoros kapcsolatban áll, hogy egyik a másik nélkül nem képzelhető. Mindkettőnek végpontja: az egyesülés Istennel. Sőt elágazásuk után is oly sokoldalúlag és szorosan érintkeznek s kapcsolódnak össze, hogy a kettőt egymástól teljesen elválasztani lehetetlen. Olyan egyén, ki a vallásos fejlettség magas fokán áll, de erkölcsileg műveletlen, vagy a kinek tettei az erkölcsi műveltség magas fokára mutatnak, de vallását tekintve fejletlen, nem képzelhető. És ha tán mutatna is fel ilyet a történelem, biztosnak vehetjük, hogy az ilyennek vallása csak álszenteskodás, erkölcsiség.

csak látszólagos. A kettőnek, mint tudománynak, elválasztása és önállóan tárgyalása is, csak a könnyebben előadhatóság és megértetés szempontjából történik.

A keresztyén morálnak és keresztyén vallásnak szoros kapcsolatát megtestesülve találjuk Jézus személyében. Az ő élete vallást és moralt utolérhetetlen nagyságban valósít meg. Minden gondolata, minden szava, minden tette e kettő elválaszthatlan egyesülésének eredménye. Az elv, melyen erkölcsisége nyugszik, az eszme, mely vallásának alapja, emelik őt a jellem-nagyság azon magaslatára, hol a nemes czélért és szent ügyért, melynek szolgálatában állt, drága életét sem vonakodott feláldozni.

Azon elválaszthatlan viszonynál fogva már, melyben vallás és moral egymással állanak, lesz a vallás a jellemnek hatalmas lépcsője, kifejtője. E fontos szerepre azonban nincsen minden vallás hivatva, és teljességgel nincs az úgynevezett természeti vallás, mely az Isten, szabadság, erőny és halhatatlanság eszméjén alapszik, s a mely tehát megelégszik a természet, történelem és lelkiismeretből bármilyen úton alkotott isteni lény ismeretével; mert ez a vallás nem képes erőt adni a küzdelemre, — s így nem képes megszabadítani, sem a szívet felmelegíteni és a szeretet által Istenhez vezérelni, — tehát föllekesíteni. E czélra egyedül a Jézus által kijelentett vallás van hivatva, mert egyedül ez képes a szívekbe önteni a meleget, mely átsugárzik az egyénről a családra és társadalomra s mindkettőt örök boldogságban ringatja; egyedül ez képes megadni az erőt, mely az egyént önmaga és környezete javára a gonoszszal küzdeni ösztönzi, s ha kell, e küzdelemnek életét is feláldozni. E képességre pedig jogosítva van a keresztyén vallás alapítójának, Jézusnak, az emberhez oly közel álló rendkívüli személyisége által.

Ezek szerint a keresztyén vallás jellemképző eszköz azon viszonynál fogva, melyben a keresztyén morállal áll, és jellemképző annyiban, a mennyiben a keresztyén vallás alapítója Jézus, mint ember-isten közvetlen befolyást gyakorol az egyénre.

Hogy e hatalmas jellemképző eszköz mennyire van méltatva azon intézeteknél, melyeknek czélja, a tudományosság mellett, jellemet képezni — arról más alkalommal.

Nagy Károly,
hidalmási ref. lelkész.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 37-ik számában Sas János „Az orthodoxia terjedésének okairól“ ir vezércikket.

Az ember — mondja cikkirő — meg van áldva olyan szellemi erővel, a mely épen úgy megvilágosítja előttünk a legmélyebb titkokat, mint a lelkiismeret megmondja, mi a jó és rossz, vagy az izlés, hogy mi szép és mi rút. Ez az erő a hit. Ha igen nagy súlyt helyezünk az értelem művelésére, a hit ereje elbágyad. Csak akkor nevelünk helyesen ugyan,

midőn az ember mindenféle erőit párhuzamosan fejlesztjük, de azért mégis minden korszakban hol egyik, hol másik részesül gondosabb ápolásban.

Korunk az értelmi működésre helyezi a fősúlyt, ennek segítségével akar felfogni mindent, még a megfoghatatlant is. Tudni: ez századunk jelszava.

Jézus úgy állott hallgatói előtt, mint megtestesülése azon rendithetetlen hitnek, hogy a végetlen szentség egyszersmind végetlen jóság és atyai szeretet. Egy argumentuma volt: saját hite, és tapasztalá, — látjuk mi is, — hogy az értelmi felfogás körén kívül eső dolgokban ennél meggyőzőbb és ellenállhatatlanabb hatalom nincs. Hirdette szóval is a felebaráti szeretet és fiúsági viszony tanát, de nem szava, hanem az a szellem, mely minden cselekedetén, egész lényén előmlött, gyakorolta azt a nagy, világrázó hatást, melyhez hasonlót Klio nem látott soha. Hallgatóinak értelmét nem száraz okoskodás, hanem életből merített hasonpéldázatok által világosítá fel. Ezekben fekszik megjelenésének csudaszerűsége. Mert az értelem előtt úgy a hit, mint a végetlen lény, melyre az vonatkozik, megfoghatlan. Nem lehet megmagyarázni származását, természetét és működését. „Mire nincs szó, nincsen képzet, az vagy nekem oh költészet“ — mondja Arany János. Ezt kell mondanunk a hitről is. Ki hitet akar másokban ébreszteni, annak keble először is hittal legyen tele, s lássék meg szaván és mindennemű cselekedetén. A hit által áthatott élet hitet támaszt és csudákat mivel. Mostani tanítóink és nevelőink nem tudnak csudákat mivelni, mivel csak értelem fejlesztő adatokat nyújtanak tápszerűl a léleknek. A haladás emberei nagy részben alig adnak mást, mint a régi rendszer helytelenségeinek bizonyításait. Sok pap a szószéken szenvedélyesen exegetál, holott az exegesis, mint tudomány, nem a szószékre való. Igen sok pap dogmatikai fejtegetések által igyekszik hatni hiveire. Azonban e fejtegetések igen gyakran csak egyes dialektikai fordulatok, melyekben pillanatra az értelem gyönyörködik, de az embert sem tiszta igazságra nem vezetik, sem meggyőződésre nem segítik. E bölcselkedő, dogmatizáló irányt nagyobb mértékben találjuk az orthodoxoknál, kiknek legnagyobb része részint nem akar, részint nem tud az elmélet avarjára lépni. Igazi hit náluk sem található. Jól jegyezte meg Lang Henrik, hogy nem az orthodoxia legveszedelmesebb ellenségünk, hanem az a „büszke, arisztokratikus, kevély és népszerűtlen irány“, mely azt hiszi, hogy az értelem segítségével képes felemelkedni a mindenség jelenségeinek és azok viszonyainak labirintja fölé. Pedig mit az értelem felfogni képes, az nem a hit tárgya. Az ember lelki nyugalomának elengedhetetlen föltétele, hogy mind a két birodalmat szívében hordozza. S mivel ez nincsen így, ez az oka, hogy a mai vallásos oktatás oly kevésbé tudja a hallgatók lelkét kielégíteni.

A „Protestáns Hetilap“-ban Bierbrunner Gusztáv „Fraus pia“ feliratú vezércikkében következőleg elmélkedik:

Napjainkban a római curiában nem a r. kath. egyház

kormányzása főtenyezőjének, hanem a hittételek költői remeklőjének csudálása kezd divattá lenni. De ezen nem is lehet bámulni, mert míg a jelen nemzedék előre halad a szabad vizsgálódás pályáján, addig a r. curia hátrafelé hajlik, és dogmaecsetével be-bemárt a rég lejárt idők regefestékeit tartalmazó edénybe, és teremt csudákat. A világ bámulja a megfoghatatlanságokat; tudja, hogy nem egyéb, mint „fraus pia“, de hallgat. Ma ismét új dogma küszöbén áll a r. kath. egyház. Ugyanis pár hét előtt a lapok azon hírt hozták, miszerint Rómában készülnek a vatikáni zsinatot, melyet a porosz-francia háború félbeszakított, folytatni, és a jezsuiták azon fáradoznak, hogy XIII. Leo a zsinatot Szűz Mária menybemenetelének dogmává emeltetésével fejezze be. Bár ez már IX. Pius alatt tervezve volt, mégis feltűnő, hogy XIII. Leo alatt valósuljon. Miben rejlik ennek oka? Róma annyira beleélte magát az ámitás- és önámításba, hogy nem képes lemondani azon reményről, miszerint eljő ama idő ismét, midőn az emberiség meghajol a vatikán hittételei előtt. IX. Pius is e reményben fogott a zsinattartáshoz, és e reményben

hivta össze a r. kath. egyház kebelébe a protestánsokat is, mintha mi képesek volnánk hinni a szent szűz szeplőtlen fogantatását, menybemenetelét és a pápa csalhatatlanságát. A protestánsok a meghívást visszaútasították és tiltakoztak ellene.

XIII. Leo azt tartja haladásnak, ha a dogmaalkotás terén tovább fűzi a „fraus piat“. Hiszen sem a hatalmak, sem a mivelt népek együttesen ilyen eljárás ellen nem szólnak fel, és így hallgatva igazat adnak a r. curiának, bármit is mivel. Ma már nyílt titok, hogy a r. kath. egyház még létező nyibusát nem a „fraus pia“ tartja fenn, hanem az a pénzerő, melylyel rendelkezik. Ennek következtében fenhéjázás nélkül mondhatjuk, hogy a mai társadalmi életnek szellemi vezérelvei egyáltalán protestáns természetűek, mert az emberiség meggyőződött arról, hogy a józan protestántizmus „fraus pia“ által nem törekedett soha a lelkiismereti szabadságot és az önálló gondolkodást tevékenységében megakadályozni, vagy a polgári élet fejlődését a betűhit bilincseibe verni.

AZ, ERD. PROT. KÖZLÖNY 'TÁRCHÁJA

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

Közli: Szilágyi Sándor.

V.

Kegyelmes asszonyunk, minket Nagyságod ez elmúlt szerdán való papok gyűlésében Liszkára az zsinat közé küvetségen elküldvén, onnét ismét ugyan Nagyságod kegyelmes parancsolatjából Abaujvármegyének gyűlésében Gönczre is elmentünk volt, 22 hujus mindkét rendbeli gyűlésben mint jártunk, renddel eképen következnek.

1-ször Liszkán bemenvén kegyelmes asszonyunk az zsinat közzé, nagyságos méltóságos nevével az egész gyűlekezetet köszöntvén az nagyságod levelét ő kegyelmeknek megadtuk, melyet elsőben is esperes uram magánosan megolvassván maga előtt letette, ismét idő mulván felvette és Tophaeus uramnak adván az egész gyűlekezet előtt elolvastatta, melyet meghallván esperes uram mondá ezeket a szöveget az egész gyűlekezet előtt: im hallják kegyelmeitek mivel vádoltatom az méltóságos fejedelem asszonytól ő nagyságátúl, többi között hogy ő nagyságát nem böcsülöm, én ő nagyságát isteni tisztelettel bizony nem imádom, ő nagysága előtt egy disznó pásztornak több böcsületi vagyon mint nekem, fenyeget is ő nagysága de engem ő nagysága ne fenyegetsen, kegyelmed megmondhatja ő nagyságának (szólván ezt nekem Banczi Mártonnak) mert én ő nagyságátúl bizony nem félek. Ezeket hallván ő kegyelmétől, mi nagyságodnak küvetségbeli szolgálai lévén, protestaltunk ő kegyelme ellen, mivel az mi kegyelmes asszonyunk isteni tisztelettel soha sem kíván tiszteltetni, nem is keresztényiségnek regulája, egyébként, maga méltóságához képest ugyan több böcsületet érdemlene kegyelmedtől annál a kivel illeti ő nagyságát kegyelmed (esperes uramnak mondván ezt).

Elolvastatván azonban esperes uram Tusai Jákob és Farkas László uramnak levelét, melyben írják onnét feljül, hogy azokat a farkas bőrben öltözött papokat ne hagyják előmenni dolgokban, sőt inkább elnyomják levonják inkább tiszteletét s egyéb illetlen izgatásokat etc. — Második dolog volt ez kegyelmes asszonyunk hogy nagyságod kegyesen intette arra az egész gyűlekezetet, mind írása által s mind mi általunk, hogy az Medgyesi Pál, Tolnai János, Kereszt-szeghi István és Lippoi Sámuel uraimék, sok rendbeli vádlási ellen való mentségeket azzal együtt miért nem comparáltak ő kegyelmek ez egyuttal az esperes uram citatiojára ez gyűlésben, csendesesen meghallgatnák, ő kegyelmek sokat beszélvén erről magok között, mi előttünk ugyan csak azt concludálák, hogy ha az citatio szerint compareáltak Tolnai János és Lippoi uraimék, meghallgatják ő kegyelmeket, egyébként meg nem hallgattatnak declaratiójokban ő kegyelmek, mely végzéseket ő kegyelmeknek noha sokáig vártuk s — kértük is szeretettel azon, hogy megváltoztatván, hallják meg az declaratiót, de ugyan nem obtinealhattuk semmiképen, ad extremum kellett így osztán kegyelmes asszonyunk, az nagyságod parancsolatja szerint solenniter protestalnunk, hogy valakik azt az dolgot, az melylyel vádoltatunk vakmerőségből, az mostani dietának praejuditiómára, mely dolog ott már processusban is vagyon, ezen alsó széken előveszik és deliberatiót tesznek fölöle, elhagyván az ujhelyi nagy gyűlésben való végzésnek continentáját ő nagysága mind azokat ezen mostani dietára evocattatja, sub poena amissione capitis et honorum. Ez protestatiót elvégezvén, elbúcsuztunk ő kegyelmektől s kijöttünk.

3. 22. hujus nyolcz óra tájban bementem nemes Abaujvármegyének gyűlésében Gönczre ő nagyságokat, s ő kegyelmeket, ő nagyságod méltóságos nevével köszöntve.

nagyságod credentionalis levelét, ő nagyságoknak, s ő kegyelmeknek megadtuk; ő nagyságok s ő kegyelmek nagy böcsülettel excipiálván bennünket vice ispán uram az nagyságod levelét elolvastatta, örömmel és nagy böcsülettel kívánván meghallani az nagyságod nálunk való izenetit; mi azért kegyelmes asszonyunk Liszkán a gyűlésben mint jártunk legyen, elsőben is ezt declaráljuk ő nagyságok, és ő kegyelmek előtt, kérvén annak utána ő nagyságokat s ő kegyelmeket, hogy Tolnai János uramot ő kegyelmét, az declaratio szerint, attente hallgatnák meg, melyből nagyságtok s kegyelmek voltaképen érthetné meg mind az ő kegyelmek ellen való vádlást, s mindazok ellen való mentségeket ő kegyelmeknek, melyet kegyelmes asszonyunk ő nagyságok s ő kegyelmek megcselekedtenek, mind végig Tolnai uramot az declaratio szerént patienter meghallgatták, mely declaratio-nak megértése után, minket ő nagyságok s ő kegyelmek kiküldvén, magok között sokat beszélgettenek, behivatván osztán bennünket, ispán uram ő kegyelme így proponála: mi ugymond erről deliberative nem szólhatunk, hanem értvén immár, mind az kegyelmek ellen való vádlást mind az kegyelmek az ellen való mentségét szívünk szerint akarván, mentül hamarébb kegyelmek között egyesség lehetne, valóban jó volt volna az ujhelyi nagygyűlésnek végezése szerént ment volna elő ez dolog, még mostan is azt az utat kellene követni magunk között úgy beszélgettünk, hogy egy s két vármegye, ez kegyelmek között való veszekedést el nem igazíthatja, hanem kegyelmek által alázatosan kérjük, az méltóságos fejedelem asszonyt ő nagyságát, ő nagysága interponálja ebben magát, mivel magunk közt vagyon az veszekedés, magunk vigyük is végben az jó egyességet Isten után. Im ez mai nap expediáljuk mi is vármegyénk nevével böcsületos atyánkfíát Posonban követ atyánkfíaihoz, ezen dologról is voltaképen tudósítjuk ő kegyelmeket hogy ő kegyelmek is értvén velünk együtt, hova hamarébb igyekezhessenek az jó egyességre, és az míg meg lenne is csendesítsék ő kegyelmek az felgerjedett elméket megegyezésnek jó reménységével. Ez relatiot melyet kegyelmes asszonyunk vice ispán uram az vármegye nevével proponált, minekutána megértettük volna nagyságod méltóságos nevével, böcsülettel megköszöntük ő nagyságoknak s ő kegyelmeknek; ezzel elbúcsuzván, Istennek oltalmában ajánlottuk ő nagyságokat és ő kegyelmeket. In Patak. 24. Aprilis Anno 1655.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Banczy Márton s. k.

Tolnai János k.

Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.

FELHÍVÁS.

Néhány hete már, hogy a nagy-enyedi Bethlen-főiskola, mely oly sok kiváló és a nemzet művelődésének történetében mély nyomokat hagyó tanárral, pappal és íróval ajándékozta meg a magyar protestáns egyházat, — egyik legderekabb férfiát, Mihályi Károlyt, a bölcsészeti tudományok kitűnő tanárát, a deézsi és nagy-enyedi egyház-községek egykori nagy hatású lelkészét eltemette.

Anyaszentegyházunk mivel tagjai között nem kevesen lesznek, kik az ő sok oldalú mély ismeretét, nemes szívét, tanári és lelkészi tündöklő tulajdonait ismerték és bámulták.

A magyar protestántismusnak örökölt szokása: zajtalan elismeréssel hódolni meg azok előtt, kik az egyházi élet terén akár mint tanárok, akár mint papok érdemeik által tiszteletre méltókká tették nevüket. Az erdélyi ref. anyaszentegyház hívei Mihályi Károlytól sem tagadták meg az elismerést. Osztatlanul szerettük és egyforma tisztelettel említettük az ő nevét még akkor is, midőn az anyaszentegyház mezején folytatott harcok ellenséges táborokra osztottak. — Szerettük és tiszteltük mindnyájan, kiknek alkalmunk volt valaha hallgatni őt akár a tanári széken, mint a mély és széles ismeretek birtokában lévő, erős meggyőződésű és okoskodásaiban kérlelhetetlenül következetes tudóst, akár az imádságnak házában, mint papot, kinél a mély ősméret, erős meggyőződés és szigorú logika a szív legnemesebb érzelmeivel, a vallásos hit föllángolásával és költői magasbaszárnyalásával meglepő szép harmóniába olvadva, az ékesszólás hódító erejével ragadta meg a sziveket.

De ő — a valódi bölcs, az igazi pap, a széles ismeretek birtokában lévő tudós, a nemes tulajdonokkal ékeskedő ember — nincs többé közöttünk; ott a nagy-enyedi reformátusok temetőjében porladozik immár több jeles társaival együtt. — És mi a megboldogútnak egykori tanítványai, kiknek jól esik, ha őt mesterünknek és magunkat tanítványainak vallhatjuk, — hogy az iránta érzett tiszteletnek és szeretetnek, hálának és kegyeletnek némi jelét adjuk, — elhatároztuk, hogy azon szellemi termékek közül, melyek az ő ernyedetlenül munkás életének, tündöklő eszének és nemes szívének megért gyümölcsei, de a melyek a nagy közönség birtokába még eddig átadva nem voltak, a legkiválóbbakat és célunknak egyszersmind leginkább megfelelőket, emlékfüzérbe összefonva, a nagy közönség elé bocsátjuk.

Ez emlékfüzér főleg egyházi és más — nevezetes alkalommal mondott — olyan beszédek ből fog állani, melyekből a megboldogútnak egész valója a lehető leghibebben tükröződik vissza.

Ez elhatározásunkkal nemcsak a tanítvány részéről a tanító iránt érzett kegyeletes tiszteletnek akarunk kifejezést adni, hanem szolgálatot tenni egyszersmind a magyar protestáns irodalomnak is az által, hogy e gyűjteményben olyan (főleg egyházi) beszédeket bocsátunk közforgalomba, melyek a vallás-erkölcsi életet és ennek legnevezetesebb kérdéseit philosophiai mély felfogással, a legfinomabb árnyalatokig hiven rajzolt vonásokban, az eszményi iránt táplált őszinte lelkesedéssel, az egyházi szónoklat egyszerű, de nemes ruhájában tüntetik fel.

És még egy másik célt is akarunk e gyűjtemény közrebocsátásával elérni. — Mihályi Károly azon kevesek közé tartozott, kik egész életüket szentelték a tudománynak. Olyan korban, midőn a tömeg csak anyagi javakért eseng és ezek után szalad; midőn tudós és iparos, hivatal-

nok és napszámos egyformán csak haszonra néz: Mihályi Károly saját és övéi hasznát feledve, egyedül a tudománynak és tanári hivatásának élt. Ez önfeláldozó, közhasznú munkásságnak mik voltak természetes anyagi következményei: nem szükség, hogy mi mondjuk el. A kegyelet az anya szentegyház hű és önzetlenül munkás napszámosának hátramardott övéit állítja előnkbe és részvétre hív!!

Közrebocsátjuk tehát a gyűjteményt, mint a kegyelet és hálás megemlékezés jelét azzal az erős meggyőződéssel, hogy ez által szolgálatot teszünk az irodalomnak, és azzal az édes reménnyel, hogy Királyhágón innen és túl nagy számmal akadnak olyanok, kik szavunkat megértve, készséggel sorakoznak a megrendelők közé, és sietve adnak kifejezést a megboldogult iránt érzett hálójoknak, tiszteletöknek és az övéi iránt táplált keresztyéni részvétöknek.

Az egész gyűjtemény mintegy 15—20 nyomtatott ivre fog terjedni; az előfizetési ár pedig az ivék számára hoz képest 1.50—2.00 frt leend.

Ha a megrendelők kellő számban lesznek: gondoskodni fogunk, hogy a kiadandó gyűjteményhez a megboldogultnak arczképe és rövid életrajza csatoltassék, — és hogy az egész nyomdai kiállítás lehetőleg csinos legyen.

A gyűjteményhez mellékelten az előfizetők, illetőleg megrendelők betűsoros névsorát is közreadjuk. Azt hisszük e névsor becses leend azok előtt, a kik a megboldogultnak tisztelői voltak.

A megrendeléseket kérjük f. év december 1-ig N.-Enyedre, dr. Bartók Györgyhez czimezve, beküldeni. Az előfizetési árt csak a megrendelések beérkezése után tudjuk pontosan meghatározni és az egyházi lapok útján közzétenni; 2 frtnál több semmi esetre sem leend.

Gyűjtőknek minden tiz előfizető után tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Nagy-Enyeden, 1880 szept. 8-án.

Bartha Lajos lelkész, dr. Bartók György lelkész, dr. Bocz József főorvos, Demeter Sámuel lelkész, Dózsa Dénes tanár, Elekes Károly tanár, dr. Elekes Viktor lelkész, Fülöp Géza lelkész, Gáspár György ügyvéd, ifj. Gáspár János birtokos, Geréb Márton tanár, Incze János lelkész, Keresztes József tanár, Kis Albert lelkész, dr. Kovács Ödön tanár, Lőthe Lajos tanár, dr. Magyarai Károly főorvos, Maszák Hugó, Nagy Ferencz tanár, Nagy László lelkész, Nagy Lajos tanár, Salamon Ferencz egyet. tanár, Sándor János lelkész, Szabó Sámuel tanár, Szász Béla egyet. tanár, dr. Szász Károly min. tanácsos, Székely Ferencz tanár, Szenté József tanár, Szilágyi Farkas lelkész, Solymosi Lajos lelkész, Sylveszter Domokos lelkész, Tókos Sándor lelkész, ifj. Zeyk Károly birtokos, Váró Ferencz tanár.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. szeptember 19-én.

— Nagy alapítvány, Pánthy Endre monostori apát, egri egyházmegyei kanonok a Török-Sz.-Miklóson felállítandó 3 tanterem és 6 osztályból álló s már most megnyit leányiskola építésére 35,000 frtot és ezen iskolánál az oktatás vezetésével megbízott paulai szent Vinczéről nevezett irgalmas nővérek díjazására az egri egyházmegyei

alapítványi pénztárba 22,000 frtnyi összeget befizetett. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a nemeslelkű tanügytarátnak hazafias áldozatkésztségéért elismerését és köszönetét fejezte ki.

— Népszerű Orvosi Tanácsadó vagy házi lexikon az egészséges és beteg emberről. Irta dr. Ziffer Károly, az összes gyógytudományok tudora és gyakorló orvos. Mehner Vilmos kiadása. Mehner ezen újabb életrevaló vállalatának egy család asztaláról sem volna szabad hiányozni, a menyében e könyv nemcsak ott megbecsülhetetlen, hol nem áll rögtön orvosi segély rendelkezésre, különösen vidéken, hol az orvost gyakran mérföldnyi távolságról kell hozatni, de az egészségesek is haszonnal olvashatják, mert igen sok tanácssal szolgál arra nézve, hogy az egészségesek miképen vehetik elejét egyes apró bajoknak. A betegségeket szerző úgy írja le, hogy a laikus is képes annak megismerésére, vajjon könnyű vagy súlyosabb baj keletkezik-e, minek folytán ismerni fogja a betegséggel való bánásmódot az orvos érkeztéig. Különös súlyt fektet e műben a gyermekbajokra, kimerítően foglalkozik a gyermekek nevelésével, ápolásával és azok betegségeivel, és ezekre nézve hasznos tanácsot ad a szülőknek, azonkívül az állatországból nyert anyagokat, a gyógyfüveket, ásványokat és gyógyforrásokat leírja, s a növényeket megismerteti. A „Népszerű Orvosi Tanácsadó“ finom papíron, igen díszes kiállításban, nagy nyolczadrétű 30 füzetben fog kiadatni, melyeknek mindegyike 18 lapot foglal magában. Az egész művet a szöveg közé nyomott s 250-nél több művészi kivitelű kép fogja díszíteni, s ezeken kívül, külön, még 16 ábrás táblázat is adatik hozzá. Kéthetenként jelenik meg egy-egy füzet, melynek ára 30 kr. Megrendeléseket elfogad minden könyvkereskedés, könyvkötő, könyvgyűnők és Mehner Vilmos könyv- és műkiadó Budapest, IV. kalaputcza 6. sz.

— Franciaországi tanügyi adatok. Hogy Franciaországban mennyire halad a tanügy, meggyőződhetünk róla Ferry közokt. miniszter legközelebbi jelentéséből, mely szerint 1837 óta a népiskolák száma 70 %-el emelkedett; azon községek száma, melyekben iskola nincs, 5667-ről 298-ra apadt; a köztársaság 8 évi fennállása óta 3000 népiskolát alapított. A francia klerus ezen haladást nem nézi jó szemmel s el van keseredve. A francia kamarában Lée Kamil által indítványozott leánygymnasium felállítása elhatározottatott, valamint kötelezőnek mondatott ki a tornatanítás a fiúiskolában.

— A magyar birodalom hegy- és vízrajzi térképe főbb vonalakban, polgári és középiskolák használatára. Ára 25 kr. Kiadta Károlyi György papir-, író-, rajz- és iskolaszerek kereskedése Budapest, V. Dorottya utca 10. E díszesen kiállított, színezett térkép kemény papírosra van photolithographirozva s nagyon izléses. A vizek francia-kék, a politikai határok halvány piros, a hegyek fekete nyomtatban láthatók. Szabatosságra nézve annyira pontos, hogy vagy két megye határvonalán találhatni holmi apróbb hibát. Az a rész azonban, melyre a szerkesztéskor a főfigyelem fordított, t. i. a hegy- és vízrajz nehéz munkája, teljesen pontosan és hibátlanul van kivive. Középiskoláinkban e szakértelemmel szerkesztett, csinos térkép a földrajzi oktatásban taneszközzül használva, igen hasznos szolgálatot fog tenni. Ajánljuk az illetők becses figyelmébe.

— Vettük a szászvárosi ref. Kún-tanoda múlt évi értesítőjét. Szerkesztette: Dósa Dénes, tanvezető tanár. A múlt tanév emlékezetes leend ez iskola történetében, mivel a gymnasium osztályainak száma növekedett egygyel, megnyitatták a VII-ik osztály is. Volt a tanintézetnek összesen 217 növendéke, az elemi iskola 4 osztályában 101 és a gymnasium 7 osztályában 116. A tanerők száma az elemi iskolában 3, a gymnasiumban 12, kik közül 2 tiszteletbeli, 4 rendes, 4 segédtanár és 2 szaktanító.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász nál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi e kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beíratás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Theologus ifjaink helyzete. Egy végzett hittanhallgató. — Az utolsó konvent. — Egyházi lapszemle. — Tárcza: A szép Harmath László. (Egy bérő elbeszélése.) Tolnai Lajos. — Különfélék.

THEOLOGUS IFJAINK HELYZETE.

Sajnosan tapasztaljuk mi, kik annyi éven keresztül, éjelt, napot egygyé téve, gyakran éhen, szomjan küzdöttünk, túrtunk, szenvedtünk, hogy pályánk végére érve, midőn már nincs messze a cél is: nem ritkán kegyelem-kenyérre szorúlva — állomás nélkül vagyunk. Annyi fáradtság, munka, szorgalom, kitartás mind azért, hogy pályánkat bevégezve: élvezzük tanulásunk gyümölcseit; azért, hogy mentjük fel szülőinket az adó alól, melylyel neveltetésünkért adóztak. És ime, midőn a cursus van bevégezve, ismét és ismét szülőink soha meg nem szűnő jószívűségére vagyunk utalva. És kérdem: ki mindennek az oka?! Miért van ez így?! Mi bizonyára nem! Mert mi mindazzal, a mivel egy végzett theologusnak birnia kell — birunk!

Az még hagyján volna, ha mindnyájunknak, kik végeztünk, volnának szülőink, kik szívesen eltartanának addig, míg papi vizsgát téve, valamely, ha mindjárt gyenge egyházba is, kimehetnénk. De hát a kinek nincs szülője, vagy a kinek szülői is oly nyomorban élnek, hogy saját gyermekeikre vannak szorúlva: mit tegyen, mit csináljon?! Addig, míg valamely iskola növendékei valánk, mindig volt tanítványainktól annyi bevételünk, melylyel amúgy diákosan kijöhettünk, és még maradt is valami, ha nem is sok, de annyi mindenesetre, melylyel szegény szülőinket is némileg segíthettük. És most, kilépve az iskola falai közül, nincs miből, bár tisztességesen, ruházni magunkat.

Annyi a papi pályára készülő, érettséget tett tanuló ifjak száma, hogy okvetetlen, haladéktalanul újat módot kell kitalálni jövőjük biztosítására!

Megmondolva azt, hogy ezen papoknak készülő ifjak rendszeren oly egyének, kik egyenesen az iskolára támaszkodnak, kik azért lépnek leggyakrabban ezen pályára, mert anyagi körülményeik kényszerítik, mert e pályán lévő ifjak, mint nálunk Erdélyben szokás, mindig el vannak látva tanítványokkal, kapnak naponként két cipót, azonkívül taníttatásukért az iskola mitsem követel: cursusaik nagyob-

bára irottak, és így annak megszerzése nem kerül sok pénzbe; lakásuk az intézetben ingyen van, annyira, hogy ruházatukon kívül mire sem kell költeniök. Megmondolva mind ezt: mennyire fáj, ha a négy évet átnyomorgta és tapasztalta, hogy végeredményben még ott sincs, hol kezdetben volt; mennyire fáj, ha tapasztalta, hogy nincs tanítvány, nincs cipő, nincs lakás és nincs semmi, absolute semmi!

Azt mondhatná valaki, hogy ott vannak az esküdti állomások. Őt iskola van szép Erdélyországban, hová minden évben kell egy pár végzett theologus.

Ez igen szép teoriának, de nézzük a praxist!

Az igaz, hogy van Erdélyben őt, vagy Zilahot is ide számítva, hat ref. gymnasium, hová esküdt diákoknak végzett theologusok alkalmaztatnának, és vannak is alkalmazva. De az a nagy baj, hogy ezen helyek annyira elfoglalva tartatnak, hogy azokat megközelíteni is teljesen lehetetlen. Vannak oly egyének ezen állomásokban, kik már számtalan éven keresztül élvezik, az utódok kárára, ezen jótéteményt. Én ismerek több oly juratust, kik azután, hogy a papi vizsgát is letették, őt, sőt hat évig is úgy odaragadtak némely tanintézetünk falához, hogy onnan csak erőszakkal lehetnének eltávolíthatók. Emlékszem oly juratusra, ki mint ötödik gymnasistát, engem is tanított; és ime, én már végeztem, s ő most egy pár hónapja távozott a tanintézetből. Hát helyes-e ez? Szabad-e ily önkényt, mások kárára, elharapózni engedni?! Nem! ez nem maradhat így! Ha minden téren halljuk e szót reformáljunk! itt az ideje, hogy ezen a téren is kiáltsunk egyet, mert semmire sincs nagyobb szükség, mint épen az e téren történni szokott önkénykedést megszüntetni!

De másfelől, némely tanintézeteinknél a tanár urak is, senkire és semmire sem hallgatva, csupán a részrehajlástól és önzéstől ösztönözötve: kiszorítják a szegény theologus diákokat és alkalmaznak helyettük tanárjelölteket, vagy technicusokat tanítóknak. Az a legtréfásabb a dologban, hogy szegény technicus nyakába sózzák, világért sem azon tudományok valamelyikét, mely faccjához tartozik (p. o. szám-, mértan), hanem valamely classicus nyelvet. Hát miféle dolog ez?! Tőlünk, theologusoktól, megkivánják a tanítói bizonyítványt, és ha ez nincs, nem fogadnak el. Vajjon egy technicus, hol és kinek tett valaha tanítói vizsgát, plane latin vagy görög nyelvből?

Mi, a kik éveken keresztül bajlódunk különböző osz-

tályú növendékek nevelésével; mi, a kik beleértük magunkat az ily életbe, kik már szereztünk e téren sok tapasztalatot: most, midőn legtöbb szükségünk volna egy kis beneficiumra (mert mi a tanítói állást annak tartjuk), mellőztünk. És kik miatt? Fennebb említém.

De lássuk a kifogásokat, melyek tétethetnek egy vagy más oldalról, egyik vagy másik félről.

Első kifogás, mit leginkább felhozhatna valaki, az, hogy: miért nem tesznek a theologusok azonnal, tehát a cursus bevégezése után következő szeptemberben, papi vizsgát? Hiszen erre számtalan példát tudunk felmutatni a legközelebb múltban is. Ha ez letennék, mehetnének rövid időn állomásra!

Ez is igen szép theoriának. Lássuk itt is a valót!

Ha a theologus diák, már a megélhetés miatt is, többnemű hivatalt vállal magára, melyeknek lelkiismeretes teljesítése szíven fekszik; ha érzi és tudja, hogy ama terhek, melyeket elvállalt, határozottan kötelezik és nem csupán kötelelességszerűleg nehezdednek rá; ha ezen kívül a studiumot is napról-napra, jobban mondva, éjről-éjre tanulgatja; ha nevelősege miatt a méreg nappali és éjjeli tanulása miatt a betegség összerongálja testben és lélekben: ugyan ki kívánhatja, hogy így kimerülve, oly vizsgát tegyen, mely egész életére jóllétbe helyezni van hivatva.

De vajjon elég volna-e ama pár hónap egy ily vizsgára jól elkészülni? Elég; a tapasztalás bizonyítja. Minden évben van eset rá. És nem is csak ama nyári két hónap alatt kell elkészülni, hanem a négy év alatt; ama pár hónap csak ismétlődő időnek számítható. Így sem lehet! Nem fordíthat évközben saját tanulmányaira annyi gondot, mert ha ezt teszi, más teendőit elhanyagolja. És vajjon mit mondanának a szülők, ha nyári vizsga alkalmával gyermekeiket secundába ponálva találják?! Mily szégyen volna ez azon tanítóra, ki kötelezettségének nem tudott megfelelni!!

Tudjuk nagyon jól, hogy azon szülők, kik gyermekeik neveltetésére annyit áldoznak — megkívánják és pedig jogosan kívánják meg, hogy a tanító minden erejéből igyekezzék kötelemait hiven, lelkiismeretes pontossággal teljesíteni. Ezt tehetné az ember akkor, ha a gyermekek, kik keze alatt vannak, mindannyian kitűnő, lángelmével bírnának. De a tapasztalat azt látszik igazolni, hogy csak az oly gyermekek mellé fogadnak, meglehetősen fizetésért, nevelőt, kiknek bittel kell a tudományt fejökbe verni. És az ily gyermekek mellett készüljön a theologus az év folytán papi vizsgára, és készítse a gyermekeket, hogy el ne bukjanak. Vanak kitűnő, zseni fiúk, kik lángelméjükkel erre is képesek; de a legnagyobb rész ily nagy talentummal nincs megáldva. Úgy pedig nem akarunk papi vizsgára állani, hogy ha valaki véletlenül, vagy tréfából azt találná kérdeni tőlünk: mik a ref. egyház symbolumai? habozás nélkül rávágjuk: p. o. a harang! Kiknek arcbőrük elég vastag erre, azok fölálltak, s föllátnak ma és ezután is. De mi, a nagyobb rész — nem!

Föltéve, de meg nem engedve, hogy bokros teendőink mellett is el tudnánk jól készülni: még sem érhetnénk oly rövid időn célra. Mert üresedésbe jött ecclesia nagyon kevés van, candidatus pedig nagyon sok. Azok boldogak,

kiknek rokonai, szülői vagy ismerősei pártfogása útján út nyitnak valahol helyet foglalni! Pedig épen az ilyenek tűrhették el szívesebben azt a pár, nekik rövid, de nekünk, szegény fiúknak, soha eltelni nem akaró évet. Ők szülők, rokonaik körében nyugodtan végezhetnék teendőiket, és mégis jót tennének szegény sorsú felebarátaikkal is. Csak ne volna az az önzés! Velünk, kiknek nincs pártfogónk, mert hizelegni, csuszni-mászni nem tudunk, nem akarunk; velünk, kik érezzük emberi voltunk egész jelentőségét: mit törődnek az emberek, mit bánják a mi tisztelt előljáróink, ha éhen pusztulunk is el?! Csakhogy ők élhetnek!

Másik, inkább elfogadható mentség a következő. Azon több évig alkalmazott tanítókat, kik jó magaviseletők, a gyermekek körül tapintatos, helyes bánásmódjuk és tanításuk által magukat megkedveltették, kitüntették: minden ok nélkül nem kergethetjük el, csak azért, hogy fiatalabb theologusainknak alkalmazást adhassunk!

Mi nem is kívánunk ilyet tétetni senkivel sem, de igen is megkövetelhetünk annyit, hogy a juratusi éveket megszorítani (p. o. két évre), bizonyos, határozott számban megállapítani ne csak ne terheltesse az illető közegek, hanem annak ily módon való létesítését munkálni tartásuk szent kötelezettségüknek.

Azt az ellenvetést lehetne itt ismét tenni, hogy a tanítók gyakori változtatása semmi haszonnal sem jár, sőt hátrányára van a tanintézetnek.

Ebben volna igazság akkor, ha végzett theologusaink nem bírnának e mezőn elég tapasztalattal, de ily viszonyok között nem tehető ily ellenvetés!

Ama fennebb említettem két év elegendő volna minden juratusnak, vizsgáját letéve, valahol állomást kapni. Úgy, az igaz, pupos napig is kereshet ecclesiát, ha a papi pályán legnélkülözhetlenebb organum: a hang valakinél kisebb-nagyobb mérvben hiányzik, mert ama cigány számára jut kin legkevésbé sem teljesedett be az írásnak ezen mondása: „a kereső megtalálja, a mit keres”, mivel elég figyelemmel kereste az úton a 100 forintot, de soha sem találta meg. A sebes, érthetetlen beszédű, valamint a gyenge tüdejű, hápogó hangú fiatalokat nem kellene a papnövendékek sorába felvenni, ha még egyszer oly kitűnő érttségi bizonyítvánnyal rendelkeznének is. Így aztán nem kellene éveken át keresni ecclesiát,

Azt is hallottam említeni, hogy tanárjelölteket kell alkalmazni a gymnasiumi osztályokban és okleveles tanítókat az elemi osztályokban. Ez igen helyes és czélszerű. Ezt mi sem kifogásoljuk.

Ha jól emlékszünk, egy pár évvel ezelőtt hozott indítványba, hogy tanároinkat állandósítani kell, mert tanárjelöltjeink száma annyira szaporodott, hogy ezeknek alkalmazása égető szükségé vált. Eme javaslat mihamarabb törvényerőre fog emeltetni, és arra is kell emeltetnie. Ennek meg kell történni, és meg is fog történni. Ha ez az eset bekövetkezik, mi végzett theologusok, többé nem számíthatunk tanítói állomásra. Ha tanárjelölteinkről tudnak gondoskodni: tudjanak rólunk is, kik velök egy hajóban evezünk.

zünk. És épen az által, hogy róluk gondoskodnak: minket elnyomnak, kifiguráznak!

De mi ezért nem zugolódunk, az az ők kenyerök: élvezzék!

De adjanak kenyeret nekünk is a kezünkbe!

Igaz, — talán ez is tavalyelőtt történt, — hallottunk valamit arról is, hogy forgott szőnyegen a mi dolgunk is. Hallottuk kifejezni azon óhajtást, hogy: espereseinknek óhajtandó volna segédlelkészeket alkalmazni magok mellé. Ez anynyival szükségesebb, mert számtalan esetet tudunk rá, hogy espereseink elmenrén egyházmegyéik látogatására, öt, sőt hat hétig sem teljesíthetik saját egyházaikban a papi functiókat, és ily esetben helyettük a kántor-tanító végzi az isteni tiszteletet. Helyes-é, szabad-é ez? Hiszen, ha szabad, akkor, a ki egy predikációt akárhogy be tud tanulni, csak hogy épen scandalumot ne csináljon, állítsuk szószékre. Ha szabad, akkor teljesen felesleges szegény theologus ifjainkat négy évig gyötörni dogmával, exegesis-sel, vallásfilozófiával, stb. stb. tudományokkal; ha egy efféle tudományokról még nem is hallott egyénnek megengedjük azt a helyet lealacsonyítani, melyre csak hivatottaknak szabad, helyes értelemmel, felállani. Oly közönségessé tétetik ez által a szószék, hogy aztán nem is lesz miért peroráljunk a vallási közöny miatt. Megkimélhetnénk sok papirt és megkimélhetnők magunkat az aggódástól.

És vajjon miféle ratio van abban, ha, mig esperesünk a felügyelete alá helyezett egyházak látogatásában időz, egy haldoklónak úrvacsorát kiszolgáltatni, vagy egy csecsemőt kellvén megkeresztelni, kinek életben maradása nagyon kétséges: a szomszéd egyház papjához kénytelen menni az ember. A haldokló ember és a keresztetetlen gyermek meghalnak, úrvacsora vevés és keresttség nélkül addig, mig a szomszéd lelképásztor, ki talán pár órányi távolra lakik, megérkezik. Épen ezen minden nap előfordulható esetek kikerülése végett: határozatilag jogérvényesen ki kell mondani, hogy minden esperes az erdélyi superintendentiában segédlelkészt tartani köteles; valamint ezzel kapcsolatban kötelezőleg kellene kimondani azt is, hogy mindazon egyházak lelkészei, melyeknek évi betétele meghaladja a 800 o. é. forintot, tehát a szászvárosi, terdosi, m.-vásárhelyi, kézdi-vásárhelyi, fogarasi, fehérvári, kolozsvári stb. egyházak lelkészei, kötelezettek segédlelkészt tartani.

Igen uraim! így kell tenni, mert az óhajtásoknak látjuk mily kevés foganatjuk van. Avagy tud-é valaki erdélyi superintendentiánkban egyetlen esperest, egyetlen papot mutatni, ki segédlelkészt tartana maga mellett?! Nekünk nincs tudomásunk egyetlen egyről is!

Ha tanárjelöltjeink érdekében tudtak tenni: tudniok kell tenni a mi érdekünkben is!

Lám, a magyarországi végzett theologusok, kiknek száma nem is viszonyítható az Enyeden végzett theologusok számához — mindannyian kapnak alkalmazást. Átlag számítva, a magyarországi négy theologiai facultáson végez

évenként 70 theologus; nálunk, Enyeden középszámításal 10, legfennebb 12. Az a különös, hogy ott még sem hallunk zugolódó szót a 70 ajakról, és itt a tiztől folytonosan halljuk a panaszt! Mi ennek az oka? Nagyon egyszerű. Ott a mint végezte valaki a négy évi cursust: vizsik káplánnak. Azonnal facultáltatnak (a két szentség kiszolgáltatásán kívül, minden papi functiora, az úrvacsorában a bor kiszolgáltatása is megengedettvén). A mint a kápláni vizsgát létették, a nagytiszteletű esperes urak maguk készörömet készítnek helyet számukra.

Ha ama pár hónapot, a mi szeptembertől husvétig van, mikor a kápláni vizsga szokott tartatni, mint heverők ülnek is ki, a mi ritkán és kevéssel szokott megtörténni: nem nagy baj; azt a pár hónapot szívesen eltölti kápláni vizsgára készüléssel, mert tudja, hogy meg lesz munkájának jutalma.

És mily előnyököt ad a kápláni év?! Ez adja meg a gyakorlatot: a pap lelkét. Itt lassanként hozzászokik mindahhoz, mihez egy papnak hozzá kell szoknia. Nem is történnék a szomszéd superintendentiákban oly dolgok, mint itt nálunk. Itt némely fiatal pap kimegy ecclesiába, s azt sem tudja, hogy a fején vagy a lábán áll-é? Huzamos időbe kerül, mig hivatalába beleélheti magát. Mindenhez neki fog egyszerre, s teljesül rajta a közmondás: „a ki sokat markol: keveset fog“.

Ha véletlenül előde rendszere nem tetszik neki: első dolga már a második héten — újításhoz fogni stb. stb. Bizony a theoria nem adja meg a tapasztalást; ezt gyakorlat által lehet és kell elsajátítani. És mindezen nem is lehet csodálkozni, ha meggondoljuk, hogy papnövendékeink legnagyobb része huszonegy, huszonkét éves korában végzi a theológiát, és azonnal megy ki papnak, ha akárhogy lerázhatta nyakáról a papi vizsgát!

És azt kívánják az ily fiatal papoktól, hogy tekintélyt tartsanak! Nevetséges dolog.

Fel kell állítani a Magyarországon oly számos éveken át alkalmazott rendszert, mely bizonyára nem tarthatta volna fenn magát, ha rosznak, alkalmatlannak bizonyult volna be; akkor megszűnik a panasz, nem leszünk elhanyagolva, nem lesznek az egyházaknak képezetlen papjai, hanem lesznek „erős karúak“, kik tudni fogják az egyház minden rendű és rangú dolgait tapintatosan, belátással vezetni, kormányozni. Lesz tekintély! Tudjuk mi, hogy papjaink legnagyobb része arczfintorgatások közt fogja olvasni ezeket a dolgokat; de ennek meg kell történni.

Halljuk előre, mint fognak szabadkozni: „nekünk is alig van miből fentartani magunkat, családunkat“, „szegény az ecclesia“, „nem futja ki zsebünk káplánt tartani“ stb. stb. Az valóban igaz is, hogy Erdélyben egy néhány egyházat kivéve, a többi oly gyarló módon jövedelmez, hogy véteknél tartanók mi magunk is ezektől ilyesmit kívánni, de az esperes urak és a fennebb említettem egyházak s az ehhez hasonlók nem tehetnek, nem szabad tenniök ily kifogásokat. Ha ezen egyházak elláttatnának segédlelkészekkel, a cél el lenne érve, mert végzett theologusaink száma nem nagy.

Valóban annyi előnyt nyújt ezen rendszer alkalmazása mind a papokra, mind a végzett theologusokra nézve, hogy elég melegen ajánlani nem is lehet!

Ime, ezeket akartam, mint korszerűeket és szükségképeni dolgokat, a mennyiben tőlem telt, pro et contra előadni. Tudják azok, kikhez írva van, a betegséget, tudták eddig is: most orvoslásra van szükségünk! „Az egészségesek nem szükkölködnek orvos nélkül, hanem a betegek.” Fájdalom, mi nagyon betegek vagyunk. Óhajtandó volna, hogy ne késsék soká az orvos!!!

Egy végzett hittanhallgató.

AZ UTOLSÓ KONVENT.

(Harmadik nap.)

A szeptember 15-iki délelőtti ülésen a jegyzőkönyv hitelesítése után a IV. fejezet részletes tárgyalásához fogtak. Mindenekelőtt azonban a III. fejezet 56. §-ának h) pontját új szövegezésben olvasták fel. Új szövegezést ketten készítettek: Tóth Sámuel, a convent jegyzője és Beöthy Zsigmond. A convent többek felszólalása után a főjegyző által szerkesztett szövegezést fogadta el, mely így hangzik: h) pont: Fölgyel (az egyházkerületi közgyűlés t. i.) az egyház autonomus jogaira, tehát intézkedik a kormányrendeletek végrehajtásáról, a mennyiben azoknak végrehajtása jogkörébe tartozik s azok egyházunk önkormányzati jogaival megegyeznek, — kellő fölvilágosítással szolgál a kormányhatóságoknak, valahányszor szükségét látja, föliratot intéz az államkormányhoz, az országgyűléshez s a testvér kerületekhez, s föl hívja figyelemre és közreműködésre, főleg oly ügyekben, melyek a magyar ref. egyházat egyetemesen illetik, annak békekötésekben és országos törvényekben biztosított jogait érintik, vagy éppen csorbítanak a testvérkerületeken kívül a zsinati bizottságot és magát az országos zsinatot.

A IV. fejezetből a 60—68. §§-okat változatlanul fogadták el, a 69. §-t azon módosítással, hogy az igazoló és bíráló bizottságban az elnöklet nemcsak a püspököt, hanem a gondnokot is illeti, vagyis itt a kettős elnökség elvét mondották ki. 70—74. §§. változatlanul, a 75. azzal a változtatással fogadtatott el, hogy az erdélyi egyházkerület zsinati képviselői szintén presbyteri alapon választásának. 76—78. §§. változatlanul mentek határozattá, a 92. § pedig, mely a zsinat jog- és hatásköréről szól, azon hozzáadással, hogy a dunáninneni protestáns akadémia, esetleg egyetem felállítása és annak a többi főiskolákkal való egyenjogosítása szintén a zsinat jog- és hatáskörébe tartozik. A 93. § függőben hagyatott. A 96—106. §§ az országos egyházi tanácsról szólnak. Az általános vitánál:

Dobos János rendkívül fél a paragraphustól. Véleménye szerint a conventnek egyáltalában nincs semmi alapja arra, hogy a zsinat szükségességét kimondja. Ezeknél fogva azt ajánlja, hogy a zsinat eszméjét a convent dobja félre.

Elnök figyelmezteti a szólót, hogy ez már túlhaladott álláspont, s így ez eszme el vagy el, nem fogadásáról most nem lehet szó, hanem csakis arról tanácskozhatni, minő legyen a zsinat szervezete.

Hegedüs László: országos egyházi tanács helyett egyetemes egyházi gyűlés szervezését ajánlja.

Molnár Béla egy központi hatóságnak szervezését, mely a többség határozatához képest a protestáns egyházat képviselje az állam és más felekezetek irányában, — okvetlen szükségesnek látja. Hogy miként neveztessek ily hatáskörrel bíró tanács, az szerinte éppen nem határozó a dologra; határozó a lényeg, azaz: minő legyen a szervezete.

Fejes István a tiszáninneni egyházkerület indítványához járúl, mely szerint az egyházi főtanács ne a zsinatból, hanem az egyházkerületek által alakittassék és pedig 10 évre először.

Molnár Aladár: Azt hiszi, hogy ez a leglényegesebb pont, mert ettől függ a megalkotandó egyházalkotmány életrevalósága is. Két nézet volt e tekintetben, az egyik (dunamelléki) sürgette a határozatképes convent megalkotását, a másik (dunántúli) sokáig ellene volt, míg végre belátta az egység szükségességét, s maga is kívánta ily határozatképes convent szervezését, de zsinattal. Szólv ez utóbbi eszmét készséggel elfogadja. Szerinte itt három lényeges kérdés van: 1. mi célja, mi teendője volna ily egységes conventnek, s mily hatáskörrel állittassék föl; 2. kik által, mily elemekből s mily alapon állittassék föl; mi legyen a neve ily conventnek. Szólv, nézete szerint, ez utóbbi a leglényegtelenebb dolog, mert először a gyermeknek kell megszületnie, s csak azután adhatunk neki nevet. Különb a gyűlés elnevezést nem pártolná, mert ez statutumokat hozó hatóság értelmével birna, míg a tanács csak végrehajtó hatalom. Ezek után ajánlja, hogy a tervezetből először azon §§-ok tárgyalassanak, melyek a végrehajtó közeg hatáskörével foglalkoznak s csak azután azok, melyek megállapítják, kik által s mily elemekből választandó e tanács. Végül kijelenti, hogy föltétlenül ő is hozzájárul a tiszáninneni kerület javaslatához.

Szentpéteri Sámuel: Indítványozza, hogy az alkotmánytervezet e része átdolgozás végett bizottsághoz utasittassék.

Beöthy Zsigmond: Mindenekelőtt e közeg hatáskörét akarná megállapítani s e közeg hatáskörébe tartozó tárgyakat. S ha ez meg volna, szívesen járúl bármily megfelelő névhez.

Balogh Ferencz az országos egyházi tanács ellen s a zsinatnak évenkénti összehívása mellett van.

Mocsáry Lajos az országos egyházi tanács ellen van, mert ez centralisatióra vezetne, és a superintendentiát hatáskörét úgy összezsugorítaná, mint össze van ma zsugorítva, szerinte, a megyék hatásköre az állam befolyása következtében. Pártolja Hegedüs László indítványát.

A convent végre hosszabb vita után a Molnár Aladár indítványát fogadta el, mely szerint a 102. §., mely az országos egyházi tanács hatás- és jogköréről szól, a tervezet tárgyalás alá. A § csekély módosítással elfogadtatott az e) pont kihagyásával, mely az alakítandó közegnek meg-

adja e jogot a zsinat jog- és hatáskörébe tartozó ügyeknek, sürgősség esetén és a zsinat utólagos jóváagyásának fenntartásával leendő elintézésére. Nemkülönb. kihagyták e § o) pontját, melynek értelmében az egyházi tanács a lelkész-képességi vizsgálatokra nézve minden egyházkerület kötelező rendszabályokat állapított volna meg, s e helyett a Molnár Aladár által ajánlott szövegezést fogadják el, mely így szól: A zsinat teendője a lelkész-képességi vizsgálati szabályrendeletek megállapítása iránt intézkedni, meghatározván a főbb elveket.

Ezzel a tárgyalás félbeszakadt.

A délutáni ülésen folytatta a convent az országos egyházi tanács fölött való vitát.

Ráday Gedeon gróf: A kérdés megoldásának nézete szerint három módja van: 1. A zsinat megteremtése, mely permanens folytonosságban a legfőbb hatóságnak kötelességeit gyakorolná. 2. Azon módja a zsinatnak, mely szerint minden 10-dik évben visszatérő egyházi parlament állíttatnék föl; időközben pedig ezen zsinat által választva egy testület működne, amely nem volna folytonosan ezen zsinat kifolyása, mert később az egyházi kerületek által alakíttatnék.

3. E zsinat törvényhozási hatóság volna. Részéről a permanens zsinatnak hive; miután azonban meg van győződve, hogy ez nem vihető keresztül, hozzájárul a tiszán-inneni kerület nézetéhez, mely szerint a felügyeletet és az ellenőrzést az egyházkerületek jogkörében megtartandónak tartja s így az időközi testület ez egyházkerületek kifolyása volna.

Ezután beható vita után a következő határozatok hoztattak: Az „Országos egyházi tanács“ czimet „Egyetemes convent“ czimével helyettesítették. A 94. § helyett, mely így szól: „Az országos egyházi tanács, a magyarországi reformált egyház legfőbb kormányzó és közigazgatási hatósága: működése az egyik zsinattól a másikig tart,“ — a következő szövegezést fogadták el „Az egyetemes convent egy, a magyarországi reformált egyházi kerületeket egyetemesen érdeklő ügyeknek elintézésére hivatott testület.“

A 95. §, Molnár Aladár módosítványával fogadtatott el, mely szerint: „Az egyetemes convent nem 28, hanem 38 tagból, és pedig 5 püspökből, 5 főgondnokból és 28, a zsinat által választott tagból áll.“ A 96., 97. és 98. §§. csekély módosítással az eredeti szöveg szerint fogadtattak el.

A 99. §. oly módosítással fogadtatik el, hogy az első egyetemes gyűlés Budapesten, a következők pedig esetről esetre meghatározott helyen tartassanak meg. Egyszersmind a 96. §-hoz hozzá toldották, hogy a tagokat 3 évről 2 évre választják.

A 100. és 101. §§-ok maradnak. Ugyszintén a 103., 104., 105. és 106. §§-ok változatlanul maradnak. Itt egy új, 107. §-t is elfogadtak (a dunántúli kerület javaslata) mely így szól: „Az egyetemes convent évenként egyszer jön össze; szükség esetében elnökileg rendkívüli gyűlés összehívható. Minden kerület saját tagjainak a költségeit fedezi, magának a conventnek a költségeit (irományok, nyomtatványok stb.) a kerületek a népesség aránya szerint.

Vitát keltett ezután Beöthy Zsigmond azon indítványa, hogy a holnapi ülés első napirendjét a zsinat helyének s idejének kitűzése képezze. Az indítványt elfogadták.

Elnök figyelmezteti a conventet, hogy Ámerikában nemsokára egyetemes presbyteri gyűlés lesz. A convent ehhez üdvözlő föliratot fog intézni, melynek szerkesztésével Balogh Ferencz bízott meg.

Ezzel a tárgyalás $\frac{1}{2}$ 8 óraker félbeszakadt.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 38-ik számában Farkas József terjedelmes vezércikket ír e felirattal: „A reformált egyház conventje,“ melyből kiemeljük az alábbiakat.

Egy évtíz már elmúlt azóta, hogy a ref. egyházkerületek egyesítésének és szervezésének ügye napirendre hozott, főleg az egyházi sajtóban. Az első kísérlet meghiúsult ugyan, de, némileg más mezben, életre költetett az az eszme, melyet megvalósítani a conventisták is törekedtek. Az egyesülés örömmel fogadtatott, és a határozatképesnek nyilvánított convent a múlt héten már harmadik ízben ült össze, időközben több bizottságot küldve ki kebeléből, melyek dolgoztak a szervezkedés nagy munkáján. Némelyek már türelmetlenkednek. De nem kell kétségbe esni a látszólagos eredménytelenség felett, mivel lassan lehet haladni, sok mindenféle akadályal kellvén megküzdeni. Nemcsak egymástól felette eltérő viszonyok között kifejlődött egyházkerületekkel, hanem voltaképen minden egyes egyházmegegyével s ezeknek majd mindenik vezérférfiával meg kell küzdeni. Ily körülmények között csoda-e, ha 3—4 év alatt, kevés a kézzel fogható eredmény? Kézzel fogható eredmény nincs ugyan, de van az emberek gondolkozásmódjában és érzelmeiben. Még hivatalosan öt egyházkerület vagyunk ma is, de szívből, érzelemből egy testet képezünk; hiányosak tanodáink most is, de közönségünk mindinkább érik és belátja, hogy az új idők szellemének és viszonyainak megfelelően át kell alakítani. A sok dikcio és jegyzőkönyv belevitt minket már az áramlatba, s ez majd sodor magával a kitűzött cél felé. Minden üdvössé válandó újjításnál az a fődolog, hogy az elmék és kedélyek számára meg legyenek nyerve. E nélkül nincs áldás. Egyfelől óvakodni kell attól, hogy ne várjunk addig, dum defluit amnis; másfelől ez ügy vezérférfiainak különösen kell ügyelniök, hogy az alkalmas pillanatokot el ne szalasszák. Czikkirő nem tudja, vajjon egy ily pillanatot nem szalasztott-e el a nem rég széteszlott convent? Minket protestánsokat kiválóan érdekelnek az iskolák; ha valahol, úgy bizonyára e téren vannak országos érdemeink. Vannak közöttünk tanférfiak, kik ismerik nemzetünket, ennek szellemét, iskolágyunk múltját és fejlődését s az európai összes mivelt népek tanügyi dolgait. Ilyen férfiak tanügyi munkája talán nyom valamit az országos mérlegben is. És most, midőn néhány nap választ el azon országgyűlési ülészek megnyitásától, mely hivatva lesz megalkotni azon országos

középtanodai törvényt, melynek hatása alól mi protestánsok sem buhatunk ki, s a mely lényeges befolyást fog gyakorolni mind a mi, mind összes nemzetünk művelődési fejlődésére: nem volt volna-e helyén és idején, hogy a convent első sorban az iskolaügygel foglalkozott és jutott volna e tekintetben végmegállapodásra, melyet ülései végével tárhatott volna elébe úgy a kormánynak és országgyűlésnek, mint a közönségnek.

Czikkiró szíve mélyből üdvözlí a convent azon határozatát, mely a zsinat kitűzésével mintegy elismerte az egyesülést. Egyesülés! közös erővel működés! Erre van nekünk szükségünk mindenekfelett. Az kevésbé fontos, hogy ezen egyesülés határozatképes convent vagy zsinat alakjában történik-e, hanem az nagyon életbevágó, hogy szétoldott kéve többé ne legyünk. Mert felette téves azon vélemény, hogy egyházunk szabadságára nézve, több garantiát lehet remélni az öt egyházkerülettől, mint az egyesült egyháztól; hogy a háborgatások idején erősebbek voltunk szétszakadozva, mint lettünk volna egyesülve. Ha jó bármí vész, vihar egyházunkra: mindig erősebbek leszünk szervezkedve, így hivatalosan egyesülve, mint szétváltan. Vész, vihar éri egyházunkat jövőben is, de a gályarabok, Koloncok, Mária Terézia korszakai alig ha visszatérnek többé. Nem ilyen, hanem olyan ellenségek ellenében kell védekezésre készülnünk, kik láthatlan fegyverekkel vagdalják egyházunk fájának életgyökereit.

Ezek ellenében kell erősíteni magunkat, feléleszteni és ápolni a vallásos szellemet, szilárdítani az egyháziasság érzetét, virágzó állapotban tartani népiskoláinkat, kellő színvonalra emelni középtanodáinkat, pap- és tanítóképző intézeteinket, fölkarolni teljes erővel a nőnevelést, anyagi erőt gyűjteni, s azzal a szűkölködő egyházakat, intézményeket, hivatalokat, egyeseket segíyezni. Ha jó akarat lesz kerületeinkben és zsinati képviselőinkben, legyőzhetik az előtűnk álló sok akadályt. Ehhez azonban áldozat kell az egyházkerületek, sőt az egyházmegyék részéről is. Nemcsak Erdélynek, hanem a Királyhágón innen is mindenik kerületnek vannak „speciálításai“. Adja Isten, hogy az egyesülés édes reménye ne hiúsúljon meg, a nemes tűz ne legyen szalmaláng, és a történelem muzsája fényes betűkkel írhasssa be majd egyházunk évkönyvébe a zsinat ideje elhatározásának napját!

A „Protestáns Hetilap“ „Komoly szavak, komoly ügyben“ cikksorozat közlését kezdi meg.

Czikkirónak szent hite és meggyőződése, hogy nemzeti életünknek felpezsdülése szellemi, erkölcsi és anyagi téren, versenyképessége a nyugoti népekkel: tanügyünk felvirágzása által készítették elé és biztosították leginkább. Nézete szerint annak, hogy tanügyünk oly sok kifogás alá esik, igazi és legfőbb forrása részint a rendszertelenségben, részint abban keresendő, miszerint mi magyarok a tanügyből is divatot csinálunk. Ezen állítása bebizonyítását következőleg próbálja meg. Midőn 1868-ban a népiskolai törvény meghozatott, a nemzet üdvét a népnevelés fölvirágzásától várták, remélték. Némelyek még azt is hitték, hogy a népiskola valami csudatévó erővel győzhetlen hadseregeket állít elő. Aránytalanul sok is történt e tekintetben, míg a dicső Eötvös József élt. Az áramlat megindult, a kormány ment a jó példával elől; idegen ajkú vidékeken állami iskolák állítottak fel a magyar nyelv és nemzeti érzélem terjesztésére.

A hatóságok és felekezetek, részint a jó példától ragadtatva, részint azért, hogy el ne maradjanak, vagy az új áramlat által el ne sodortassanak, szintén meghozták áldozataikat. Ha az első lelkesedés napjainkig tart vala, a népiskola ügye bámulatos előmenetelt tett volna. De a nemes tűz fellobbanása nem komoly lelkesedés, hanem beteges láz szüleménye volt, melynek elmulása után bizonyos bágyadság és kimerültség állott be. Ha az Eötvös alatt felgyült láng nem aludt volna el oly korán, talán nem értük volna meg, hogy a gr. Zichy Jenő röpiratának népiskolai statisztikai adatait egyik legnagyobb tekintélyű német tanügyi lap ily cím alatt közölje: „Egy darab pusztá föld Európa tanügyi évkönyveiben.“ A közoktatási miniszter már több ízben kiadta jelentéseit, melyek adatai ellen oly értelmű bírálatok jelentek meg, mintha a külföld és részben a magunk ámitására állítottak volna össze. Az összeállításban lehetett tévedés, de ámitás nem. De az tagadhatatlan, hogy Trefort miniszter a népiskola ügyét csekélyre becsüli, és keveset tesz érte. E rossz példa igen hathatós lett. A népnevelést az intéző körökben most épen olyan kevésre becsülik, mint a milyen nagyra becsülték egykor. Minél lesújtóbb a bíralat, annál nagyobb a felelősség súlya azok lelkén, kik a népnevelést elhanyagolják.

AZ „ERŐS. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCSÁJA

A szép Harmath László.

(Egy bérlő elbeszélése.)

A hatvanas évek elején többször fel kellett rándulnom Madararól, (hol egy igen szép bérletet tartottam) Pestre némi pénzműveletek miatt. Egyszer oda szállottam nagy-nénémhez a Hidutzába. Sári néni, mint egészen javabeli szép szőke asszony, csinos lakást tartott, gyönyörű butorokkal. Özvegy volt, és nagyon ifjú korában lett azzá, s még sem ment férjhez soha. Pedig szerette a férfi társaságot, jókat tudott

nevetni, s szívesen eltűrt egy-egy körmönfontabb tréfát is ha az csinos embertől eredett.

Őszi idő lévén, a kandalló mellé huzódtunk. Feltűnt, hogy néni — akármit beszéljek — csak mindjárt-mindjárt az ajtóra néz. El-elsápad, majd hirtelen pirosság borítja el a véres, sárgás fehér, kelemes arcját.

E körülmény figyelmessé tett egyebekre is. Nézzem az ember — mondám nevetve — Sári néni nek milyen derek könyvtára van. Lássuk.

Sári néni felugrott és előmbé állt:

— Harmath uré — mondá egész lihegve.

— Miféle Harmath uré? Úgy, hát itt vannak Harmath urak is! Értem. No Sári néni, ezt elmondjuk otthon, Madarason, a mamának.

Nevettem, ő is nevetett, de nevetése bús, szomorú, elgondolkozó volt.

— Egy fiatal ügyvéd birja ezt a szobát, most nincs hon, csak késő estve érkezik haza Bécsből.

Hát hogy ülhet Sári néni idegen úr szobájában, vagy tán már közelebb is volnának egymáshoz? — kérdém nevetve.

— Épen nem, mi alig váltunk egy-egy szót, azt is csak úgy ni — hideg udvariassággal, de ha valahová elűtazik, s hiszem, hogy hirtelen nem kap rajta: beülök ide, s itt oly jól, oly igen jól esik szívemnek minden. De el ne árulj, édes Bélám!

Láttam, hogy a szegény néni szive körül egy kis baj van: azért elhagytam az egész ügyet, mivel az efféle kényes tárgyakhoz én soha sem értettem. De sajnáltam a boldogtalan fehérsépet. Micsoda? — mondám magamban — te Sári néni lehetsz épen negyven esztendő, azért ha tán 35-nél nem igen mutatsz is többet, formás, helyes nő vagy, se kövér, se sovány, a minő a legszebb; pénzecske is van, oda lent Karczag mellett becsületes kis birtokod, három-négyszáz hold, rajta jó épület, magtár, istálló, s még a kit legtöbbre becsülök: jó móddal fundált jégverem is; hiszen itt lehetne egy kis ügyes lakodalmat csinálni, de hát ki tudja, ki és miféle az a Harmath is?

Ezt az utolsó szót már hangosan is mondhattam, mert a néném egy szép fekete fotografiát adott a kezembe.

— Ez az? — kérdém.

— Ez.

Sári néni szépen letörölgette előbb a fehér zsebkezdőjével, hogy alkalmasabban szemügyre vehessem.

— Helyre egy legény biz ez, azt meg kell vallani — forgatám innen is, túlra is a zsinoros magyar képet, csinos ficzkó. — Hát aztán magas?

— Nincs akkora, mint te Béla.

— De látom is a kurta nyakáról.

— Nem kurta annak a nyaka — vágott szavamba mérgesen a néni.

— Barna ügy-e?

— Sötét barna, sárgás piros arczzszinnel.

— Csinos, csak igen vastag a szája.

— De szép.

— Ügyes, de nagyon rátartó kevély manír. Mennyi gyűrűje, láncza — —

— De elegans — csupa grófokkal barátkozik.

— Aztán jóra való-é? ez ám a fő, néni, erre vigyázzon. Hm! — —

Sári néni majd kikaparta a szememet.

— Minek tartasz te engem? hát ki a te anyád testvére; hát kik voltak a Madaras leányok? hát volt mi közöttünk csak egy kivetni való? te te — —

— No no — csak úgy mondom, hisz tán férfi csak ősméri a férfi világot. Álljon meg, ne haladjon úgy, ne

pártolja úgy ezt a Harmath urat, mert hátha meg sem értemli.

Itt nagy disputába keveredtünk. Sári néni mint egy szerencsétlen pap úgy beszélt, oly fenye a virtusról, én czáfoltam, nevettem, ő annál tüzesebben csapkodta telém argumentumait. Beesteledett végkép, behozták a lámpát. A Harmath úr becses fotografiája hol az én markomban volt, hol a néni apró fehér kezecskejében; rendre vettük haját, bajuszát, szakállát, megnéztük az inggombjait, melyek tiszta aranyból voltak, az arany rojtos nyakkendőjét, az arany lánczát, a gyűrűt, midőn a heves kutatásban, zajban nyilik az ajtó — s egy sugár ifjú ember lép be, sötét fekete cigány arczzszal, villogó szemekkel és a hónál tündöklőbb fehér fogakkal.

Nyájas mosolylyal üdvözölt — s várta, hogy engem bemutassanak neki.

Azokban néném beszaladt a szobájába, s én ott maradtam a Harmath úr szobája közepén, mint egy tolvaj, a ki nem tudja megmondani mi járatban van.

Hát ez az ember nekem a legkedvesebb barátom lett a világon, egy ember, a ki méltó volt a legnagyobb szeretetre s a legmélyebb nyomorra.

Nem törődtem az egész emberrel, de mert itt lakik a szomszédomban, s őn látta, s kérdezte, ki lehet az a . Elmondom.

Persze őn ott akarja előbb tudni a dolgot, hogy mint történt az esmeretségünk. Uram, fáj, hogy a legnemesebb szivben is van egy gaz vonás sokszor, a miről ideje korán talán az a jószágos Isten se tud. Én s ha se értem, nem tudom, de inkább embert ölt volna: talán ezt hajlandóbb volnék neki megbocsátani. Ezt, ezt nem lehet. Mikor minden bünt megbocsát egykor oda fön az ítélő bíró ezt az egyet akkor is megbocsátatlan hagyja. Hagyja is — nem is volna Isten: ha meg tudná bocsátani.

Szegény Laczi milyen gyönyörűséges szép ember volt; olyan fehér kezei, olyan tökéletes szabású úri körmei, olyan formás kised lábai, karcsú, hajlékony dereka, széles válla, domború férfias egészséges melle, fényes fekete, tömött haja, a tisztán tartás miatt ragyogó feketeségű szakálla és bajusza. Nemcsak egy érzékeny nő, de férfi is megcsudálhatta. Kedves, szelid, alázatos, készséges modora, gavallérsága, munkaszeretete, becsületessége példányképpé tette előttünk. S hogy állott rajta a ruha, mintha csak úgy öntötték volna délczeg katonás testére. Nem kártyázott, mint mi, nem ivott, léhaskodott, mint mi; keveset evett, és nem sokat beszélt. Mosolygott, és ha nevetett: inkább csak a fényes nagy fekete szemével. Ilyenkor sárgás barna arczzát valami fény vonta be, olyan, a minő erős láz után a betegek arczzán látható.

Munka nélkül soha sem láttam. Nehány nagy úri család pereit, ügyeit vitte. Azokban utazott, járt-kelt, tárgyalt, adott, kötött. Hallottam, hogy sokszor százezerekről volt szó — oly kényelemmel még sem élt, mint ilyen körülmények közt más ügyes ügyvéd élni tudott volna. Talán titkon valakire költi? Nem jöhettek nyomára. Ma tudom:

senkire. Becsületes embernek mindig kevés osztalék jut, még a leggazdagabb kötés után is, mert prés és sróf csak a gazok kezében van. Harmath úr ezekben valóban olyan tisztá volt, mint a harmat.

Tolnai Lajos.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. szeptember 25-én.

— **A helybeli felső leányiskola** október 3-án nyílik meg, a Fröbelintézet emeleti helyiségében. Az iskolaszéknek sikerült az új intézet igazgatói állomására De Gerando Antonia kisasszonyt nyerni meg, kinek neve a nőnevelés és oktatás terén a legjobb hangzásúak egyike, s „Nőnevelés” című műve általános föltűnést keltett. A magyar nyelv és irodalom tanszékére dr. Széchy Károly választatott meg, ki néhány évvel ezelőtt a kolozsvári egyetemen tette le a tudori szigorlatot a bölcsészeti szakban s azóta külföldön folytatta irodalmi s szépirodalmi tanulmányait. Bessenyei Györgyről írt irodalomtörténeti becses művét 1872-ben a Kisfaludy-társaság adta ki s a lapok hasábjain feles számú irodalomtörténeti s szépirodalmi cikket bocsátott közre, mint e téren az ifjabb írói nemzedék egyik legkiválóbb képzettségű tagja. A természetrajzi tanszékre Binder Laura kisasszonyt választatott meg, ki eddig a b-hunyadi felső népiskolánál volt alkalmazva, s kitűnő képzettségű nő. Mint munkatanítónő Graf Jakabné asszonyság fog működni, kit a kolozsvári közönség évek óta már a nőnevelés terén a legelőnyösebbek ismer. Ezeken kívül még néhány bejáró tanerő fog közreműködni, s általában az egész intézet úgy lesz szervezve s berendezve, hogy jövője felé teljes megnyugvással tekintetünk.

— **Dr. Ferenczi Zoltán**, ki eddig helybeli ref. főtanodánkban, mint segédtanár volt alkalmazva, a polgári iskolában a magyar nyelv s irodalom tanárává választatott.

— **Feleki József** foktői ref. lelkész felkéri mindazokat, a kinnél Legouvé munkáira (Nők erkölcsi története, Atya és fiú a 19. században) előfizetési ívei vannak, hogy ezeket hozzá legkésőbb f. évi október 1-ig küldjék be, mert ekkor a könyveket a Franklin-társulat minden előfizetőnek megküldi, és azontúl csak könyvtáru útján lesznek megszerezhetők.

— **Jubileum.** Tarcsi Lajos, a pápai ref. főiskola érdemes tanára, a jeles tudós nov. 5-én ünnepli tanársága ötvenedik évfordulóját, melyet tisztelői és volt tanítványai kegyeletos módon óhajtanak megülni. A többek közt a pápai főiskolában Tarcsi-alapot akarnak gyűjteni szegény tehetős tanulókat segélyezésére. Ez ügyben az érdemes tanár volt tanítványaihoz intézett felhívás jelent meg, melyet a többek közt Jókai Mór, Kerkapoly Károly, Molnár Aladár, Pap Gábor is aláírtak.

— **A nazarénusok zsinatja.** Az alföldi nagyobb városokban alakult és egész telepekké növekedett nazarénus hitközségeket, mint a politikai lapok írják, zsinatot akarnak tartani, hogy ily módon a szerteszét működő községekből egyházmegyét szervezzenek. E végből már lépéseket is tettek a közoktatásügyi miniszternél. Azon esetben, ha a kormány — mire semmi reményük sem lehet — a zsinat megtartását engedélyezi, a zsinat Hódmező-Vásárhelyen tartatik meg, melyen mindenik hitközséget 5 bizalmi férfi fogja képviselni.

— **A „Protestáns Pap”** című derék vallalat első évfolyamának utolsó füzeté megjelent. Változatos tartalma következő: Fiatal beteg imája. — Olvasóinkhoz. — Levél a szerkesztőhöz. — Confirmatio. — A könyvelőművészet. — Simon halászata. — Gyászbeszéd. — Különfélék. — Tartalomjegyzék az 1879—80. évfolyamról. — Boríték. — Szerkesztői mondanivalók. — E kitűnő gonddal szerkesztett szakközlönyt olvasóink figyelmébe ajánljuk. Előfizetési ára egy évre 4 frt, félévre 2 frt. Egyes füzet 40 kr. Az előfizetési összegek a szerkesztőkönöz (Lagler Sándor és Kálmán Dezső) intézendők Kölesdre, Tolnávármegyében.

— **Beküldetett szerkesztőségünkbe** az unitarius vallasközönség iskoláiról szóló múlt évi értesítő. A nevelésügyi bizottság megbízásából szerkesztette: Kovács János, igazgató tanár. A csinos kiállítású füzet a kolozsvári fő- s a tordai és székelykereszturi középtanoda állapotát tünteti fel. Megemlítjük a következő statisztikai adatokat. Az év folyamában működött a kolozsvári főtanodánál a papnőveldeben 5 rendes tanár, a gymnasiumban 8 rendes, 4 pót-, 3 segédtanár, 2 köztanító, 1 szaktanár és 5 szaktanító, az elemi iskolában 2 köz- és 1 okleveles tanító; a tordai középtanodában és elemi iskolában 5 rendes tanár, 3 középtanodai tanító, 1 okleveles polgári iskolai tanító és 1 rendes tanító; a székelykereszturi iskolánál a középtanodában 4 rendes, 1 segédtanár, 2 köz- és 2 szaktanító, az elemi iskolában 2 köz- és 2 szaktanító. Tanulók száma a kolozsvári főiskolánál a papnőveldeben 13, a gymnasiumban 241, az elemi iskolában 71; Tordán a középtanodában (2 gymn. és 3 polg. isk. osztály) 81, az elemi iskolában 74; Székelykeresztúron a középtanodában 130 s az elemi iskolában 58.

— **Vettük a „Magyar Lexikon”** 62 és 63-ik füzetét, melyek a napokban jelentek meg. A 62-ik füzet melléklet magyar s néhány idegen fajta (brahma, brabant és polland tyúk és kakas. — a 63-ik füzeté pedig a párizsi csillag vizsgáló torony egyenlítői és délköri távcsővének rajzát tartalmazza.

— **A „Magyar Prot. egyh. és isk. Figyelő”** II. füzeté a következő gazdag és változatos tartalommal jelent meg: A Baptisták és tévtanaik. Könyves Tóth Kálmán. — A lützeni ütközet befolyása a vallásügyre nézve. Csuthy Zsigmond. Biblia és természet. Pápay Imre. — Misszió közlemények. I. Belmisszió. II. Külmisszió. Láng Adolf. — A Baptistákról, különös tekintettel a Szepességre. Weber Samu. — A régiak. A kecskenéti reform. egyház jegyzőkönyvéből 1755. 25. Februarii. Fördős Lajos. — Külföldi könyvészet. Alkári. — Külföld. Európa. Berlin. Hollandia. Berlin. Franciaország. Ázsia. Palaesztina. Adánában. Japán. Afrika. Marokkó. Zanzibár. Amerika. Philadelphia. Mexico. — Könyv- és lapszemle. — A számarány szeriut római katolikus, vagy református legyen-e a tanfelügyelő Szathmari megyében? Szerkesztő. — A szeretet és önfentartás arányai könyve.

— **Vettük a marosvásárhelyi ev. ref. collegium** értesítőjét az 1879—80-ik évről. Az előjáróság megbízásából szerkesztette: Páll Károly, tanvezető tanár. Az értesítő közli Horváth Gáspár, igazgató tanár múlt évi megnyitói beszédét. Megemlítjük a collegium következő statisztikai adatait. Tanított a gymnasiumban 7 rendes, 3 segéd-, 1 helyettes tanár, 2 rendes osztály- és 6 szaktanító, az elemi iskolában 4 rendes osztály- és 4 szaktanító. Tanulók összesen 27 tanerő működött a gymnasiumban és az elemi iskolában. A tanulók összes száma 539, melyből a gymnasiumra 311 és az elemi iskolára 228 esik.